

การขึ้นสู่อำนาจของเซ่งโงะกูไต่เมียวในช่วงสมัยสงครามกลางเมือง

ค.ศ. 1467-1573: กรณีศึกษา ตระกูลโมริ

โดย

นางสาวปฐมภรณ์ วรศิริ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาญี่ปุ่นศึกษา ภาควิชาภาษาญี่ปุ่น

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การขึ้นสู่อำนาจของเซงโงะกุไดเมียวในช่วงสมัยสงครามกลางเมือง

ค.ศ. 1467-1573: กรณีศึกษา ตระกูลโมริ

โดย

นางสาวปฐมภรณ์ วรศิริ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาญี่ปุ่นศึกษา ภาควิชาภาษาญี่ปุ่น

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

THE RISE TO POWER OF SENGOKU DAIMYO
DURING THE WARRING-STATES PERIOD, 1467-1573:
THE CASE OF MORI CLAN

BY

MISS PATHAMAPORN VARASIRI

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
JAPANESE STUDIES PROGRAM DEPARTMENT OF JAPANESE
FACULTY OF LIBERAL ARTS
THAMMASAT UNIVERSITY
ACADEMIC YEAR 2015
COPYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะศิลปศาสตร์

วิทยานิพนธ์

ของ

นางสาวปฐมภรณ์ วรศิริ

เรื่อง

การขึ้นสู่อำนาจของเซงโงะกุไดเมียวในช่วงสมัยสงครามกลางเมือง ค.ศ. 1467-1573:

กรณีศึกษา ตระกูลโมริ

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2559

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

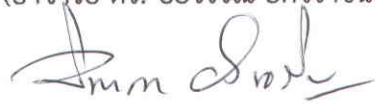
(อาจารย์ ดร. นิภาพร รัชตพัฒนกุล)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(อาจารย์ ดร. ปิยวรรณ อัครวราชันย์)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ พินาดา ยังเจริญ)

คณบดี

(รองศาสตราจารย์ ดร. ดำรงค์ อดุลยฤทธิกุล)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การขึ้นสู่อำนาจของเซงโงะกุโตเมียวในช่วงสมัยสงครามกลางเมือง ค.ศ. 1467-1573: กรณีศึกษา ตระกูลโมริ
ชื่อผู้เขียน	นางสาวปฐมาภรณ์ วรศิริ
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	สาขาวิชาญี่ปุ่นศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	อาจารย์ ดร. ปิยวรรณ อัครวาทันย์
ปีการศึกษา	2558

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการขึ้นสู่อำนาจของผู้ที่ขึ้นเป็นเซงโงะกุโตเมียว และศึกษาปรากฏการณ์การล้มล้างอำนาจผู้อยู่ในสถานะสูงกว่าหรือปรากฏการณ์ “เกะโกะกุโจ” เพื่อตอบคำถามนำวิจัยว่า ผู้ที่ขึ้นสู่อำนาจเป็นเซงโงะกุโตเมียวมีการจัดการไม่ให้เกิดเกะโกะกุโจจากลูกน้องได้ปกครองอย่างไร การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เอกสารชั้นรองที่เป็นภาษาอังกฤษและภาษาญี่ปุ่น และใช้เอกสารชั้นต้นมาประกอบการอธิบายในบางส่วนของวิทยานิพนธ์

เป้าหมายการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ตระกูลโมริในสมัยที่โมริ โมะโตะนะริเป็นหัวหน้าตระกูลตระกูลโมริเป็นเซงโงะกุโตเมียวที่มีอำนาจมากแต่ไม่ได้มีสถานะที่มาจากแต่งตั้งของส่วนกลาง แต่สามารถพัฒนาอำนาจขึ้นมาเป็นผู้ปกครองอิสระในช่วงสมัยเซงโงะกุ และป้องกันการเกิดเกะโกะกุโจจากตระกูลอิโนะอุเอะซึ่งเป็นลูกน้องได้ปกครองได้

ผลของการศึกษาพบว่า โมริ โมะโตะนะริขึ้นสู่อำนาจในฐานะผู้เป็นนายได้โดย 1) การใช้สิทธิการเป็นผู้สืบทอดตำแหน่งหัวหน้าตระกูลจากการเป็นลูกชายคนรองและการเสียชีวิตของอดีตหัวหน้าตระกูลทั้งหมด 2) การเข้าร่วมศึกต่างๆ อันนำมาซึ่งบาร์มีที่เพิ่มขึ้น รวมถึงทรัพยากรทั้งลูกน้องและที่ดินที่มากขึ้น 3) การผูกมิตรกับนักรบอื่นๆ โดยใช้ความสัมพันธ์ทางบุคคล เช่น ส่งลูกชายไปเป็นลูกบุญธรรม ส่งลูกสาวไปเป็นตัวประกันทางการเมือง 4) การสนับสนุนจากลูกน้องและการยอมรับจากลูกน้องในฐานะคนกลางของกลุ่ม

ส่วนตระกูลอิโนะอุเอะนั้นเป็นลูกน้องของตระกูลโมริจากหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่า 1) ตระกูลอิโนะอุเอะสาบานว่าจะรับใช้เนื่องจากได้รับที่ดินจากตระกูลโมริ 2) ลำดับการนั่งของตระกูลอิโนะอุเอะ

โนะอุเอะที่อยู่ร่วมกับลูกน้องคนอื่นๆ และอยู่ต่ำกว่าตระกูลโมริ 3) ตระกูลโนะอุเอะร่วมลงชื่อพร้อมลูกน้องคนสำคัญอื่นๆ เพื่อเชิญให้โมริ โมะโตะนะริเป็นหัวหน้าตระกูล

เนื่องด้วยอิทธิพลของตระกูลโนะอุเอะที่ยากเกินควบคุมและความประพฤติดีของพวกเขาถือได้ว่าไม่เคารพผู้เป็นนาย โมริ โมะโตะนะริจึงกำจัดตระกูลโนะอุเอะและสร้างความชอบธรรมในการลงโทษนั้นด้วยการ 1) ประกาศความผิดและการกระทำที่ไม่สมควรของตระกูลโนะอุเอะนับตั้งแต่อดีต 2) ส่งจดหมายไปยังนักรบที่มีอำนาจใหญ่กว่าให้รับรองและเห็นชอบกับการลงโทษนี้ 3) ออกเอกสารให้ลูกน้องคนอื่นๆ ลงนามยอมรับการลงโทษนี้ในภายหลัง 4) อ้างอิงเหตุการณ์เกะโกะกุโจในอดีตที่เกิดขึ้นกับตระกูลอื่นที่อยู่ในสถานะผู้เป็นนาย เพื่อเน้นย้ำว่าสิ่งที่ตระกูลโนะอุเอะทำนั้นเข้าข่ายการล้มล้างอำนาจและหากปล่อยไว้ตระกูลโมริอาจถูกล้มล้างได้เช่นกัน

การป้องกันการเกิดเกะโกะกุโจจากตระกูลโนะอุเอะทำให้ตระกูลโมริกำจัดกลุ่มคนที่เป็นภัยต่อความมั่นคงและอำนาจของตระกูลโมริไปได้ รวมถึงยังสร้างอำนาจเด็ดขาดเหนือกลุ่มลูกน้องที่เหลืออยู่ ซึ่งกลุ่มลูกน้องย่อมเป็นฐานกำลังสำคัญในการทำศึกเพื่อขยายดินแดนหรือป้องกันการรุกรานจากนักรบอื่นๆ ในช่วงสมัยแห่งการสู้รบนี้

คำสำคัญ: เซงโงะกุไดเมียว, การขึ้นสู่อำนาจ, เกะโกะกุโจ, การล้มอำนาจ

Thesis Title	The Rise to Power of Sengoku Daimyo During the Warring-States Period, 1467-1573: The Case of Mori Clan
Author	Miss Pathamaporn Varasiri
Degree	Master of Arts
Major Field/Faculty/University	Japanese Studies Program Faculty of Liberal Arts Thammasat University
Thesis Advisor	Dr.Piyawan Asawarachan
Academic Years	2015

ABSTRACT

How Sengoku daimyō, powerful feudal lords during the Warring-States Period in Japan from 1467 to 1567, rose to power and prevented Gekokujō, or the overthrowing or surpassing of superiors, was studied. The case study of this research is Mori clan who was the Sengoku Daimyo of great power and could prevent the rebellion from his own retainer, Inoeu clan.

Results were that Mōri could attain power by inheriting clan leadership roles, fighting and heroism in battle, personal association with warriors from their class and superior classes, and the support, promotion, and respect of retainers as arbitrator for vassal groups.

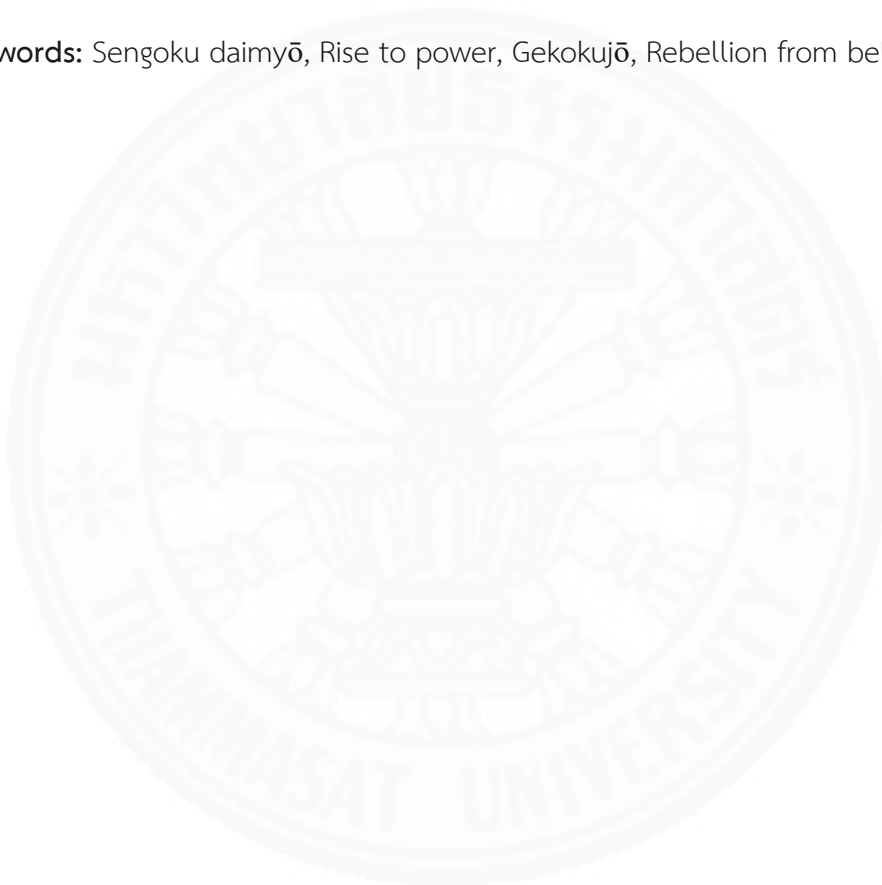
Documents indicated that the Inoue, a samurai clan, served as Mōri vassals. This was proven by references to Inoue loyalty in exchange for gifts of land from the Mōri, the head of the Inoue joining other vassals in inferior positions to the Mōri, and accepting Mōri Motonari, a prominent daimyo, as clan head.

The Inoue were too powerful to be controlled among Mōri vassals. The Mōri criticized their unruly behavior, informed superior class warriors and sought approval for their subjugation, had other vassals sign as witnesses to the situation,

and mentioned Gekokujō occurring in other clans, to suggest that the Inoue were like those who overthrew masters.

The Mōri were motivated to eliminate rivals for their power or anyone altering vassal obedience, thereby gaining absolute power over vassals. When retainers were controlled and united, their military resources helped consolidate Sengoku-daimyō power during the era of conflict.

Keywords: Sengoku daimyō, Rise to power, Gekokujō, Rebellion from below.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือของบุคคลหลายท่าน ขอขอบคุณ อาจารย์ ดร. ปิยวรรณ อัครราชันย์ ที่กรุณาเป็นที่ปรึกษา สละเวลาให้คำชี้แนะ และคอยช่วยเหลือ เป็นกำลังใจตลอดเวลาที่ทำวิทยานิพนธ์นี้ ขอขอบคุณอาจารย์ ดร.นิภาพร รัชตพัฒนกุล และรองศาสตราจารย์พิพาตา ยังเจริญ ที่กรุณาทำหน้าที่เป็นประธานและกรรมการสอบวิทยานิพนธ์และให้คำแนะนำอันมีค่ายังต้องงานวิจัยนี้ ขอขอบคุณคณาจารย์สาขาวิชาญี่ปุ่นศึกษาทุกท่านที่มอบความรู้ และคอยให้คำแนะนำในด้านต่างๆ

ขอขอบคุณมูลนิธิเจแปนฟาวนด์ชันที่สนับสนุนทุนในการเดินทางไปเก็บข้อมูลสำหรับการทำวิทยานิพนธ์ที่ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งทำให้มีโอกาสได้เข้าสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญหลายท่าน ขอขอบคุณ ศาสตราจารย์เกียรติกุล Owada Tetsuo รองศาสตราจารย์ Ike Susumu รองศาสตราจารย์ Akiyama Nobutaka ที่กรุณาสละเวลาให้ได้เข้าสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางเบื้องต้นในการทำวิจัย เรื่องเซ็งโงะกุโตเมียว อีกทั้งขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ Uejima Susumu ที่กรุณารับข้าพเจ้าเป็นนักศึกษาในการดูแลในระหว่างที่เข้าร่วมโครงการแลกเปลี่ยนที่มหาวิทยาลัยเกียวโต ขอขอบคุณคุณ Matsui Naoto นักศึกษาปริญญาเอก ภาควิชาประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นที่กรุณาสอนการอ่านเอกสารชั้นต้น และแนะนำเอกสารต่างๆ ให้ และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

สุดท้าย ขอขอบคุณครอบครัวและเพื่อนพี่น้องที่คอยช่วยเหลือ เข้าใจ และเป็นกำลังใจ มาโดยตลอด

นางสาวปฐมภรณ์ วรศิริ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
สารบัญตาราง	(9)
สารบัญภาพ	(10)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ	1
1.2 คำถามนำวิจัย	6
1.3 วัตถุประสงค์ในการวิจัย	6
1.4 สมมติฐานการวิจัย	7
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย	7
1.6 ขอบเขตการวิจัย	7
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	10
1.8 นิยามศัพท์	10
1.9 ข้อตกลงเบื้องต้น	11
1.10 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	12
บทที่ 2 ปรากฏการณ์เกาะโกะกุโจและการเมืองการปกครองในสมัยมูโระมะชิถึงช่วงสมัยเซ็งโงะกุ	16
2.1 ปรากฏการณ์เกาะโกะกุโจ: ที่มาและ พัฒนาการ	16
2.2 การเมืองการปกครองก่อนเข้าสู่ช่วงสมัยเซ็งโงะกุ	19

2.3 การเปลี่ยนแปลงในรัฐบาลทหารและความวุ่นวายในเมืองหลวง	21
2.4 บทบาทของกลุ่มคนในสวนท้องถื่น	25
2.4.1 ผู้ปกครองในสวนท้องถื่น	25
2.4.2 ผู้ใต้ปกครองในสวนท้องถื่น	29
2.5 เซงโงะกุไคเมียว	34
2.6 สถานะที่มาของเซงโงะกุไคเมียว	37
 บทที่ 3 จุดเริ่มต้นสู่อำนาจเซงโงะกุไคเมียวของโมริ โมะโตะนะริ	 45
3.1 ตระกูลโมริก่อนถึงสมัยของโมะโตะนะริแห่งแคว้นอะกิ	46
3.1.1 จากจิโตสู่กลุ่มโคะกุจิน	46
3.1.2 การพึ่งพิงอำนาจที่ใหญ่กว่า	49
3.2 ศีกะอิระตะ ศีกะแรกของโมะโตะนะริ	51
3.3 การสืบทอดตำแหน่งหัวหน้าตระกูลของโมะโตะนะริ	52
3.4 การล้มอำนาจตระกูลทะกะซะมิ	55
3.5 ศีกะโคะโอะริยะมะ	58
3.6 การเป็นตัวกลางให้กลุ่มลูกน้อง	59
 บทที่ 4 การป้องกันเกาะโกะกุโจจากลูกน้องตระกูลอิโนะอุเอะ	 62
4.1 ตระกูลอิโนะอุเอะ ลูกน้องของตระกูลโมริ	62
4.1.1 ทำงานรับใช้ตระกูลโมริ	63
4.1.2 ได้รับอนุญาตให้ใช้ตราประจำตระกูล	64
4.1.3 ลงนามยอมรับกฎเกณฑ์และยอมให้โมะโตะนะริเป็นผู้ประนีประนอม	66
4.2 อิโนะอุเอะ โมะโตะกะเนะ หัวหน้าตระกูลอิโนะอุเอะ	67
4.2.1 สาบานว่าจะรับใช้ตระกูลโมริ	67
4.2.2 ร่วมลงนามยอมรับโมริ โมะโตะนะริขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูล	68
4.3 การล้มล้างตระกูลอิโนะอุเอะ	72
4.4 ผลสืบเนื่อง	79

บทที่ 5 สรุป	82
รายการอ้างอิง	86
ภาคผนวก	
แคว้นในช่วงสมัยเชียงเพง	92
เอกสารชั้นต้นฉบับเต็มที่ใช้อ้างอิงในเนื้อหาวิทยานิพนธ์	96
ประวัติผู้เขียน	124

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 ความขัดแย้งภายในรัฐบาลทหารในสงครามอินน	23
2.2 สถานภาพขาวนา	31
2.3 ตระกูลณโงะบางตระกูลที่ถูกล้มล้าง	32
2.4 สถานะที่มาของเซงโงะกุไคเมียว	40
4.1 ชื่อตระกูลอิโนะอุเอะ 9 คน	66

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 อาณาเขตการปกครองของเซ่งโงะกูไคเมียวบางตระกูลในช่วง ค.ศ. 1520	2
1.2 อาณาเขตการปกครองของเซ่งโงะกูไคเมียวบางตระกูลในช่วง ค.ศ. 1550	2
1.3 อาณาเขตการปกครองของเซ่งโงะกูไคเมียวบางตระกูลในช่วง ค.ศ. 1560	3
2.1 การส่งเสริมและหักล้างกันระหว่างธาตุทั้งห้า	17
3.1 ตำบลโยะฉิตะซึ่งอยู่ในเมืองอะกิทะกะตะ จังหวัดฮิโรชิม่าในปัจจุบัน	46
3.2 แผนที่แสดงอาณาเขตของนักรบที่มีอำนาจในช่วง ค.ศ. 1532-1555	50
3.3 ปราสาทโคะโอะริยะมะและปราสาทชะรุกะเกะ	53
3.4 อาณาเขตของตระกูลโมริในช่วง ค.ศ. 1523-1540	57
4.1 ตราประจำตระกูลโมริ	64
4.2 ตำแหน่งการนั่งของโมริ โมะโตะนะริและลูกน้อง	71
4.3 อิโนะอุเอะ โมะโตะกะเนะ หนึ่งในลูกน้องของโมริ โมะโตะนะริ	71

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

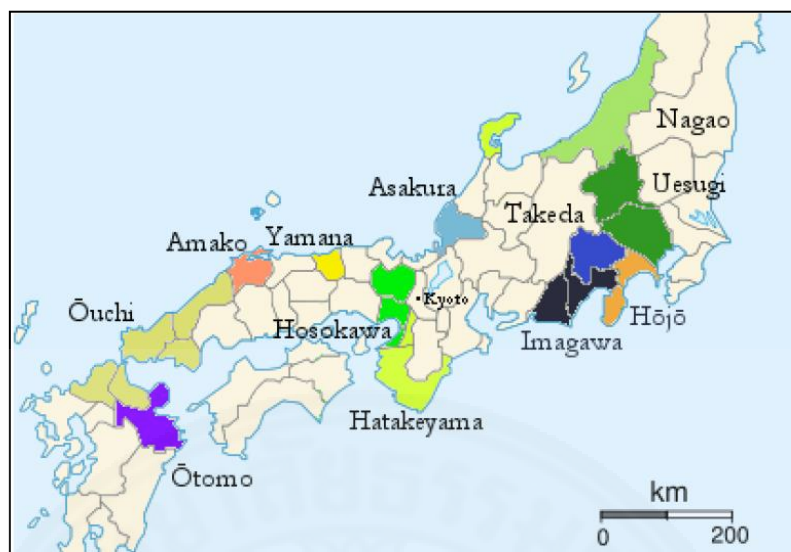
ช่วงสมัยเซ็งโงะกุเป็นช่วงสมัยที่เกิดการสู้รบไปทั่วทั้งญี่ปุ่นราว ค.ศ. 1467-1573 ซึ่งเป็นช่วงหนึ่งร้อยปีก่อนสิ้นสุดสมัยมุโระมะชิ (ค.ศ. 1336-1573) ที่อำนาจส่วนกลางอ่อนแอ นักรบในส่วนท้องถิ่นต่างพัฒนาอำนาจขึ้นมาปกครองตนเองและเกิดความระส่ำระสายไปทั่วญี่ปุ่นต่อเนื่องยาวนานกว่าร้อยปี เริ่มต้นจากการสู้รบในเกียวโตซึ่งเป็นเมืองหลวงในขณะนั้นเพื่อแย่งชิงตำแหน่งโชกุนโดยมีเหล่านักรบที่รับตำแหน่งสำคัญในรัฐบาลทหารเป็นแกนหลัก ผลสืบเนื่องของศึกครั้งนี้ส่งผลให้เกิดความวุ่นวายในส่วนท้องถิ่น คนในท้องถิ่นที่มีกำลังอาวุธมากพอต่างลุกขึ้นมาต่อต้านคนของรัฐบาลและเกิดการโค่นล้มอำนาจจากใครก็ตามขอแค่มีกำลังและความสามารถทางการทหาร ดังนั้นบ้านเมืองจึงตกอยู่ในสภาพของการสู้รบกันเองทั้งในแคว้น¹และระหว่างแคว้นเพื่อแย่งชิงสิทธิในการครอบครองดินแดนและอำนาจในการปกครอง รวมถึงรุกรานเพื่อขยายอาณาเขตของตนออกไป ดังเช่นที่ทะเกดะ ชิงเงน (武田信玄) เซ็งโงะกุโดเมียว²ที่มีอำนาจคนหนึ่งระบุไว้ใน “โคมูฮัทซุโตะโนะมิตะอิ³” (甲州法度之次第) ซึ่งเป็นกฎหมายบังคับใช้ในพื้นที่ (分国法) ภายใต้การปกครองของเขาวว่า ช่วงเวลานี้เป็นช่วงแห่งสงคราม ละทิ้งทุกอย่างแล้วต้องจัดเตรียมอาวุธให้พร้อมไว้⁴ กล่าวอีกนัยได้ว่า เป็นช่วงสมัยที่ประสบความสำเร็จได้โดยใช้กำลังอาวุธ (小和田哲男, 1993, pp.14-15)

¹ แคว้น (国) พื้นที่ในอาณาเขตหนึ่งๆ ตามระบบการแบ่งเขตการปกครองแบบบริท์ซูเรียวซึ่งเป็นระบบที่เกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยเออันเพื่อหมายรวมอำนาจสู่จักรพรรดิด้วยการบริหารปกครองเป็นกระทรวง (省) และมีการแบ่งเขตญี่ปุ่นออกเป็นแคว้น (国) มณฑล (郡) โดยส่งผู้ว่าการพลเรือนประจำแคว้นหรือโคะกุมิ (国司) และประจำมณฑลหรือกุนมิ (郡司) ไปปกครอง เซ็งโงะกุโดเมียวคนหนึ่งอาจมีอาณาเขตการปกครอง (領国) หลายแคว้นจากการขยายดินแดนออกไปในบริเวณใกล้เคียง

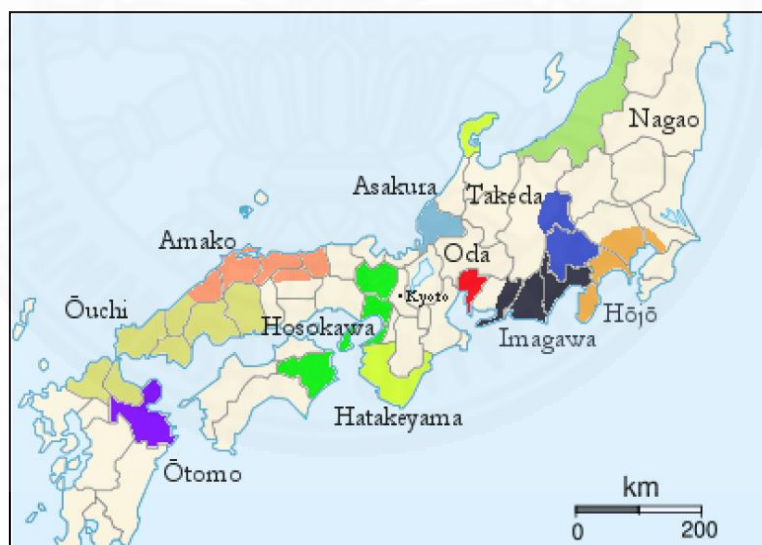
² ดูความหมายของคำว่า “เซ็งโงะกุโดเมียว” ได้ในข้อ 1.8 นิยามศัพท์

³ เขียนขึ้น ค.ศ. 1547, อ้างจาก 武光誠, 2012, 『地図・年表・図解でみる日本の歴史〈上〉』, p.123.

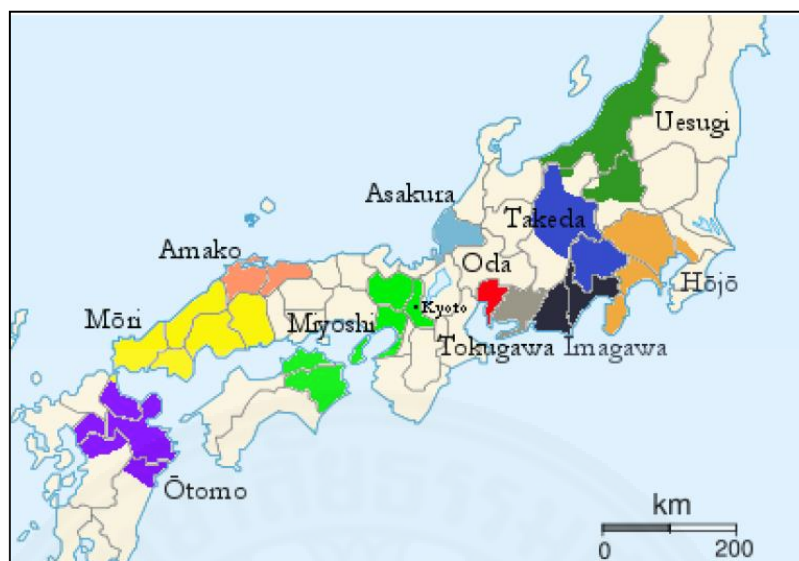
⁴ 「いまは天下が戦国であるから、すべてのことをなげうって武具を準備しておく必要がある」, อ้างถึงใน 小和田哲男, 1993, 『戦国武将』, p.3.

ภาพที่ 1.1 อาณาเขตการปกครองของเซ็งโงะกุไต่เมียวบางตระกูลในช่วง ค.ศ. 1520
ที่มา: “Figure 5.2 Japan, 1520”. โดย Streich, 2010, *The Failure of the Balance of power: Warring States Japan, 1467-1590*, p.128.

ภาพที่ 1.2 อาณาเขตการปกครองของเซ็งโงะกุไต่เมียวบางตระกูลในช่วง ค.ศ. 1550
ที่มา: “Figure 5.3 Japan, 1550”. โดย Streich, 2010, *The Failure of the Balance of power: Warring States Japan, 1467-1590*, p.129.

ภาพที่ 1.3 อาณาเขตการปกครองของเซงโงกุโตเมียวบางตระกูลในช่วง ค.ศ. 1560

ที่มา: “Figure 5.4 Japan, 1561”. โดย Philip A. Streich, 2010, *The Failure of the Balance of power: Warring States Japan, 1467-1590*, p.130.

สมัยเซงโงกุนี้จึงเป็นช่วงเวลาที่เกิดการเปลี่ยนถ่ายอำนาจและการสู้รบของเหล่าเซงโงกุโตเมียวอยู่ตลอดเวลา ดังเช่นที่ภาพ 1.1-1.3 ข้างต้น แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของขนาดอาณาเขตภายใต้การปกครองและการเปลี่ยนถ่ายอำนาจของเซงโงกุโตเมียวบางตระกูลที่มีอำนาจในช่วง ค.ศ. 1520-1560 จากการสู้รบแย่งชิงและรุกรานขยายดินแดนระหว่างกันของเซงโงกุโตเมียว เซงโงกุโตเมียวที่เคยมีอำนาจจะถูกล้มล้างจากคนอื่นได้เสมอหากอ่อนแอลง แม้แต่ฉุโงโงโตเมียว⁵ (守護大名) ที่เคยมีอำนาจในช่วงสมัยสงครามโอนิน⁶ (応仁の乱) (ค.ศ. 1467-1477) ก็สูญเสียดินแดนของตนให้กับโตเมียวอื่นที่ขึ้นมามีอำนาจแทน (Streich, 2010, p.128) เช่น ตระกูลยะมะนะะ (บ่งชี้อาณาเขต

⁵ หมายความว่า คำว่า “ฉุโงโง” ในข้อ 1.8 นิยามศัพท์

⁶ การสู้รบที่เกิดจากการแย่งชิงตำแหน่งโชกุนของผู้สืบทอดตระกูลอะมิกะวะโดยที่ต่างฝ่ายต่างมีนักรบที่มีอิทธิพลหนุนหลัง ได้แก่ ตระกูลโฮะโซะกะวะ (細川) และตระกูลยะมะนะะ (山名) อีกทั้งยังเกิดความวุ่นวายจากความขัดแย้งกันเองภายในตระกูลของนักรบที่ดำรงตำแหน่งสำคัญภายในรัฐบาลด้วย สงครามนี้ทำให้สิทธิอำนาจในการปกครองของโชกุนตระกูลอะมิกะวะเสื่อมลงจากการที่ไม่สามารถหยุดความวุ่นวายที่เกิดขึ้นในเกียวโตได้, อ้างจาก Streich, *The Failure of the Balance of Power: Warring States Japan, 1467-1590*. (New Jersey, 2010). p.5.

ด้วยสี่เหลืง) ที่มีแคว้นในครอบครองใน ค.ศ. 1520 (ภาพที่ 1.1) เมื่อเข้าสู่ ค.ศ. 1550 (ภาพที่ 1.2) ก็สูญเสียดินแดนให้กับตระกูลอะมะโกะ (สึชิมฟู) หรือตระกูลโอะซะซะกะวะ (สึเจียว) ที่ครอบครองหลายแคว้นไปจนถึงช่วง ค.ศ. 1550 แต่เมื่อเข้าสู่ช่วง ค.ศ. 1560 (ภาพที่ 1.3) ดินแดนที่เคยเป็นของตนกลับกลายเป็นของตระกูลมิโยะมิแทน หรือตระกูลโมริ (สี่เหลืงในภาพที่ 1.3) กลับขึ้นมาเป็นผู้ปกครองแคว้นของตระกูลโออุชิ (สึน้ำตาล) ใน ค.ศ. 1560 ทั้งๆ ที่ก่อนหน้านี้ไม่ปรากฏว่าเป็นผู้ครองแคว้นใด

แม้ช่วงสมัยเซ็งโงะกุจะเป็นช่วงสมัยที่นักวิชาการประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นรุ่นก่อนช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 มองว่าเป็นยุคมืด (暗黒時代) (上島有, 1976, p.9) แต่ก็ยังเป็นช่วงรอยต่อที่เกิดการเปลี่ยนแปลงมากมายที่แหวกขนบเดิมที่เคยมีมาอันแสดงให้เห็นถึงสัญญาณของการสลายตัวของความเป็นยุคกลาง⁷ และการปรับตัวของสภาพสังคม เห็นได้จากการขึ้นมาบทบาทของชนชั้นล่าง (上島有, 1976, p.10) เช่น สามัญชนอย่างชาวนารวมตัวกันเรียกร้องให้รัฐบาลประกาศยกเลิกหนี้สินหรือที่เรียกว่าการเรียกร้องประกาศโทะกุเซเร⁸ (徳政令) นอกจากนี้ ยังมีกรณีที่คนในแคว้นยะมะมิโระ (山城) รวมตัวกันขับไล่กองทัพตระกูลอะทะกะยะมะ (畠山) ที่ต่อสู้กันให้ออกจากทางตอนใต้ของแคว้นใน ค.ศ. 1485 หรือที่เรียกว่า คูนิอิกกิ (国一揆) และชาวพุทธแคว้นคะงะ (加賀) รวมตัวกันต่อต้านและสังหารมิโยะมิผู้ปกครองของตนใน ค.ศ. 1488 หรือที่เรียกว่า อิกโกอิกกิ (一向一揆) รวมถึงในบรรดาเซ็งโงะกุไคเมียวที่สู้รบจนขึ้นมามีอำนาจเป็นผู้ปกครองดินแดนในส่วนท้องถิ่น

⁷ สมัยคะมะกุระ (ค.ศ.1185-1333) และสมัยมุโระมะชิ (ค.ศ.1336-1573) เป็นยุคกลางของประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น การเปลี่ยนแปลงและการสู้รบทำให้เกิดการรวมตัวของชาวบ้านเป็นชุมชนทั้งในเมืองหลวงเกียวโตและท้องถิ่น เช่น การรวมตัวของชาวบ้านรอบเมืองหลวงเพื่อต่อต้านกลุ่มก่อจลาจลจากท้องถิ่น การเป็นเจ้าของที่ดินและเป็นหัวหน้าชาวนา กล่าวคือ เริ่มมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มในรูปแบบที่พร้อมจะพัฒนาเป็นชุมชนที่แข็งแกร่ง

⁸ เริ่มต้นครั้งแรกในสมัยคะมะกุระ เนื่องจากรัฐบาลทหารขาดเสถียรภาพเพราะผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการรุกรานของมองโกล จึงออกกฎหมายยกเลิกหนี้สินหรือโทะกุเซเร (徳政令) ให้แก่บรรดานักรบ ส่วนโทะกุเซเรในสมัยมุโระมะชินี้ รัฐบาลออกประกาศให้เมื่อกลุ่มชาวนาในท้องถิ่น (โตะอิกกิ; 土一揆) ออกมาเรียกร้อง ประท้วง และก่อจลาจลเนื่องจากภาวะบีบคั้นด้านเศรษฐกิจภายหลังกลุ่มชาวนาเหล่านี้จะถือโอกาสทุกครั้งที่เปลี่ยนสมัยโชกุน ออกมาเรียกร้องประกาศดังกล่าว โดยบุกเข้ามังก่อจลาจลในเมืองหลวง การประกาศโทะกุเซเรในสมัยมุโระมะชินี้ถือเป็นการลดภาระหนี้ที่โชกุนตระกูลอะมิกะงะกู้ยืมจากเจ้าหนัอีกด้วย, อ้างถึงใน Hall&Toyoda, *Japan in the Muromachi Age*. (University of California Press, 1977). p.26.

นั้น มีเซงโงะกุโดเมียวจำนวนหนึ่งไม่ได้มีสถานะที่มาจากชนชั้นปกครอง แต่เป็นชนชั้นที่แต่เดิมอยู่ใต้บังคับบัญชาที่สามารถตั้งตนขึ้นมามีอำนาจในฐานะผู้ปกครองดินแดนได้ ซึ่งเหตุการณ์ที่ยกมาข้างต้นนั้นอิเกะงะมิ อิโระโกะ (池上裕子, 1995, p.33) ได้กล่าวว่าเป็นเหตุการณ์ที่สื่อถึงปรากฏการณ์ “เกะโกะกุโจ” (下剋上) หรือการล้มล้างและแย่งชิงอำนาจจากผู้มีสถานะสูงกว่าโดยผู้มีสถานะต่ำกว่าในช่วงสมัยเซงโงะกุได้เป็นอย่างดี

ปรากฏการณ์เกะโกะกุโจนั้น นักวิชาการญี่ปุ่นเห็นตรงกันว่าเป็นลักษณะเฉพาะของช่วงสมัยนี้ เช่น อุเอะจิมะ อะริมะ (上島有, 1976, pp. 8-9) กล่าวว่า “เกะโกะกุโจ” เป็นคำที่พบได้บ่อยในบันทึกต่างๆ ที่เขียนขึ้นในช่วงสมัยเซงโงะกุ และเป็นคำที่ใช้อธิบายและทำความเข้าใจความสัมพันธ์การเปลี่ยนแปลงสิทธิอำนาจของรัฐบาลทหารมุโระมะชิได้ เช่น การที่ตระกูลมุโระที่เป็นผู้สำเร็จราชการแทนโชกุนหรือที่เรียกว่า “คันเร (管領)” ถู้อำนาจเหนือโชกุนจนปลดโชกุนออกจากตำแหน่งได้ อะซะโฮะ นะโอะอิโระและมาริอุส บี แจนเซน (Asao&Jansen, 1981, p.251) มองว่า “เกะโกะกุโจ” นี้อธิบายการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างเจ้านาย-ลูกน้องได้เนื่องจากการยึดผลประโยชน์ของตนเองมากกว่าการภักดีต่อนายเหนือหัว ส่วนโอะวะดะ เทะทซุโอะ (小和田哲男) (1993, p.17) ให้ทรรศนะไว้ว่า “เกะโกะกุโจ” เป็นคำสำคัญที่แสดงถึงปรากฏการณ์ในช่วงสมัยเซงโงะกุ อันสืบเนื่องจากการที่ผู้มีกำลังอาวุธกลายเป็นผู้มีอำนาจที่แท้จริง ดังนั้น แม้จะมีตำแหน่งหน้าที่สถานะเป็นนายเหนือหัวหรือมีสถานะทางสังคมสูงกว่าก็ตาม แต่หากไร้กำลังอาวุธก็มีสิทธิถูกล้มล้างจากผู้มีสถานะต่ำกว่าได้ เช่น ผู้ดำรงตำแหน่งรักษาการณ์แทนมุโระ (守護) หรือที่เรียกว่ามุโระดะอิ¹⁰ (守護代) ซึ่งประจำการอยู่ในท้องถิ่นลุกขึ้นมาต่อต้านอำนาจการปกครองและทำการล้มล้างอำนาจของมุโระซึ่งถือเป็นหัวหน้าและเป็นผู้รับอำนาจการบริหารจากอำนาจส่วนกลางอย่างรัฐบาลทหารโดยตรง

⁹ เกะโกะกุโจ เป็นคำเชิงลบที่ชนชั้นปกครองใช้สื่อถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น คือ ปรากฏการณ์ที่ผู้อยู่ในสถานะ/ชนชั้นต่ำกว่าต่อต้านผู้ที่อยู่ในสถานะ/ชนชั้นที่สูงกว่า หรือคนระดับล่างก้าวขึ้นสู่สถานะที่สูงขึ้นในขณะที่คนระดับสูงตกต่ำลง เช่น นักรบต่อต้านอำนาจจักรพรรดิ ข้าราชการในรัฐบาลทหารต่อต้านโชกุน ชาวนาต่อต้านการกดขี่ของเจ้าที่ดินหรือรัฐบาลทหาร ซึ่งล้วนเป็นการแหวกขนบกฎเกณฑ์ที่เคยมีมาแต่เดิมอันนำไปสู่ความวุ่นวายในสังคมทุกระดับชั้น และถือเป็นการเปลี่ยนแปลงทางชนชั้นที่พลิกกลับความสัมพันธ์แบบนายบ่าวเพราะผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดการกระด้างกระเดื่องต่อผู้เป็นนาย (池上裕子編, 1995, p.97; ไทด์แมนน์ เออี, 2522, p.97)

¹⁰ หมายความว่า “มุโระดะอิ” ได้ในข้อ 1.8 นิยามศัพท์

กล่าวได้ว่า ความเปลี่ยนแปลงจากผู้อยู่ในสถานะต่ำกว่านี้เกิดขึ้นในทุกระดับชั้นของสังคม นำไปสู่การเรียกขานปรากฏการณ์เกะโกะกุโจอันเป็นลักษณะสำคัญของช่วงสมัยเซ็งโงะกุ

อย่างไรก็ตาม เซ็งโงะกุไคเมียวเป็นบุคคลที่มีบทบาทในช่วงสมัยนี้จึงย่อมสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทั้งทางการเมืองการปกครองและทางสังคมของช่วงสมัยเซ็งโงะกุได้ดี อีกทั้ง เซ็งโงะกุไคเมียวเองยังเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์เกะโกะกุโจ ไม่ว่าทั้งในฐานะลูกน้องที่ล้มเจ้านายและตั้งตนขึ้นเป็นเจ้านายแทน หรือในฐานะเจ้านายที่ป้องกันการเกิดเกะโกะกุโจจากลูกน้องซึ่งอยู่ในสถานะต่ำกว่าและสามารถก้าวสู่การเป็นเซ็งโงะกุไคเมียวที่มีอำนาจได้

วิทยานิพนธ์นี้มุ่งศึกษาและทบทวนข้อมูลทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเซ็งโงะกุไคเมียวเพื่ออธิบายปรากฏการณ์เกะโกะกุโจซึ่งเป็นลักษณะสำคัญในช่วงสมัยเซ็งโงะกุ เซ็งโงะกุไคเมียวที่นำมาเป็นกรณีศึกษาคือตระกูลโมริในสมัยของโมริ โมะโตะนะริ โดยศึกษาว่าโมริ โมะโตะนะริขึ้นสู่อำนาจในฐานะ “โจ” หรือ “ผู้มีสถานะสูงกว่า” อย่างไร จากนั้น จะศึกษาตระกูลอิโนะอุเอะซึ่งเป็นลูกน้องของตระกูลโมริว่าเป็น “เกะ” หรือ “ผู้มีสถานะต่ำกว่า” อย่างไร เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างตระกูลทั้งสองในฐานะเจ้านายและลูกน้องในปรากฏการณ์เกะโกะกุโจ สุดท้ายจึงศึกษาว่าโมริ โมะโตะนะริมีวิธีการป้องกันการปรากฏการณ์ “เกะโกะกุโจ” จากตระกูลอิโนะอุเอะอย่างไร

การศึกษาในประเด็นดังกล่าวข้างต้น นอกจากจะทำให้เข้าใจปรากฏการณ์เกะโกะกุโจอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้นซึ่งจะนำไปสู่การเข้าใจลักษณะสำคัญของช่วงสมัยเซ็งโงะกุแล้ว การศึกษาตระกูลโมริยังเป็นการเพิ่มเติมองค์ความรู้เกี่ยวกับช่วงสมัยเซ็งโงะกุในส่วนท้องถิ่น อันนำไปสู่การเพิ่มองค์ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับช่วงสมัยเซ็งโงะกุในแวดวงประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นและญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทยได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

1.2 คำถามนำวิจัย

ผู้ที่จะขึ้นสู่อำนาจเป็นเซ็งโงะกุไคเมียวมีการจัดการไม่ให้เกิดเกะโกะกุโจหรือการล้มอำนาจจากลูกน้องอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาการขึ้นสู่อำนาจของผู้ที่ขึ้นเป็นเซ็งโงะกุไคเมียว

1.3.2 เพื่อศึกษาปรากฏการณ์เกะโกะกุโจ จากมุมมองผู้เป็นนายในการป้องกันการเกิดเกะโกะกุโจจากลูกน้องได้ปกครอง

1.4 สมมติฐานการวิจัย

การป้องกันเกาะโกะกุโจหรือการล้มอำนาจจากลูกน้องใต้ปกครองเป็นหนึ่งในวิธีสร้างอำนาจเพื่อขึ้นสู่การเป็นเซงโงะกุได้เมียวได้

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) แล้วนำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) โดยเน้นค้นคว้าข้อมูลที่เป็นภาษาญี่ปุ่นและภาษาอังกฤษซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) จากตำรา วารสาร และสื่อสารสนเทศบนอินเทอร์เน็ต อย่างไรก็ตาม การวิจัยนี้อ้างอิงข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) บางส่วนจากเอกสารโบราณ¹¹ (โคะมงโจะ; 古文書) ได้แก่

- 1) ตะอินฮิงโคะมงโจะชุดที่ 8 ฉบับเอกสารตระกูลโมริ (大日本古文書一家わけ第八 : 毛利家文書)
- 2) สะกิชังบะทซุรันโระกุ เอกสารเกี่ยวกับลูกน้องตระกูลโมริ (萩藩閥閥録)

1.6 ขอบเขตการวิจัย

1.6.1 ขอบเขตด้านเวลา

ช่วงสมัยเซงโงะกุในการวิจัยนี้คือ ช่วง ค.ศ. 1467-1550 จากการสำรวจตำราวิชาการพบว่า ช่วงเวลาที่กำหนดว่าเป็นช่วงสมัยเซงโงะกุมีหลากหลาย เนื่องจากเป็นช่วงที่มีเหตุการณ์สำคัญทับซ้อนกันและเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมากมาย ตำราส่วนใหญ่จึงไม่ระบุปีเริ่มต้นที่ชัดเจน และยังกำหนดปีสิ้นสุดของช่วงสมัยนี้แตกต่างกันไป หากกล่าวอย่างกว้างๆ ให้ครอบคลุมทุกกรณี ช่วงสมัยเซงโงะกุคือ ช่วงเวลาดังแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 15 ไปจนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 จากขอบเขตดังกล่าวหากยึดการแบ่งสมัยตามฐานที่มั่นทางการเมือง (政權の所在地) แล้ว จะครอบคลุม

¹¹ เอกสารโบราณมีลักษณะเป็นจดหมายโต้ตอบโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสื่อสารกับผู้รับสาร

3 สมัยด้วยกัน คือ สมัยมุโระมะชิ (ค.ศ. 1336-1573) สมัยอะชิกุชิโมะโมะยะมะ (ค.ศ. 1573-1600) ไปจนถึงต้นสมัยเอโดะ (ค.ศ. 1603-1615)

จุดเริ่มต้นของช่วงสมัยเซ็งโงะกุจากที่สำรวจพบทั้งหมดยังอยู่ในขอบเขตของสมัยมุโระมะชิ โดยมักเริ่มที่ช่วงสงครามโอนิน คือ ค.ศ. 1467-1477 ในขณะเดียวกันก็มีบางตำรากำหนดจุดเริ่มต้นแตกต่างออกไป คือ หลังจากสงครามโอนินสิ้นสุดไปแล้ว คือ ช่วงทศวรรษ 1480 เช่น ชะโตอะกิระ (佐藤昭, 1981, p.4) เริ่มที่ ค.ศ. 1488¹² หรือ อุเอะจิมะ อะริมะ (上島有馬, 1976, p.174) เริ่มที่ ค.ศ. 1493¹³

ส่วนจุดสิ้นสุดของช่วงสมัยเซ็งโงะกุ มีทั้งที่สิ้นสุดในสมัยมุโระมะชิ สมัยอะชิกุชิโมะโมะยะมะ ไปจนถึงสมัยเอโดะ นักประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นส่วนใหญ่เลือกในสมัยมุโระมะชิคือ ค.ศ. 1568¹⁴ ในขณะที่นักวิชาการบางกลุ่ม เช่น นะกะฮะระ เคจิ ยะมะมูระ โคโซ รวมถึงนักประวัติศาสตร์ชาวอเมริกันอย่างจอห์น ดับบลิว ฮอลล์ (Streich, 2010, p.6) กำหนดจุดสิ้นสุดไว้ในสมัยอะชิกุชิโมะโมะยะมะคือ ค.ศ. 1590¹⁵

งานวิจัยนี้ กำหนดจุดเริ่มต้นช่วงสมัยเซ็งโงะกุตามเอกสารส่วนใหญ่คือ เริ่มต้นในช่วงสงครามโอนิน (ค.ศ. 1467-1477) เนื่องจากเริ่มเกิดความวุ่นวายในเกียวโตซึ่งเป็นเมืองหลวงจากการต่อสู้กันเพื่อชิงตำแหน่งโชกุน ในขณะเดียวกันท้องถิ่นเริ่มมีปรากฏการณ์เกะโกะกุโจเกิดขึ้น ส่วนจุดสิ้นสุดช่วงสมัยคือ ค.ศ. 1573 เนื่องจากเป็นปีที่รัฐบาลทหารมุโระมะชิโดยโชกุนตระกูลอะมิกะงะ สิ้นสุดลงจากการที่โชกุนอะมิกะงะ โยะมิอะกิถูกเนรเทศออกจากเกียวโต นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับ

¹² ปีที่กลุ่มชาวนาชาวพุทธนิกายสุชาวดี (一向一揆) แห่งแคว้นคะงะลุกขึ้นต่อต้านและล้มล้างมูโงะที่ปกครองแคว้นตนได้สำเร็จ

¹³ เกิดเหตุการณ์ต่อสู้แย่งชิงตำแหน่งโชกุนอีกครั้งโดยมีตระกูลโฮะโซะกะวะเป็นผู้กุมอำนาจ โดยภายหลังตระกูลโออุชิและตระกูลมิยะมิขึ้นมามีอำนาจแทน เป็นการต่อสู้ที่ยืดเยื้อไปจนถึงโชกุนคนที่ 15 อะมิกะงะ โยะมิอะกิ (足利義明) ที่ไปขอความช่วยเหลือจากโอะดะ โนะบุนะงะให้มาสนับสนุนตนเอง

¹⁴ ปีที่โอะดะ โนะบุนะงะบุกยึดเกียวโตเป็นฐานที่มั่นและหมายรวมญี่ปุ่นที่ขณะนั้นแตกเป็นแคว้นอิสระให้เป็นหนึ่งเดียวภายใต้การปกครองของตน

¹⁵ ปีที่โทะโยะโตะมิ อิเตะโยะมิชิซึเนอิตระกูลโฮโจ (北条) ซึ่งเป็นเซ็งโงะกุโดเมียวที่มีอำนาจในแถบคันโตและถือเป็นแคว้นสุดท้ายที่ยังไม่ยอมสวามิภักดิ์ต่อเขา

ช่วงเวลาที่ยอห์น ดับบลิว ฮอลล์ (Hall, 1961, p.318)¹⁶ ได้ระบุไว้จากการจัดแบ่งไคเมียวคือ เซงโงะกุ ไคเมียว ปรากฏขึ้นก่อน ค.ศ. 1500 ไปจนถึงทศวรรษที่ 1570

อย่างไรก็ตาม ขอบเขตด้านเวลาในงานวิจัยนี้ได้ครอบคลุมจนหมดช่วงสมัยเซงโงะกุ ข้างต้น แต่จะกำหนดให้แคบลงโดยมีเป้าหมายการวิจัยเป็นเกณฑ์ตามข้อ 1.6.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

1.6.2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เซงโงะกุไคเมียวที่ทำการศึกษาคือ ตระกูลโมริ (毛利氏) ในสมัยการปกครองของโมริ โมะโตะนะริ (毛利元就) ซึ่งปกครองบริเวณตะวันตกตอนใต้ของญี่ปุ่นหรือแถบชูโงะกุ เนื่องจากโมริ โมะโตะนะริเป็นผู้นำตระกูลโมริให้ก้าวสู่การเป็นเซงโงะกุไคเมียวที่ขึ้นมามีอำนาจปกครองดินแดนในท้องถิ่นในช่วงสมัยเซงโงะกุ ค.ศ.1467-1573

ตระกูลโมริอยู่ในกลุ่มเซงโงะกุไคเมียวที่มีอำนาจ 23 ตระกูล¹⁷ตามที่จอร์จ บี แซนซัม (Sansom, 1961, p.248) ได้ระบุไว้ว่าเป็นตระกูลที่มีอำนาจโดดเด่นและเป็นตระกูลที่ตรงกับกลุ่มที่ฟิลลิป เอ สเตรช (Philip A. Streich) คัดกรองว่าตรงกับเงื่อนไขสำคัญ 3 ประการ¹⁸ของการเป็น “มหาอำนาจ (Great Power)” ของแจ๊ค เอส เลวี (Jack S. Levy) (อ้างถึงใน Streich, 2010, p.107)

ดังนั้น เซงโงะกุไคเมียวตระกูลโมริจึงถือเป็นไคเมียวที่มีอำนาจมากโดยไม่ได้มีที่มาจาก การเป็นญูโงะไคเมียวหรือญูโงะคะอิหรือตำแหน่งที่มีความชอบธรรมทางอำนาจในการปกครอง อีกทั้ง

¹⁶ จอห์น ดับบลิว ฮอลล์ ได้ศึกษางานของนักประวัติศาสตร์ชาวญี่ปุ่นหลายท่าน เช่น นะกะฮะระ เคะอิจิ ซะโตะ ชินอิชิ โทะโยะตะ ทะเกะมิ อิโตะ ทะซะบุโร และนะกะมุระ คิซิจิ และได้แบ่งประเภทไคเมียวออกเป็น 4 ประเภท คือ 1) ญูโงะไคเมียว (守護大名) ปรากฏกลางศตวรรษที่ 14 ไปจนถึงช่วงสงครามโอนินและช่วงทศวรรษ 1490 2) เซงโงะกุไคเมียว (戦国大名) ปรากฏก่อน ค.ศ. 1500 ไปจนถึงทศวรรษที่ 1570 3) โมะะกุโฮไคเมียว (職豐大名) บ่งชี้ถึงไคเมียวที่เป็นพันธมิตรหรือสวามิภักดิ์ภายใต้การปกครองของโอะตะ โนะบุนะงะและโทะโยะโตะมิ ฮิเดะโยะชิซึ่งปรากฏถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 และ 4) คินเซะอิไคเมียว (近世大名) ปรากฏในสมัยเอโดะที่ปกครองโดยโชกุน โทะกูงะวะไปจนถึงสิ้นสุดคริสต์ศตวรรษที่ 17

¹⁷ ดูรายละเอียดในบทที่ 2 ข้อ 2.6 สถานะที่มาของเซงโงะกุไคเมียว

¹⁸ ดูรายละเอียดในบทที่ 2 ข้อ 2.6 สถานะที่มาของเซงโงะกุไคเมียว

ยังสามารถผ่านพ้นการเกิดปรากฏการณ์เกาะเกาะกู่จากผู้อยู่ในสถานะต่ำกว่าคือตระกูลอินะอุเอะ จนพัฒนาอำนาจไปสู่จุดที่สูงขึ้นต่อไปได้

การวิจัยนี้จึงเน้นศึกษาตระกูลโมริในสมัยของโมริ โมะโตะนะริโดยพิจารณาว่า โมริ โมะโตะนะริขึ้นสู่ความเป็น “ผู้มีสถานะสูงกว่า” (หรือ “โจ”) อย่างไร และป้องกันการเกิดเกาะเกาะกู่จาก “ผู้มีสถานะต่ำกว่า” (หรือ “เกะ”) ซึ่งในที่นี้คือลูกน้องตระกูลอินะอุเอะอย่างไร

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.7.1 ทำให้เข้าใจการขึ้นสู่อำนาจของผู้ที่ขึ้นเป็นเซงโงะกุไคเมียว

1.7.2 ทำให้เข้าใจปรากฏการณ์และวิธีป้องกันการเกิดเกาะเกาะกู่ของผู้ที่พัฒนาอำนาจขึ้นเป็นเซงโงะกุไคเมียว

1.8 นิยามศัพท์

ช่วงสมัยเซงโงะกุ หมายถึง ค.ศ. 1467-1573 เป็นสมัยที่อยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลทหารมุโระมะชิของโชกุนตระกูลอะชิคางะ และเกิดสงครามกลางเมืองที่กลุ่มนักรบสู้รบกันทั้งในเกียวโตซึ่งเป็นเมืองหลวงขณะนั้นและในท้องถิ่น เนื่องจากการแย่งชิงอำนาจของฌุโงะไคเมียวที่สลับสับเปลี่ยนขึ้นมามีอำนาจในรัฐบาลทหารโดยสนับสนุนทายาทตระกูลอะชิคางะที่มีสิทธิขึ้นเป็นโชกุนในเกียวโต รวมถึงเกิดการสู้รบเพื่อป้องกันการรุกรานและแย่งชิงอำนาจเหนืออาณาเขตการปกครองระหว่างเซงโงะกุไคเมียวในแต่ละส่วนของท้องถิ่น

เซงโงะกุไคเมียว หมายถึง ผู้มีอำนาจปกครองดินแดนในช่วงสมัยเซงโงะกุอันเป็นช่วงสมัยที่เกิดการสู้รบทั่วประเทศญี่ปุ่น พวกเขาตั้งตนขึ้นสู่อำนาจในฐานะผู้มีอำนาจสูงสุดในการบริหารปกครองอาณาเขตของตนทั้งในด้านการทหารและเศรษฐกิจ รวมถึงมีกำลังอาวุธในการขยายดินแดนหรือปกป้องอาณาเขตของตนจากเซงโงะกุไคเมียวอื่นๆ (รายละเอียดดูเพิ่มเติมในบทที่ 2)

ฌุโงะ หมายถึง ตำแหน่งทางราชการที่มีมาตั้งแต่ปลายสมัยเฮอัน แต่เริ่มมีความสำคัญในฐานะตัวแทนของรัฐบาลในสมัยคะมะกุระ มีหน้าที่คล้ายตำรวจคอยตรวจตราดูแลความเรียบร้อยในส่วนท้องถิ่น ตำแหน่งนี้กลายเป็นที่พึงพิงและฐานอำนาจส่วนท้องถิ่นให้กับรัฐบาลทหารในสมัยมุโระมะชิ เมื่อนักรบที่มีพื้นที่ปกครองมากหรือที่เรียกว่าไคเมียว ได้รับการแต่งตั้งเป็นฌุโงะจากรัฐบาลทหาร หรือเมื่อฌุโงะมีพื้นที่ในครอบครองมากจะเรียกว่า ฌุโงะไคเมียว (รายละเอียดดูเพิ่มเติมในบทที่ 2)

ณัฏโงะตะอิ หมายถึง ตัวแทนของณัฏโงะหรือนักรบที่ทำหน้ารักษาการณ์แทนณัฏโงะในแคว้นนั้นๆ เนื่องจากในสมัยมโหระทึก โขกุนจะให้ณัฏโงะเข้ามาพักอยู่ที่เมืองหลวงเพื่อป้องกันการช่งสุ่มกำลังหรืออิทธิพลในแคว้นและเป็นการคานอำนาจของณัฏโงะที่มีมากขึ้น ณัฏโงะจึงแต่งตั้งตัวแทนของตนในแคว้นขึ้นมาซึ่งก็คือณัฏโงะตะอิ (รายละเอียดดูเพิ่มเติมในบทที่ 2)

โคะกุจิน หมายถึง คนในพื้นที่ที่มีอิทธิพลในท้องถิ่นนั้นๆ โดยมีที่มาจากการเป็นหัวหน้าชาวนาหรือมีที่มาจากคนที่ได้รับที่ดินหรือการแต่งตั้งจากส่วนกลางให้เข้าไปดูแลในท้องถิ่นนั้น แล้วอยู่ประจำพื้นที่จนกลายเป็นคนในท้องถิ่นนั้นไป (รายละเอียดดูเพิ่มเติมในบทที่ 2)

เกะโกะกุโจ หมายถึง ปรากฏการณ์ที่ผู้อยู่ในสถานะ/ชนชั้นต่ำกว่าต่อต้านผู้ที่อยู่ในสถานะ/ชนชั้นที่สูงกว่า หรือคนระดับล่างก้าวขึ้นสู่สถานะที่สูงขึ้นในขณะที่คนระดับสูงตกต่ำลง ซึ่งเป็นการแหวกขนบกฎเกณฑ์ที่เคยมีมาแต่เดิม คำว่า “เกะ” มีความหมายว่า “ล่าง” ส่วนคำว่า “โจ” มีความหมายว่า “บน” ซึ่งในงานวิจัยนี้จะหมายถึง “ผู้อยู่ในสถานะต่ำกว่า” หรือ “ลูกน้อง” และ “ผู้ที่อยู่ในสถานะสูงกว่า” หรือ “เจ้านาย” ตามลำดับ (รายละเอียดดูเพิ่มเติมในบทที่ 2)

1.9 ข้อตกลงเบื้องต้น

1.9.1 การถอดเสียงภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย

การวิจัยนี้ใช้ระบบการถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทยซึ่งเป็นผลงานวิจัยของอาจารย์สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น (ผศ.ดร.กัลยาณี สัตสุวรรณ ผศ.สุชาติ สัตยพงศ์ ผศ.เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล) อาจารย์ภาควิชาภาษาศาสตร์ (ผศ.ดร.สุดาพร ลักษณะินาวิน) และอาจารย์ภาควิชาภาษาไทย (ผศ.ดุขฎิพร ชำนิโรศานต์) คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อย่างไรก็ตาม คำบางคำที่มีใช้แพร่หลายอยู่แล้ว จะใช้ตามความนิยม เช่น โขกุน ซามูไร ไคเมียว เฮอัน อิโรชิม่า

1.9.2 ชื่อคนญี่ปุ่น

ในงานวิจัยนี้เขียนชื่อชาวญี่ปุ่นตามแบบญี่ปุ่น คือ ขึ้นต้นด้วยนามสกุล และตามด้วยชื่อ เช่น โอะตะ โนะบุนะงะ หมายถึง นามสกุลโอะตะ ชื่อโนะบุนะงะ

1.10 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจเอกสารและตำราภาษาไทย พบว่า มีการกล่าวถึงปรากฏการณ์เกาะเกาะ กุโจในลักษณะการแหวกชนบขึ้นมาของผู้มีสถานะต่ำกว่าและเข้ามามีบทบาททางการเมืองการปกครองในช่วงสมัยเซ็งโงะกุ ดังต่อไปนี้

ในงานของพรณี ฉัตรพลรักษ์และปริยา อิงคาภิรมย์ โหริเอะ (2532, น. 33) กล่าวถึงชนชั้นใหม่ซึ่งไม่มีสกุลรุนชาติหรืออะไรติดตัวมาได้ตั้งตนขึ้นมาจนมีอำนาจในการปกครอง ในขณะที่งานของเพ็ญศรี กาญจนมัย (2530, น.166) ได้ใช้คำว่าชนชั้นต่ำโดยชี้ชัดลงไปที่สามัญชนหรือกลุ่มเจ้าของที่ดินเล็กๆ ที่มีสิทธิเสรีภาพขึ้นมาและเกิดผู้ปกครองที่ไม่ได้มาจากชนชั้นสูงหรือชนชั้นเจ้านายดังเช่นในสมัยคะมะกุระ ซึ่งสอดคล้องกับสุทธพร รัตนกุล (2551, น.79) และเขียน ธีระวิทย์ (2511, น.25) ที่เลือกกล่าวถึงการขึ้นมามีบทบาททางการเมืองและทางสังคมของสามัญชนและชนชั้นต่ำตามลำดับ โดยสุทธพร รัตนกุลเจาะจงไปที่กลุ่มชาวนาซึ่งรวมตัวกับผู้นำทางศาสนานิกายสุขาวดี¹⁹ที่ลุกขึ้นต่อต้านไโดเมียวในแคว้นตนแล้วขึ้นมาปกครองบริหารเสียเอง ส่วนเขียน ธีระวิทย์เสริมว่าชนชั้นต่ำมีฐานะที่ดีขึ้นหรือก้าวสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้นได้จากการอาสาเข้ามาเป็นทหารของไโดเมียว

นอกจากนี้ ในตำราที่ผลิตโดยสำนักข่าวสารสนเทศญี่ปุ่น (2503, น.77) ได้กล่าวถึงชนชั้นคนงานบางคนที่ได้ขึ้นเป็นขุนศึกด้วยความสามารถของตน ส่วนดวงธิดา ราเมศวร์ (2537, น.86, 2555, น.103-104) ก็กล่าวไปในทิศทางเดียวกันซึ่งสอดคล้องกับปรากฏการณ์เกาะเกาะกุโจว่าคนในตระกูลเล็กๆ ที่เคยอยู่ใต้บังคับบัญชาของตระกูลใหญ่จะถือโอกาสสร้างเขตอำนาจใหม่และตั้งตนขึ้นเป็นไโดเมียว

ส่วนเอกสารงานวิจัยที่ตีพิมพ์เป็นภาษาไทยเกี่ยวกับช่วงสมัยเซ็งโงะกุและเซ็งโงะกุไโดเมียว จากการสืบค้นและสำรวจพบว่ามีจำนวนน้อยมากที่กล่าวถึงในเชิงลึก โดยงานที่กล่าวถึงค่อนข้างละเอียดเมื่อเทียบกับงานอื่นๆ พบทั้งหมด 4 เล่ม คือ

¹⁹ เรียกว่า “อิกโกอิกกิ” (一向一揆) มาจากความเชื่อของพุทธศาสนานิกายสุขาวดีแท้ (浄土真宗) ที่ให้มีศรัทธาแรงกล้าต่อพระอมิตาภะเพียงองค์เดียวก็จะสามารถไปสู่ดินแดนสุขาวดีเพื่อนิพพานได้ เป็นแนวคิดที่ง่ายต่อการปฏิบัติทั้งกับสตรีและสามัญชนจึงค่อนข้างแพร่หลายมาตั้งแต่ปลายสมัยเออัน

- 1) งานของยศไกร ส.ตันสกุล เรื่อง ญี่ปุ่นยุคเซ็นโกคุ: JAPAN SENGOKU (2557)
- 2) งานของดวงธิดา ราเมศวร์ เรื่อง ประวัติอารยธรรมเอเชีย ญี่ปุ่น (2555)²⁰
- 3) งานวิจัยของพรณี ฉัตรพลรักษ์และปรียา อิงคามิรมย์ โหะริเอะ เรื่อง เจ็ดศตวรรษแห่งการครองอำนาจของนักรบญี่ปุ่น (2532)
- 4) งานของสตีเฟน เทิร์นบูล (แปลโดยภิรมย์ พุทธรัตน์) เรื่อง ซามูไร นักรบชนชั้นของญี่ปุ่น (2530)

งานของยศไกร ส.ตันสกุลเป็นเอกสารภาษาไทยที่กล่าวถึงช่วงสมัยเซ็งโงะกุและเซ็งโงะกุ ไดเมียวค่อนข้างละเอียดที่สุด โดยไม่ได้เน้นเฉพาะความขัดแย้งในส่วนกลาง แต่มีการกล่าวถึงนักรบในส่วนท้องถิ่นอื่นๆ โดยบอกเล่าเหตุการณ์การต่อสู้สำคัญๆ ที่มีโอะดะ โนะบุนะจะเป็นคู่ศึกและบอกเล่าประวัติย่อๆ ของนักรบที่โดดเด่นในส่วนท้องถิ่นในท้ายเล่ม ส่วนตระกูลโมริและโมริ โมะโตะนะริถูกกล่าวถึงว่าเป็นขุนศึกที่เก่งกล้าในภูมิภาคชูโงะกุ (ภูมิภาคฝั่งตะวันตกของประเทศญี่ปุ่นในปัจจุบัน) และเป็นผู้ควบคุมกองทัพเรืออันแข็งแกร่ง รวมถึงเป็นพันธมิตรกับวัดฮงกันจิซึ่งเป็นกลุ่มพระนักรบที่ตระกูลโอะดะต้องการกำจัด กล่าวได้ว่า ตระกูลโมริถูกกล่าวถึงในฐานะคู่ศึกของตระกูลโอะดะในเอกสารนี้ อย่างไรก็ตาม แม้เป็นงานที่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับนักรบและสงครามในช่วงเซ็งโงะกุ แต่ก็ไม่ได้กล่าวถึงตระกูลโมริโดยตรง รวมถึงไม่ได้กล่าวถึงปรากฏการณ์เกะโกะกุโจ ซึ่งวิทยานิพนธ์นี้จะเพิ่มเติมส่วนดังกล่าวเพื่อให้เห็นภาพของช่วงสมัยเซ็งโงะกุชัดเจนขึ้น

งานของดวงธิดา ราเมศวร์ให้ภาพสงครามในเกียวโตที่ค่อนข้างละเอียดกว่างานอื่นๆ โดยกล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างตระกูลโอะโซะกะวะและตระกูลยะมะนะะ²¹ในตอนแรกที่น่าไปสู่

²⁰ เนื้อหาปรับปรุงเพิ่มเติมจาก ดวงธิดา ราเมศวร์, “ญี่ปุ่น อารยธรรมแบบชาวเกาะสู่ความเป็นมหาอำนาจ” *อารยธรรมคู่ขนานแห่งเอเชีย ญี่ปุ่น-เกาหลี-เวียดนาม* (กรุงเทพฯ: มายิก, 2537) หน้า 14-110.

²¹ ตระกูลยะมะนะะเป็นตระกูลที่ได้รับการขนานนามว่า “ท่านผู้มีหกในสิบส่วน” (六分の一殿) เพราะเป็นณัฏโงะที่ได้สิทธิ (守護職) ครอบครอง 11 แคว้นจากทั้งหมด 66 แคว้นในช่วงต้นสมัยมุโระมะชิ (ค.ศ. 1336-1400) ต่อมาใช้อำนาจมากขึ้น เมื่อนำทัพตามคำสั่งของโชกุนไปจับกุมอุเอะซุจิเซนชู (上杉禅宗) ซึ่งเป็นผู้ว่าราชการแทนโชกุนในแถบคันโตหรือเรียกว่าคันโตคังเร (関東管領) แต่ก่อนการกบฏต่อรัฐบาลทหารมุโระมะชิในคะมะกุระ

สงครามอินทรี ต่อมาจึงกล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างตระกูลโละโละกะวะผู้ดำรงตำแหน่งคันเรและโชกุนตระกูลอะมิกะวะในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 15

งานของพรณี ฉัตรพลรักษ์และปรียา อิงคาภิรมย์ โยะริเอะจะกล่าวถึงประวัติความเป็นมาและวิธีปกครองดินแดนของไดเมียวตระกูลอิมะกะวะผู้ขึ้นปกครองแคว้นแถบคันโตว่า สืบสถานะมาตั้งแต่สมัยอะมุระและบริหารอาณาเขตใต้การปกครองด้วยการใช้กฎหมายที่บัญญัติขึ้นเอง การสำรวจที่ดินเพื่อจัดเก็บภาษี และการให้ความสำคัญด้านเศรษฐกิจ เช่น พิมพ์เหรียญพัฒนาการเกษตร

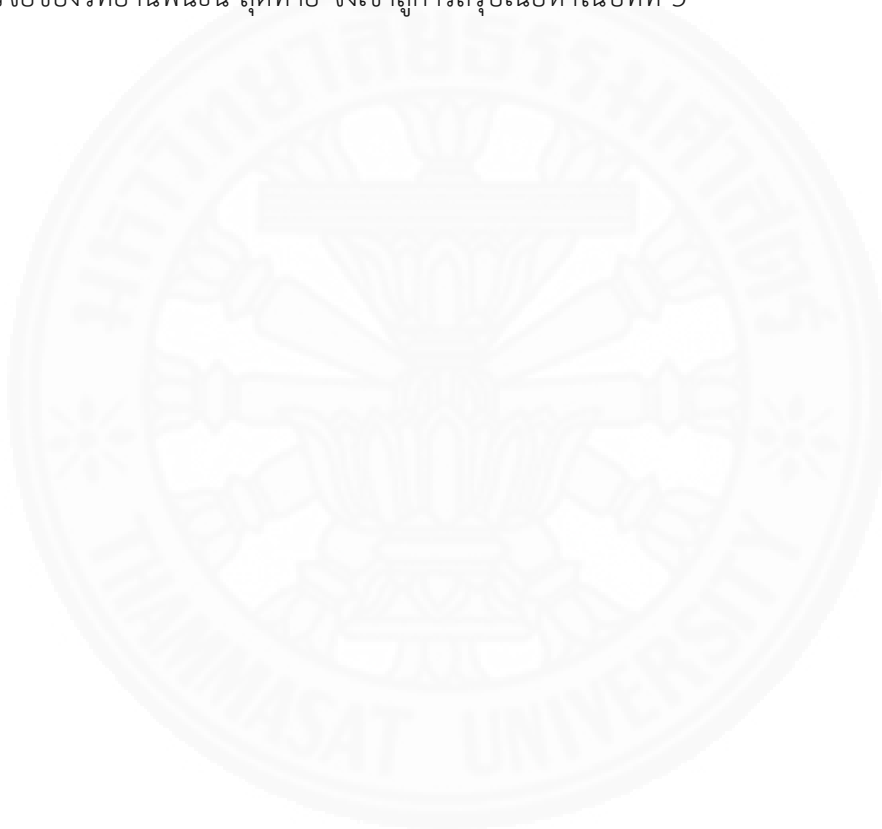
ส่วนงานของสตีเฟน เทิร์นบูลจะเล่าถึงความสัมพันธ์ระหว่างไดเมียวตระกูลอิมะกะวะตระกูลโละโละ และตระกูลโทะกุซะวะที่ทำให้เห็นภาพการต่อสู้และความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างตระกูลโละโละและตระกูลโทะกุซะวะ รวมถึงการเปลี่ยนถ่ายและโค่นล้มอำนาจตระกูลอิมะกะวะโดยตระกูลโทะกุซะวะที่ร่วมมือกับตระกูลโละโละในภายหลัง

นอกเหนือจากเอกสารข้างต้นที่ยกมาแล้วนั้น เอกสารและตำราภาษาไทยส่วนใหญ่กล่าวถึงช่วงสมัยเซ็งโงะกุหรือเซ็งโงะกุไดเมียวอย่างพอสังเขป หากจะมีการกล่าวถึงเซ็งโงะกุไดเมียวก็มักเน้นไปที่ไดเมียว 3 คนหรือสามนักรบผู้รวมแผ่นดิน ได้แก่ โอะดะโนะบุนะงะ โทะโยะโตะมิ อิเดะโยะชิ และโทะกุซะวะ อิเอะยะซุ อีกทั้ง มักกล่าวถึงสภาพเมืองหลวงเกียวโตหรือส่วนกลางไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลทหาร สงครามในเกียวโต โดยไม่ได้ให้ภาพในส่วนท้องถิ่นเท่าใดนัก รวมถึงไม่ได้ลงรายละเอียดในเชิงลึกเกี่ยวกับปรากฏการณ์เกะโกะกุโจอันเป็นลักษณะสำคัญของช่วงสมัยนี้ เอกสารเหล่านั้นให้ภาพคร่าวๆ ว่าผู้อยู่ในสถานะต่ำกว่าหรือชนชั้นผู้น้อยกระทำการล้มล้างอำนาจผู้อยู่ในสถานะสูงกว่าสำเร็จ แต่ไม่มีเอกสารใดกล่าวถึงช่วงสมัยเซ็งโงะกุหรือเซ็งโงะกุไดเมียวโดยมุ่งเน้นอธิบายปรากฏการณ์เกะโกะกุโจอย่างชัดเจน และไม่มีเอกสารใดกล่าวถึงมุมมองของ “ผู้ที่อยู่ในสถานะสูงกว่า” ในกระบวนการเกะโกะกุโจ ซึ่งเป็นประเด็นศึกษาในงานวิจัยนี้

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น วิทยานิพนธ์นี้จึงมุ่งศึกษาเกี่ยวกับปรากฏการณ์เกะโกะกุโจ โดยยกตระกูลโมริ ซึ่งเป็นตระกูลเซ็งโงะกุไดเมียวที่สามารถป้องกันการเกิดเกะโกะกุโจได้สำเร็จขึ้นมาเป็นกรณีศึกษา การศึกษานี้ นอกจากทำให้เข้าใจปรากฏการณ์เกะโกะกุโจซึ่งนำไปสู่ความเข้าใจประวัติศาสตร์ช่วงสมัยเซ็งโงะกุได้ชัดเจนขึ้นแล้ว ยังทำให้เห็นภาพช่วงสมัยเซ็งโงะกุกว้างขึ้น เพราะเป็นการศึกษานักรบที่มีบทบาทในส่วนท้องถิ่นของช่วงสมัยเซ็งโงะกุซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่แค่ส่วนกลางหรือสามนักรบผู้รวมชาติเท่านั้น

งานวิจัยนี้จะเริ่มต้นด้วยการอธิบายที่มาของปรากฏการณ์เกะโกะกุโจ และสถานการณ์ทางการเมืองในช่วงสมัยเซ็งโงะกุในบทที่ 2 เพื่อให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในส่วนเมืองหลวงและ

ท้องถิ่น และเชื่อมโยงว่านำไปสู่การเกิดเกาะโกะกุโจได้อย่างไร รวมถึงจะอธิบายเกี่ยวกับเซงโงะกุไดเมียวและสถานะที่มาของเซงโงะกุไดเมียว เพื่อแสดงให้เห็นถึงสถานะที่มาของตระกูลโมริซึ่งอยู่ในสถานะ “โจ” หรือผู้มีสถานะสูงกว่าในปรากฏการณ์เกาะโกะกุโจในงานวิจัยนี้ จากนั้น ในบทที่ 3 จึงจะอธิบายเกี่ยวกับการเริ่มต้นสู่อำนาจในสถานะ “โจ” ของโมริ โมะโตะนะริผู้ซึ่งเป็นเซงโงะกุไดเมียวในเวลาต่อมา ส่วนบทที่ 4 จะกล่าวถึงตระกูลอิโนะอุเอะซึ่งเป็นผู้อยู่ในสถานะ “เกะ” หรือลูกน้องของตระกูลโมริว่า เป็นลูกน้องของตระกูลโมริอย่างไร หลังจากนั้นจึงศึกษาถึงการป้องกันเกาะโกะกุโจของโมะโตะนะริหรือการล้มล้างอำนาจตระกูลอิโนะอุเอะว่ามีที่มาและมีวิธีการอย่างไร เพื่อตอบคำถามงานวิจัยของวิทยานิพนธ์นี้ สุดท้าย จึงเข้าสู่การสรุปเนื้อหาในบทที่ 5

บทที่ 2

ปรากฏการณ์เกะโกะกุโจและการเมืองการปกครองในสมัยมูโรมะชิถึงช่วงสมัยเซ็งโงะกุ

ในบทนี้จะเริ่มอธิบายที่มาและพัฒนาการของปรากฏการณ์เกะโกะกุโจ จากนั้นจะอธิบายสภาพการเมืองการปกครองโดยย่อไปในสมัยเริ่มต้นของนักรบคือ สมัยคะมะกุระ (ค.ศ. 1185-1333) ว่าเป็นที่มาของการก่อตั้งรัฐบาลทหารในสมัยมูโรมะชิจนกระทั่งเข้าสู่ช่วงสมัยเซ็งโงะกุ เพื่อให้เห็นการเปลี่ยนแปลงกลุ่มอำนาจในเกียวโตและสถานการณ์ในส่วนท้องถิ่นที่ส่งผลให้เกิดกลุ่มผู้มีอำนาจใหม่ในท้องถิ่นขึ้น การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จะชี้ให้เห็นการเกิดปรากฏการณ์เกะโกะกุโจ รวมถึงทำให้เห็นกลุ่มคนต่างชนชั้นที่พัฒนาไปสู่การเป็นเซ็งโงะกุไดเมียว

จากนั้น จึงอธิบายเกี่ยวกับเซ็งโงะกุไดเมียวและสถานะที่มาของกลุ่มคนเหล่านี้ ซึ่งจะให้เห็นภาพการเคลื่อนย้ายของชนชั้นอันนำไปสู่การขึ้นมามีอำนาจเหนือผู้อยู่ในสถานะสูงกว่าตามปรากฏการณ์ “เกะโกะกุโจ” ด้วย

2.1 ปรากฏการณ์เกะโกะกุโจ: ที่มาและพัฒนาการ

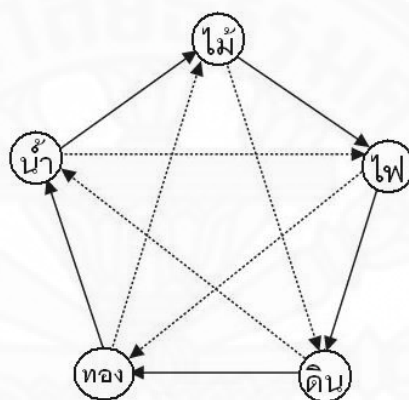
คำว่าเกะโกะกุโจมีรากฐานมาจากความเชื่อที่รับมาจากประเทศจีน นั่นคือความสัมพันธ์ของธาตุทั้งห้าหรือทฤษฎีธาตุทั้งห้า (五行思想 ; 五行説) โดยเข้าสู่ประเทศญี่ปุ่นและเป็นที่คุ้นเคยผ่านศาสตร์โองเมียว²² โดยเฉพาะในตำราของศาสตร์โองเมียวในสมัยเออัน ศาสตร์ดังกล่าวมีความเชื่อว่าธาตุทั้งห้าคือ ไม้ ไฟ ดิน ทอง และน้ำก่อกำเนิดทุกสิ่งในโลก ด้วยเหตุที่แต่ละธาตุมีคุณสมบัติ²³ที่

²² ศาสตร์ที่อ้างอิงความสัมพันธ์และความสมดุลระหว่างธาตุทั้งห้า มีรากฐานจากโหราศาสตร์และลัทธิเต๋าในประเทศจีน โดยเชื่อว่าสรรพสิ่งประกอบด้วยธาตุทั้งห้า คือ ไม้ ดิน น้ำ ไฟ และทอง ธาตุทั้งห้ามีพลังเป็นบวกหรือลบที่สามารถสร้างความรุ่งเรืองจากความสมดุลกันระหว่างธาตุ หรือก่อให้เกิดหายนะจากการต่อต้านหักล้างกันระหว่างธาตุทั้งห้า ศาสตร์โองเมียวจึงใช้หลักความเชื่อดังกล่าวเป็นพื้นฐาน นำมาทำนายเรื่องทิศ พยากรณ์ดินฟ้าอากาศ ลางบอกเหตุ หรือรักษาโรค เป็นต้น (福尾猛市郎, 1976, p.797)

²³ ไม้ ยึดหยุ่นได้เหมือนกับพืชพันธุ์ ไฟ เกิดขึ้นรวดเร็วเหมือนเปลวไฟหรือความร้อน ดิน ให้ความอุดมสมบูรณ์ ทอง ระยิบระยับและโปร่งแสง น้ำ ไหลลงเบื้องล่าง (黒木賢一, 2006, p.94)

ต่างกันไปจึงนำไปสู่แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมกันหรือหักล้างกันระหว่างธาตุทั้งห้า²⁴ ดังภาพที่ 2.1 โดยคำว่าเกะโกะกุโจนี้มีที่มาจากแนวคิดหักล้างกัน (五行相剋) (横井清, 1970, pp.297-298)

การหักล้างกันระหว่างธาตุทั้งห้าคือ เกิดการเคลื่อนไหวที่ต้านกันและเป็นวงจรต่อกันไป กล่าวคือ ไม้ดูดสารอาหารจากดินไป ดินสามารถสกัดกั้นการไหลของน้ำ น้ำสามารถดับไฟ ไฟละลายทอง และทองตัดไม้ได้ เช่น ไม้สามารถหักล้างดินด้วยการดึงสารอาหารจากดิน ทำให้ความสมดุลของดินเสียไป ส่วนไม้ที่มีขนาดใหญ่ขึ้นสามารถหักล้างได้ด้วยทอง เป็นต้น ความสัมพันธ์แบบหักล้างระหว่างธาตุทั้งห้าจึงเกิดขึ้นเป็นวงจร (黒木賢一, 2006, p.97)

เส้นทึบแสดงถึงการส่งเสริมกัน

เส้นประแสดงถึงการหักล้างกัน

ภาพที่ 2.1 การส่งเสริมและหักล้างกันระหว่างธาตุทั้งห้า

ที่มา: “ (図 7) 時令の枠組と五行相生と相剋説”. โดย 黒木賢一, 2006, 「東洋における気思想」 『大阪経大論集』, p.97.

เมื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างธาตุทั้งห้าซึ่งเป็นความสัมพันธ์ของธรรมชาติกับตัวมนุษย์ จึงเกิดการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลขึ้น เช่น สามี-ภรรยา เจ้านาย-ลูกน้อง จากนั้นจึงเกิดความเชื่อมโยงสู่ความสัมพันธ์แบบเหนือกว่า (ตำแหน่งบน) และต่ำกว่า (ตำแหน่งล่าง) และ

²⁴ การเคลื่อนตัวของธาตุหนึ่งจะส่งผลต่ออีกธาตุหนึ่งเป็นวงจรกันไป กรณีของแนวคิดส่งเสริมกันระหว่างธาตุทั้งห้าเป็นดังนี้ เมื่อไม้เผาไหม้จะเกิดเป็นไฟ เมื่อไฟเป็นเถ้าถ่านจะกลายเป็นดิน ภายใตดินมีทอง เมื่อทองละลายกลายเป็นน้ำ และน้ำทำให้เกิดไม้ (พืชพันธุ์) (黒木賢一, 2006, p.96)

เชื่อมโยงกับหลักการชนะ-แพ้ จึงนำไปสู่ต้นกำเนิดของคำว่า “เกะโกะกุโจ” (ล่างล้มบน) กล่าวคือ ผู้ขึ้นนำหรือผู้ชนะซึ่งอยู่ในตำแหน่งบนหรือสถานะสูงกว่าคือ เจ้านาย สามิ ฯลฯ ส่วนผู้ที่เป็นผู้ตามหรือผู้รับใช้หรือผู้แพ้ซึ่งอยู่ในตำแหน่งล่างหรือสถานะต่ำกว่า คือ ลูกน้อง ภรรยา ฯลฯ ความสัมพันธ์แบบหักล้างระหว่างมนุษย์ด้วยกันเองจึงเกิดขึ้น (福尾猛市郎, 1969, pp.174-175; 福尾猛市郎, 1976, p.797) กล่าวคือ การที่ผู้อยู่ในตำแหน่งบนชนะหรืออยู่เหนือกว่าผู้อยู่ในตำแหน่งล่างนั้น ถือเป็นเรื่องธรรมดาหรือพึงเกิดได้ แต่หากผู้อยู่ในตำแหน่งล่างหรือผู้อยู่ในสถานะต่ำกว่าชนะผู้อยู่ในตำแหน่งบน จะถูกมองเป็นความวุ่นวาย ดังนั้น จึงเกิดการใช้คำว่า “เกะโกะกุโจ” ในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองด้านการปกครองและสังคมด้านชนชั้นขึ้นมา โดยเริ่มปรากฏใช้ในช่วงสมัยคัมมะกุระ ปรากฏการใช้มากที่สุดในช่วงสมัยเซ็งโงะกุ

ในช่วงแรก เกะโกะกุโจมีความหมายที่ไม่ดีและมีนัยของลางร้าย ต่อมา เมื่อเข้าสู่ปลายสมัยเฮอันเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงทางความหมายโดยนำไปยึดโยงกับเรื่องกรรมว่า ปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นเพราะเป็นไปตามกฎเกณฑ์ธรรมชาติอย่างกฎแห่งกรรม อย่างไรก็ตาม ยังคงมีนัยว่าเป็นเรื่องผิดทำนองคลองธรรมหรือศีลธรรมจรรยาอยู่เช่นเดิม (横井清, 1970, p.298) กล่าวคือ เป็นคำเชิงลบที่ใช้กล่าวตำหนิเนื่องจากถือว่าเป็นต้นเหตุให้เกิดความวุ่นวายในสังคม ด้วยเหตุที่ว่าหากมองจากมุมมองของผู้ที่อยู่ในสถานะสูงกว่า (หรือ “โจ”) แล้ว ผู้ที่อยู่ในสถานะต่ำกว่า (หรือ “เกะ”) คือผู้ที่ปฏิเสธและทำลายกฎระเบียบดั้งเดิมอันนำไปสู่หายนะ (渡部武, 1958, pp.115-116)

เมื่อเข้าสู่สมัยคัมมะกุระ เริ่มมีการใช้คำว่าเกะโกะกุโจ โดยไม่อิงกับศาสตร์องเมียว นั่นคือการเริ่มตระหนักถึงเรื่องชนชั้นว่า แต่ละบุคคลหรือกลุ่มของตนมีสถานะที่ต่างจากบุคคลอื่นหรือกลุ่มอื่น จึงนำไปสู่แนวคิดเรื่องสถานะสูงกว่าหรือต่ำกว่าได้ และต่อมาในสมัยมูโรมะชิ มีการใช้คำนี้ในการกล่าวถึงบุคคลสองกลุ่มในลักษณะด้านอำนาจกัน เช่น ราชวงศ์กับนักรบ ซึ่งหมายความว่ามีการตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลหรือกลุ่มคนสถานะสูงกว่าและสถานะต่ำกว่า (上下差) เกิดขึ้นแล้ว และพฤติกรรมที่ผู้อยู่ในสถานะต่ำกว่าด้านอำนาจผู้อยู่ในสถานะสูงกว่านั้น ถูกมองว่าเป็นสิ่งผิดศีลธรรมหรือไม่เหมาะสม (福尾猛市郎, 1976, pp.801-802)

อย่างไรก็ตาม ฟูกุโอะ ทะเกะอิจิโร (福尾猛市郎, 1976, pp.802-804) นักประวัติศาสตร์ที่ศึกษาเรื่องเกะโกะกุโจได้วิเคราะห์ปรากฏการณ์เกะโกะกุโจออกเป็นสองลักษณะคือ 1) เกี่ยวข้องกับเรื่องศีลธรรม นั่นคือ เกะโกะกุโจเป็นเรื่องผิดทำนองคลองธรรม อันส่งผลต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม อย่างไรก็ตาม เกะโกะกุโจเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เพราะเป็นไปตามพรหมลิขิตหรือกรรม 2) ไม่เกี่ยวข้องใดๆ กับเรื่องศีลธรรมหรือค่านิยมเกี่ยวกับชนชั้นที่สูงกว่าหรือต่ำกว่า แต่เป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหรือการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นในปลายยุค

กลาง กล่าวคือ เกะโกะกุโจเป็นเรื่องของเวลาหรือยุคสมัยที่ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในทางประวัติศาสตร์

กล่าวได้ว่า ปรากฏการณ์เกะโกะกุโจกลายเป็นประเด็นทางสังคมมากที่สุดในช่วงสมัยมุโระมะชิและเซ็งโงะกุ ไม่ว่าจะเป็นการที่โชกุนมีอำนาจเหนือโชกุนในรัฐบาลกลาง ฌุโงะไดเมียวขึ้นมามีอำนาจและตั้งตนปกครองแคว้นเองโดยอิสระและกลายเป็นเซ็งโงะกุไดเมียว อีกทั้งกลุ่มไดปกครองต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของนักรบหรือชาวนาติดที่ดินต่อต้านผู้อยู่ในสถานะสูงกว่า รวมถึงกลุ่มฐานล่างของชนชั้นอย่างชาวนาหรือโคะกุจินก็ได้ต่อต้านผู้เป็นนายแล้วเกิดการต่อสู้เพื่อตั้งตนขึ้น (米田豊, 1995, p.66) ผู้ที่อยู่ในสถานะสูงกว่าหรือผู้ปกครองในช่วงสมัยนี้จึงล้วนเผชิญกับการท้าทายทางอำนาจและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้ด้วยกันทั้งสิ้น

2.2 การเมืองการปกครองก่อนเข้าสู่ช่วงสมัยเซ็งโงะกุ

ช่วงสมัยเซ็งโงะกุ (ค.ศ.1467-1573) เป็นช่วงเวลาที่ยับยั้งอยู่ในสมัยมุโระมะชิ (ค.ศ. 1336-1573) ที่นักรบมีอำนาจในการปกครองประเทศ หากกล่าวถึงสมัยที่นักรบมีบทบาทในด้านการเมืองการปกครองนั้น สมัยคะมะกุระ (ค.ศ. 1185-1333) นับเป็นจุดเริ่มต้นของการปกครองโดยนักรบ จึงขอกกล่าวถึงสมัยคะมะกุระพอสังเขปเพื่อให้เกิดความเข้าใจว่าสภาพการเมืองการปกครองในสมัยนี้นำพาไปสู่การเมืองการปกครองในสมัยมุโระมะชิอย่างไร

สมัยคะมะกุระนับเป็นการเริ่มต้นยุคกลางของญี่ปุ่นและเป็นช่วงเวลาที่บ้านเมืองเริ่มเปลี่ยนแปลงระบบการปกครอง จากเดิมที่จักรพรรดิเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดโดยปกครองผ่านขุนนางในราชสำนัก กลายเป็นระบบที่ตระกูลนักรบเป็นผู้บริหารปกครองประเทศ นักรบผู้มีอำนาจสูงสุดเรียกว่า “เซอิตะอิโชกุน” หรือ “โชกุน” ที่ปกครองผ่านรัฐบาลทหารหรือ “บากุฟุ” แม้ในระยะแรกยังเป็นการปกครองแบบขุนนาง กล่าวคือ จักรพรรดิยังคงมีอำนาจปกครองบ้านเมืองผ่านเจ้าหน้าที่ของราชสำนักในส่วนท้องถิ่นอยู่ แต่ต่อมาอำนาจจักรพรรดิเริ่มอ่อนแอลงทั้งใน ค.ศ. 1221 จาก “เหตุการณ์โจคิว” (โจคิวโนะรัน) และใน ค.ศ. 1336 ที่ผู้นำนักรบตระกูลอะมิกะงะยึดอำนาจจากจักรพรรดิโกะไดโกะแล้วตั้งรัฐบาลทหารชุดใหม่ขึ้น ซึ่งถือเป็นการเข้าสู่สมัยมุโระมะชิที่ปกครองโดยโชกุนตระกูลอะมิกะงะ

เหตุการณ์โจคิว (ค.ศ. 1221) นั้น เกิดขึ้นหลังจากที่โชกุนคนแรกในสมัยคะมะกุระ มินะโมะโตะ โยะริโตะโมะ²⁵ เสียชีวิตลง ตระกูลโฮโจนำโดยโฮโจ มะซะโกะ ภรรยาของโยะริโตะโมะเข้ามามีอำนาจในรัฐบาลทหารในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนโชกุน (執権) จักรพรรดิโกะโทบะต้องการกู้พระราชอำนาจคืน แต่ไม่สำเร็จ การพ่ายแพ้ทำให้ตระกูลโฮโจเข้ายึดทรัพย์สินของคนในราชสำนักที่ร่วมกับจักรพรรดิแล้วนำมาแบ่งสรรปันส่วนให้คนของตน (พิมพ์ฉน์ ดิษยบุตร, 2548, น.50) อีกทั้งยังตั้งหน่วยบัญชาการ (探題) คุมราชสำนักเรียกว่า “โรกะอะระทันตะอิ” (六波羅探題)

ภายหลังจากเหตุการณ์โจคิว จักรพรรดิโกะไดโกะทวงสิทธิอำนาจในการปกครองคืนจนมาสำเร็จใน ค.ศ. 1333-1336 เมื่อได้พระราชอำนาจคืนมาจึงออกกฎหมายที่เรียกว่าปฏิรูปเคมมุ (建武) อันเป็นความพยายามที่จะแก้ไขระบบให้คืนอำนาจสู่ราชสำนักดั้งเดิม เช่น แจกจ่ายที่ดินให้กับขุนนางในราชสำนัก ไม่ให้ความสำคัญกับเหล่านักรบ สุดท้ายจึงถูกต่อต้านจากอะมิกะซะ ทะกะอุจิจนต้องหนีไปยังนาราและตั้งราชสำนักขึ้นที่นั่น ทะกะอุจิจึงตั้งรัฐบาลทหารที่มิโรมะชิในเกียวโตและหนุนจักรพรรดิอีกสายหนึ่งคือจักรพรรดิโคเมียวขึ้นครองราชย์ ญี่ปุ่นจึงมีราชสำนัก 2 แห่งคือ ราชสำนักเหนือ (เกียวโต) และราชสำนักใต้ (โยะมิโนะในนารา) เรียกว่า “ราชวงศ์เหนือใต้” หรือ “นัมโบะกุโซ” (南北朝) (ค.ศ. 1336-1397) ซึ่งความขัดแย้งระหว่างราชวงศ์เหนือใต้นี้สิ้นสุดลงในสมัยการปกครองของโชกุนลำดับที่ 3 อะมิกะซะ โยะมิมิทซุ

²⁵ มินะโมะโตะ โยะริโตะโมะ (源頼朝) ปราบชนะตระกูลอะชิระได้สำเร็จใน ค.ศ. 1185 ได้รับพระราชทานตำแหน่งสำคัญๆ จากจักรพรรดิ ได้แก่ ตำแหน่งโช้ซุอิบุมิ (総追捕使) ตำแหน่งโซมูโงะ (総守護) ตำแหน่งโซจิโต (総地頭) และตำแหน่งเซอิทะอิโชกุน (征夷大將軍) แต่ยังคงยึดคะมะกุระอันเป็นเขตอำนาจเดิมของตนเป็นฐานที่มั่นทางการเมืองไม่ได้เข้าไปรับตำแหน่งขุนนางในเมืองหลวงเกียวโต จากการจัดตั้งสภาบริหาร (มันโตะโกะโระ; 政所) สภานักรบ (ซามูไรโตะโกะโระ; 侍所) และศาลทหาร (มงชูโจ; 問注所) และตำแหน่งพระราชทานที่ได้รับ ทำให้มีอำนาจอันชอบธรรมในการแต่งตั้งคนในฐานะเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลทหารไปตามท้องถิ่น เช่น ฌุโงะและจิโต ซึ่งแต่งตั้งขึ้นมาเพื่อให้คอยช่วยเหลือการทำงานของเจ้าหน้าที่จากราชสำนักที่มีอยู่เดิม อันส่งผลให้ศูนย์กลางการปกครองมาอยู่ที่คะมะกุระไปโดยปริยาย, อ้างจาก พิมพ์ฉน์ ดิษยบุตร, วิธีในการสร้างความชอบธรรมของพวกผู้นำนักรบสมัยคะมะกุระ: การสำรวจองค์ความรู้และประเด็นศึกษา (กรุงเทพฯ: สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548) น.81.

จากเหตุการณ์ข้างต้น การที่ตระกูลโฮโจ ผู้สำเร็จราชการแทนโชกุนในสมัยคะมะกุระ ลดทอนอำนาจจักรพรรดิโกะโทบะในราชสำนักและแต่งตั้งหน่วยงานขึ้นมาควบคุมราชสำนักใน เหตุการณ์โจคิว รวมถึงการที่นักรบตระกูลอะมิกะงะล้มอำนาจจักรพรรดิโกะไดโกะและตั้งรัฐบาล ทหารขึ้นมาที่มุโระมะชินั้น นับได้ว่าเป็นปรากฏการณ์กะโกะกูโจรูปแบบหนึ่ง นั่นคือ ขนชั้นนักรบที่ เคยอยู่ใต้อำนาจของจักรพรรดิได้ต่อต้านและขึ้นมามีอำนาจควบคุมจักรพรรดิซึ่งอยู่ในสถานะสูงกว่า

อย่างไรก็ตาม แม้โชกุนตระกูลอะมิกะงะจะขึ้นมาปกครองในฐานะรัฐบาลกลาง แต่กลับ มีอำนาจการปกครองที่แท้จริงอยู่เพียงไม่กี่สมัย โดยมีอำนาจรุ่งเรืองสูงสุดในสมัยการปกครองของโช กุนลำดับที่ 3 อะมิกะงะ โยะมิมิทซุ (ปกครอง ค.ศ.1368-1394) ซึ่งได้รับการขนานนามว่า “จักรพรรดิไดโจ” (太政天皇) อีกทั้งยังดำเนินการค้าขายกับจีนในนามของกษัตริย์ของประเทศ (国 王) และโชกุนลำดับที่ 6 อะมิกะงะ โยะมิโนะริ (ปกครอง ค.ศ. 1429-1441) ซึ่งปกครองด้วยความ เด็ดขาดเพราะต้องการลดทอนอำนาจนักรบในรัฐบาลทหารจนนำไปสู่การถูกลอบสังหาร อันเป็นหนึ่งใน ความวุ่นวายที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงชั่วคราวภายในรัฐบาลทหารในสมัยมุโระมะชิ

2.3 การเปลี่ยนแปลงในรัฐบาลทหารและความวุ่นวายในเมืองหลวง

ช่วงต้นสมัยมุโระมะชินั้น หน่วยงานต่างๆ ภายใต้รัฐบาลทหารยังคงมีหน่วยงานสำคัญที่ สืบต่อมาจากสมัยคะมะกุระ เช่น สภาบริหาร (มันโดะโกะโระ; 政所) สภานักรบ (ซามูไรโดะโกะโระ; 侍所) และศาลทหาร (มงชูโจ; 問注所) แต่มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทและหน้าที่ไปจากเดิม เช่น ศาล ทหารหรือมงชูโจเปลี่ยนเป็นหน่วยงานที่เก็บรักษากันดัคเกี่ยวกับที่ดิน สภานักรบหรือซามูไร โดะโกะโระกลายเป็นหน่วยงานภายใต้สภาบริหารหรือมันโดะโกะโระ (Kuwayama, 1977, p.56) อย่างไรก็ตาม แม้จะเกิดการเปลี่ยนแปลงกลุ่มคนหรือตำแหน่งภายในมากมาย แต่ตัวหน่วยงานก็ยังคง อยู่ควบคู่ไปกับรัฐบาลทหารจนสิ้นสมัย

ช่วงต้นสมัยมุโระมะชิโดยโชกุนอะมิกะงะ ทะกะอุจิ (ปกครอง ค.ศ.1338-1358) เกิด ตำแหน่งสำคัญขึ้นคือ ตำแหน่งคันเร (管領) ตั้งขึ้นเพื่อเป็นคนกลางและคอยประสานงานแก้ไขความ ขัดแย้งขององค์กรภายในรัฐบาลทหาร ผู้ที่จะขึ้นมาดำรงตำแหน่งคันเรนี้ จะต้องเป็นลูกน้องหรือญาติ สนิทของโชกุน และเป็นฉุโงะที่ปกครองหลายแคว้น ซึ่งเป็นคนจาก 3 ตระกูลหรือที่เรียกว่า “ซังคันเร (三管領)” (คันเรทั้งสาม) ได้แก่ ฌิบะ (斯波) โฮะโอะกะวะ (細川) และฮะตะเกะยะมะ (畠山) คันเรพัฒนาอำนาจมากยิ่งขึ้นจากการมีหน่วยงานและสภาเป็นของตนเอง (a council of senior vasals; 重臣會議) ซึ่งมีหน้าที่ปรึกษาหารือและตัดสินใจเรื่องสำคัญๆ ทางการเมือง รวมถึงเป็น

เสมือนโฆษกของเหล่ามโงะ แม้เป็นหน่วยงานที่ช่วยเสริมสร้างนโยบายของรัฐบาลทหาร แต่ในขณะเดียวกันก็กลายเป็นหน่วยงานที่คอยจำกัดอำนาจโซกุนอีกทางหนึ่งด้วย (Sato, 1977, p.50)

การบริหารงานโดยคัมเร็นเป็นลักษณะเด่นของรูปแบบการปกครองไปจนกระทั่งเข้าสู่สมัยของโซกุนลำดับที่ 6 คืออะมิกะงะ โยะมิโนะริ (ปกครอง ค.ศ. 1429-1441) ซึ่งต้องการลดบทบาทของคัมเรและรวมอำนาจไว้ที่ตนเองจึงใช้อำนาจปกครองบริหารผ่านกลุ่มข้าราชการหรือเกียวนินฉุ (Corps of Administrators; 奉行人衆) ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีอำนาจในสภาบริหารหรือมันโดะโกะโระ (Administration Office; 政所) ลักษณะดังกล่าวดำเนินต่อมาจนกระทั่งภายหลังสงครามโอนิน (ค.ศ. 1467-1477)

ส่วนสภานักรบหรือชามุไรโดะโกะโระ (侍所) นั้น ผู้ที่ดำรงตำแหน่งระดับผู้บังคับบัญชา (侍所の長官・所司・頭人) จะเป็นของคนในตระกูลอิชิซึกิ (一色) ตระกูลยะมะนะะ (山名) ตระกูลอะกะมะทซุ (赤松) และตระกูลเคียวโกะกุ (京極) ซึ่งรวมเรียกว่า “มิชิกิ” (四職) (児玉幸多, 1990, p.83) นอกจากนี้ ยังมีหน่วยงานส่วนกลางที่เป็นเสมือนศูนย์บัญชาการทหารประจำท้องที่นั้นๆ เพิ่มขึ้นมา ได้แก่ รัฐบาลทหารที่คัมะกุระ (鎌倉府) และรัฐบาลทหารที่แคว้นอิสุ (บริเวณจังหวัดชิสุโอะกะในปัจจุบัน) โดยส่งคนในตระกูลอะมิกะงะที่เป็นเสมือนตัวแทนโซกุนไปประจำแต่ละที่ เรียกตัวแทนโซกุนที่ประจำในแต่ละที่ว่าคัมะกุระคุโบ (鎌倉公方) และโฮะริโกะมิคุโบ (堀越公方) ตามลำดับ รัฐบาลทหารที่คัมะกุระมีตำแหน่งคัมเรเช่นเดียวกัน เรียกว่าคัมโตคัมเร (関東管領)

กลุ่มตระกูลที่ดำรงตำแหน่งต่างๆ และบริหารปกครองผ่านหน่วยงานในรัฐบาลทหารเหล่านี้ เป็นตำแหน่งที่สืบทอดทางสายเลือด ซะโต มิชิอิชิ (Sato, 1977, pp.50-51) ให้ทรรศนะเกี่ยวกับลักษณะสำคัญของรัฐบาลทหารในสมัยมุโระมะชิไว้ว่า มีการแบ่งแยกออกเป็นฝักฝ่าย และรวมตัวกันจนมีอำนาจมากพอจนบางครั้งต่อต้านคำสั่งผู้บังคับบัญชา กล่าวได้ว่า เป็นช่วงเวลาที่มีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่อยู่ในสถานะตำแหน่งหน้าที่ระดับเดียวกันแข็งแกร่งกว่าความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในระดับเจ้านาย-ลูกน้อง

นับจากหมดสมัยโซกุนลำดับที่ 3 อะมิกะงะ โยะมิมิทซุ สถาปนาเมืองไม่มีเสถียรภาพเท่าใดนัก ก่อปรกับเกิดภัยพิบัติน้ำท่วมและแห้งแล้งจนเกิดภาวะอดอยากแร้นแค้น อีกทั้งยังเกิดกบฏขึ้นหลายครั้ง เช่น การกระด้างกระเดื่องจากคัมะกุระคุโบ การประท้วงและก่อกบฏจากชาวเมืองและชาวนาในท้องที่ซึ่งเรียกว่าโดะอิชิ (土一揆) นอกจากนี้ เหตุการณ์หนึ่งที่เป็นแสดงให้เห็นถึงการไร้เสถียรภาพและความวุ่นวายในรัฐบาลทหารได้ดีคือ เหตุการณ์คะกิทซุ (嘉吉の乱) ใน ค.ศ. 1441 ที่โซกุนลำดับที่ 6 อะมิกะงะ โยะมิโนะริถูกลอบสังหารจากผู้ใต้บังคับบัญชาของตน เหตุการณ์นี้นับเป็นจุดเริ่มต้นของความวุ่นวายในเกียวโตด้วยเช่นกัน และทำให้เกียวโตกลายเป็นพื้นที่ที่ถูกโจมตีจากภายนอก เช่น จากกลุ่มชาวนาหรือคนส่งสินค้าจากท้องถื่นที่รวมตัวกันเข้ามามีอำนาจ โดยใน

ระยะแรกเกิดจากภาวะบีบคั้นด้านเศรษฐกิจจึงออกมาเรียกร้องการประกาศยกเลิกหนี้สิน (德政令) แต่ภายหลังกลุ่มชาวนาเหล่านี้ถือโอกาสเข้ามาก่อความวุ่นวายทุกครั้งที่เปลี่ยนสมัยโชกุน ทั้ง ปล้นสะดมภ์และเผาสัญญากู้ยืมเงินที่ทำได้กับ โตะโซ (土倉) ซึ่งหมายถึงกลุ่มพ่อค้าหรือนายหน้าเงินกู้ ส่งผลให้ชาวบ้านในเมืองหลวงและโตะโซรวมตัวกัน (มะชิคุมิ; 町組み) เพื่อป้องกันตนเองและระงับภัยต่างๆ มากขึ้นเนื่องจากรัฐบาลทหารอ่อนแอจนไม่สามารถคุมกันหรือควบคุมให้การจลาจลสงบลงได้ (Hayashiya, 1977, pp.28-30) ความวุ่นวายดังกล่าวดำเนินเรื่อยมาตามท้องที่รอบและในเกียวโต จนกระทั่งเข้าสู่ช่วงสงครามโอนิน

สงครามโอนินเริ่มต้นจากช่วงสมัยภายใต้การปกครองของโชกุนลำดับที่ 8 อะมิกะซะ โยะมิมะซะ (ปกครอง ค.ศ.1449-1473) เกิดความขัดแย้งที่นำไปสู่สงครามกลางเมืองระหว่างผู้มีสิทธิ สืบทอดตำแหน่งโชกุนต่อจากโชกุนโยะมิมะซะ ได้แก่ อะมิกะซะ โยะมิมิ (義視) น้องชายของโยะมิ มะซะ และอะมิกะซะ โยะมิอิซะ (義尚) ลูกชายของโยะมิมะซะ โดยตระกูลโงะที่ดำรงตำแหน่ง สำคัญและมีอิทธิพลในรัฐบาลเข้ามามีบทบาทเพื่อแย่งชิงผลประโยชน์ในการต่อสู้ครั้งนี้ ได้แก่ ตระกูล ยะมะนะนะนำโดยยะมะนะ โซเสน (山名宗全) ตระกูลโอะโซะกะวะนะนำโดยโอะโซะกะวะ คะทซุโมะโตะ (細川勝元) ในขณะเดียวกันก็เกิดความขัดแย้งในเรื่องตำแหน่งคันเรระหว่างตระกูลฮะตะเกะยะมะ และตระกูลมิบะร่วมด้วย ศีกกลางเมืองหลวงครั้งนี้จึงแบ่งออกเป็นฝ่ายกองทัพตะวันออกและฝ่าย กองทัพตะวันตก โดยมีตระกูลนักรบในรัฐบาลทหารเป็นแกนนำสำคัญดังที่สรุปไว้ในตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1

ความขัดแย้งภายในรัฐบาลทหารในสงครามโอนิน

	ฝ่ายตะวันออก	ฝ่ายตะวันตก
ทายาทโชกุน	โยะมิมิ น้องชายของโยะมิมะซะ	โยะมิอิซะ ลูกชายของโยะมิมะซะ
นุโงะที่ดำรงตำแหน่งสำคัญใน รัฐบาลทหาร	โอะโซะกะวะ คะทซุโมะโตะ ฮะตะเกะยะมะ มะชะนะนะ มิบะ โยะมิโตะมิ	ยะมะนะ โซเสน ฮะตะเกะยะมะ โยะมินะริ มิบะ โยะมิกะโตะ

อย่างไรก็ตาม ทายาทของโชกุนไม่ได้อยู่ประจำฝ่ายตนเองในภายหลัง เพราะมีเหตุ ขัดแย้งกับนักรบในฝ่ายของตน ทำให้โยะมิมิที่เดิมอยู่ฝ่ายกองทัพตะวันออกย้ายมาอยู่กับฝ่ายตะวันตก ส่วนโยะมิอิซะย้ายมาอยู่ฝ่ายกองทัพตะวันออก โดยเหล่าโงะก็ยังคงสู้รบต่อไปเพื่อช่วงชิง ผลประโยชน์สูงสุดในรัฐบาลทหาร การต่อสู้ครั้งนี้คลี่คลายลงหลังจากผู้นำหลักของทั้งสองฝ่ายอย่างยะ

มะนะ โสเสนและโอะโซะกะวะ คะทซุโมะโตะได้เสียชีวิตใน ค.ศ. 1473 สงครามโอนินจึงจบลงในอีก 4 ปีต่อมา

ทว่า แม้สงครามโอนินจะจบลงแล้ว ตระกูลอะตะเกะยะมะยังคงสู้รบกันต่อไปโดยมี ศูนย์กลางอยู่ที่แคว้นยะมะมิโระใกล้กับเกียวโต ผลจากสงครามโอนินอันยาวนานทำให้ชาวบ้านบอบช้ำ มากพอและไม่ต้องการให้แคว้นของตนเป็นพื้นที่สู้รบอีก ค.ศ. 1485 ชาวบ้านจึงรวมตัวกันขับไล่ กองทัพอะตะเกะยะมะทั้งสองฝ่ายออกไปได้สำเร็จ กลุ่มที่ต่อต้านกองทัพนี้เรียกว่า “คูนิกิกิ” (国一揆) และถือเป็นปรากฏการณ์ที่ชนชั้นผู้น้อยต่อต้านผู้อยู่ในสถานะสูงกว่าได้สำเร็จ (児玉幸多, 1990, p.103)

ความขัดแย้งและการช่วงชิงอำนาจเหนือตำแหน่งโชกุนยังคงดำเนินต่อไปในเกียวโต ตระกูลมิโอะที่ขึ้นมาใช้อำนาจอยู่ไม่ขาดแต่ขัดแย้งกันเองภายในคือ ตระกูลโอะโซะกะวะ กล่าวได้ว่า ในช่วง ค.ศ. 1493-1549 เป็นช่วงเวลาที่รัฐบาลทหารล่มสลายจากการสู้รบกันเองของตระกูลนี้ โดยต่าง ฝ่ายต่างสนับสนุนทายาทตระกูลอะมิกะซะให้ขึ้นมาเป็นโชกุนเพื่อเป็นฉากหน้าที่จะนำอำนาจสิทธิขาด ในรัฐบาลทหารมาสู่ฝ่ายตนได้และยังแย่งชิงตำแหน่งหัวหน้าตระกูลกันด้วย

ต่อมาใน ค.ศ. 1549 หลังจากหัวหน้าตระกูลโอะโซะกะวะถูกสังหารโดยตระกูลมิ โยะมิ (三好) นักรบจากท้องถิ่นที่เคยเข้ามาสนับสนุนตระกูลโอะโซะกะวะ ตระกูลมิโยะมิขับไล่คน ตระกูลโอะโซะกะวะซึ่งถือเป็นหัวหน้าของตนออกไปแล้วขึ้นกุมรัฐบาลทหารเอง แต่ต่อมา เขาถูกล้ม อำนาจจากคนตระกูลมะทซุนะงะ (松永) ซึ่งเป็นลูกน้องในบังคับบัญชาขึ้นมากุมอำนาจแทนใน ค.ศ. 1568 จนกระทั่งโชกุนลำดับที่ 15 อะมิกะซะ โยะมิอะกิได้ส่งจดหมายขอความช่วยเหลือจากนักรบใน ท้องถิ่นให้มาช่วยเหลือตน สุดท้ายโอะตะ โนะบุนะงะก็ตอบรับและเดินทัพเข้าเกียวโต แต่โนะบุนะงะ ไม่ได้สนใจทำตามคำสั่งของโชกุนโยะมิอะกิหลังจากจัดการตระกูลมิโยะมิหรือมะทซุนะงะได้ เขา ปฏิเสธตำแหน่งที่โชกุนแต่งตั้งให้ มิหนำซ้ำยังออกกฎหมายควบคุมโชกุนด้วย (พิพาตา ยังเจริญ, 2546, น.161) ด้วยเหตุนี้ โชกุนโยะมิอะกิจึงเพียรติดต่อและขอความช่วยเหลือจากนักรบอื่นๆ เช่น ตระกูลทะกะตะ อะสะอิ อะซะกุระ รวมถึงวัดเอเรียกุแห่งเขาฮิเอ วัดฮังกันจิแห่งเขาอิชิยะมะ (児玉幸 多, 1990, p.213) แต่ไม่สำเร็จ จนในที่สุดเมื่อโนะบุนะงะเห็นว่าโยะมิอะกิเป็นอุปสรรคต่อการรวม ชาติของตน เขาจึงเนรเทศโชกุนออกไปจากเมืองหลวงใน ค.ศ. 1573 อันถือเป็นการสิ้นสุดของรัฐบาล ทหารโดยโชกุนตระกูลอาซิกะวะ

กล่าวโดยสรุป การเปลี่ยนแปลงชั่วอำนาจภายในรัฐบาลทหารเกิดจากการขัดแย้งใน ตำแหน่งโชกุน รวมถึงความขัดแย้งของนักรบที่มีบทบาทสำคัญในรัฐบาลทหารที่มุ่งแสวงหา ผลประโยชน์ให้ตนเอง จนบานปลายกลายเป็นสงครามในเกียวโต ซึ่งนาธาน เอ็น เลโอนาร์ด (Leonard, 1968, p.103) ให้ทรรศนะไว้ว่า สงครามโอนินนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการสู้รบที่ไม่ได้มีการ

กล่าวอ้างใดๆ ว่าเป็นการทำเพื่อจักรพรรดิหรือเพื่อโชกุน แต่เป็นการต่อสู้เพื่อแย่งชิงผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มตระกูลนักรบ ภายหลังจบสงคราม โชกุนกลายเป็นหุ่นเชิดไร้อำนาจให้กับโตเมียวจากท้องถิ่นที่ขึ้นมาควบคุมเมืองหลวงไว้ได้ไม่ว่าใครก็ตาม

การเกิดความขัดแย้งและสงครามภายในเมืองหลวงนั้น ส่งผลให้เกิดความวุ่นวายในส่วนท้องถิ่นด้วย เนื่องจากเหล่านักรบในท้องถิ่นที่ปกครองแคว้นต่างๆ ต้องเลือกฝ่ายเพื่อยกกำลังพลจากท้องถิ่นเข้าสนับสนุน รวมถึงสู้รบแย่งชิงอำนาจกันเอง และเมื่ออำนาจของโชกุนตระกูลอะมิกะจะอ่อนแอลงรวมถึงสถาบันส่วนกลางอย่างรัฐบาลทหารไม่มั่นคงอีกต่อไป เหล่าคนในท้องถิ่นทั้งผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครองจึงต้องปรับตัวไปจนถึงพัฒนาอำนาจขึ้นมาเพื่อให้อยู่รอดในช่วงสมัยแห่งสงคราม

2.4 บทบาทของกลุ่มคนในท้องถิ่น

2.4.1 ผู้ปกครองในท้องถิ่น

ลักษณะเด่นของระบบการปกครองโดยโชกุนตระกูลอะมิกะก็คือ การผูกสัมพันธ์และใช้ฉุโงะเป็นฐานอำนาจเนื่องจากโชกุนตระกูลอะมิกะนั้นไม่มีฐานกำลังทหารของตนเองที่มากพอ เขาจึงอิงอำนาจกับเหล่าฉุโงะให้ได้มากที่สุดเพื่อให้เกื้อหนุนการบริหารปกครองทั้งในส่วนกลางและท้องถิ่น ฉุโงะจึงเป็นผู้ได้บังคับบัญชาของโชกุนที่ปฏิบัติหน้าที่ทั้งเป็นข้าราชการระดับสูงและเป็นผู้ว่าการทางทหารส่วนท้องถิ่น โชกุนเป็นผู้มีอำนาจเหนือตระกูลฉุโงะเหล่านี้ในฐานะผู้นำสูงสุด การแต่งตั้งฉุโงะเหล่านี้ออกไปปกครองส่วนท้องถิ่น เท่ากับว่าฉุโงะเหล่านี้เป็นผู้บริหารปกครองประเทศในนามของโชกุน (Sato, 1977, p.45)

ในสมัยคะมะกุระ ฉุโงะมีบทบาทในท้องถิ่นจากการที่โชกุนมินะโมะโตะ โยะริโตะโมะแต่งตั้งไปประจำตามแคว้นต่างๆ เพื่อคอยสอดส่องดูแลความสงบเรียบร้อยไม่ให้เกิดความขัดแย้งในท้องถิ่น นับว่าเป็นฐานอำนาจทางการเมืองของโชกุนในสมัยนั้น โดยฉุโงะจะได้รับสิทธิในการครอบครองที่ดินและมีนักรบเข้ามาอยู่ได้สังกัดมากขึ้นจึงถือว่ามีฐานด้านเศรษฐกิจและกำลังทหาร ตำแหน่งฉุโงะนี้สืบทอดต่อมาในสมัยมุโระมะชิ จากกฎหมายเคมมุ (建武式目) ที่โชกุนลำดับที่ 1 อะมิกะจะ ทะกะอุจิประกาศใช้ภายหลังขึ้นสู่อำนาจใน ค.ศ. 1336 ซึ่งให้เห็นว่า ตำแหน่งฉุโงะได้รับการแต่งตั้งจากรัฐบาลทหารและเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล (使務) เช่นเดียวกับโครงสร้างเดิมในสมัย

คะมะกุระ โดยดูจากความซื่อสัตย์ภักดีในสนามรบในการให้ที่ดินเป็นรางวัลตอบแทน²⁶ (Varley, 1967, p.35)

ใน ค.ศ. 1392 มีตระกูลฉุโงะอยู่ประมาณ 20 ตระกูลซึ่งมีอาณาเขตการปกครองอยู่ใน 45 แคว้นโดยขึ้นตรงกับรัฐบาลทหารส่วนกลางที่เกียวโต ส่วนอีก 21 แคว้นแบ่งเป็น 10 แคว้นทางตะวันออกจะอยู่ภายใต้การดูแลของคะมะกุระคุโบหรือรัฐบาลทหารของตัวแทนโชกุนที่คะมะกุระ และอีก 11 แคว้นทางใต้หรือภูมิภาคคิวชูจะขึ้นตรงกับตัวแทนโชกุนที่ได้รับการแต่งตั้งให้ปกครองในบริเวณนั้นๆ (Sato, 1977, p.45)

โชกุนใช้การแต่งตั้งฉุโงะนี้เป็นการผูกพันมิตรกับตระกูลนักรบที่มีอำนาจในท้องถิ่นเพื่อทำให้พวกเขาเหล่านั้นเป็นคนของรัฐบาลทหาร แต่เมื่อเวลาผ่านไป โชกุนก็ไม่อยู่ในสถานะที่จะควบคุมการขยายอำนาจในท้องถิ่นของฉุโงะไว้ได้ และสถานะของฉุโงะก็เริ่มเปลี่ยนไปเป็นเจ้าที่ดิน กล่าวคือในช่วงระยะต้นสมัยมุโระมะชิ (ช่วงสมัยราชวงศ์เหนือใต้ ค.ศ. 1336-1397) ฉุโงะเริ่มแสวงหาฐานอำนาจในท้องถิ่น ทำให้เปลี่ยนจากการเป็นแค่ฉุโงะหรือผู้ว่าการทหารของรัฐบาล กลายเป็นเจ้าที่ดินในท้องถิ่นหรือเรียกว่า “ฉุโงะไคเมียว” (Kawai, 1977, pp.66, 68) ซึ่งการขยายอำนาจนี้ ฉุโงะไคเมียวยังคงต้องอาศัยการสนับสนุนจากรัฐบาลทหารอยู่ เช่นเดียวกับที่พอล เอช วาเลย์ (Varley, 1967, p.34) ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับฉุโงะไคเมียวไว้ว่า ฉุโงะไคเมียวเป็นชื่อเรียกที่แสดงให้เห็นถึงความพยายามที่จะสร้างการปกครองตนเองอย่างเป็นอิสระของฉุโงะ แต่ในทางปฏิบัตินั้นทำไม่ได้ เพราะในการจะเสริมสร้างอำนาจที่ตนมี เหล่าฉุโงะไคเมียวก็ต้องอาศัยบทบาทหน้าที่ของความเป็นฉุโงะจากรัฐบาลในการสร้างความแข็งแกร่งให้ตนเองอยู่ดี กล่าวคือ ในขณะที่พยายามแยกตัวเป็นอิสระพวกเขาก็ยังต้องพึ่งพาอำนาจจากส่วนกลาง

มียะกะวะ มิทซึรุ (Miyagawa, 1977, pp.89-91) ให้ทรรศนะที่ชัดเจนเกี่ยวกับสิทธิอำนาจที่ฉุโงะพึงกระทำได้จาก 2 บทบาทที่มีอยู่ก็คือ

²⁶ “Assignment as constable will be made on the basis of faithful service in battle. With grants of award in the estates, the constable will be an official as of old”, อ้างจาก Sato Shinichi & Ikeuchi Yoshisuke, Chusei Hōsei Shiryōshū, II, 5., กล่าวถึงใน Varley, Paul H, The Onin War: History Of Its Origins And Background With A Selective Translation Of The Chronicle Of Onin. (New York: Columbia University Press, 1967) p.35.

1) การเป็นเจ้าของที่ดินในลักษณะเดียวกับที่ขุนนางหรือวัด ซึ่งเสมือนเป็นเจ้าของที่ดินเอกชนหรือที่เรียกว่าโมเอน²⁷ ที่ดินของมูโงะนั้นอยู่กระจัดกระจายในหลายแคว้นและมักอยู่ห่างไกลจากแคว้นที่ตนดูแล สิทธิในการเป็นเจ้าของที่ดินนี้จะเรียกว่า “ฉิกิ” (職) ดังเช่นที่พอล เอช วาเลย์ (Varley, 1967, p.35) ได้ยกตัวอย่างมูโงะไคเมียวตระกูลโอะงะซะซะวะระแห่งแคว้นฉินะโนะมิตินอยู่ 19 แห่ง แต่กระจัดกระจายอยู่ใน 6 แคว้น

2) การเป็นผู้ปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะผู้ว่าการทหารซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐบาลทหารดูแลความสงบเรียบร้อยในแคว้นที่รัฐบาลมอบหมาย โดยแคว้นที่ดูแลอาจมีหลายแคว้นและไม่ได้อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน

บทบาทแรก เนื่องจากที่ดินที่มูโงะเป็นเจ้าของอยู่กระจัดกระจายกันไป วิธีที่มูโงะนำมาใช้ในการบริหารดินแดนของตนเหล่านี้ คือ ระบบโชเรียว (惣領制) หรือระบบการเป็นหัวหน้าตระกูลที่มอบหมายเครือญาติหรือสายตระกูลให้เป็นผู้ดูแลที่ดินนั้นๆ ซึ่งจะกลายเป็นมรดกตกทอดในสายตระกูลนั้นๆ ไป แต่เมื่อระยะเวลาผ่านไป พบว่าระบบโชเรียวเริ่มใช้ไม่ได้ผล เพราะสายตระกูลที่ได้รับมอบหมายให้ดูแลที่ดินนั้นๆ พัฒนากลายเป็นเจ้าของที่ดินและบริหารปกครองดินแดนนั้นเสียเอง ซึ่งนักประวัติศาสตร์เรียก เจ้าของที่ดินในท้องที่ว่า “โคะกุจินเรียวมู” (国人領主)

ส่วนบทบาทที่ 2 มูโงะไม่ได้เป็นเจ้าของที่ดินแต่ได้รับมอบหมายจากรัฐบาลทหารให้มีหน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อยในพื้นที่นั้นๆ อาณาเขตที่ดินภายในแคว้นนั้นจะเป็นกรรมสิทธิ์ของคนในท้องที่หรือโคะกุจิน การที่มูโงะจะขยายการควบคุมที่ดินในแคว้นได้ จึงต้องอาศัยอำนาจจากรัฐบาล

²⁷ ระบบการรวมที่ดินเป็นไร่นาแปลงใหญ่ เกิดขึ้นราวกลางคริสต์ศตวรรษที่ 8 หลังจากราชสำนักออกพระราชบัญญัติบุกเบิกจับจองที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ได้ใน ค.ศ. 743 แต่ต้องเสียภาษีเป็นข้าวให้รัฐบาล เจ้าของซึ่งเป็นผู้บุกเบิกที่ดินได้จึงเริ่มนำที่ดินที่บุกเบิกได้มารวมกันเป็นแปลงใหญ่และมีวิธีเลี้ยงภาษี เช่น ยกที่ดินให้เป็นศาสนสมบัติหรือยกให้อยู่ในความดูแลของขุนนางที่มีอิทธิพลในราชสำนัก ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 10 โมเอนที่อยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของผู้มีอำนาจจึงเป็นอิสระจากผู้ปกครองส่วนท้องถิ่นของรัฐบาล นับว่าเป็นการบั่นทอนการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางในทางเศรษฐกิจ ในโมเอนหนึ่งๆ จะประกอบด้วยบุคคลในระดับต่างๆ ต่อไปนี้ 1) ผู้ทำการเพาะปลูก (Shomin) 2) ผู้จัดการโมเอน (Ryoshu, Shoke, Shokan) มีหน้าที่บริหารจัดการแก้ไขปัญหาต่างๆ 3) ผู้พิทักษ์ (Ryoke) ขุนนางในราชสำนักที่คอยปกป้องโมเอนในความดูแลของตน 4) ผู้อุปถัมภ์ (Honke) ส่วนใหญ่ผู้พิทักษ์จะอาศัยบารมีโดยใช้ชื่อของผู้อุปถัมภ์นี้มาปกป้องโมเอน, อ้างจาก พิพาต่ายังเจริญ, ประวัติศาสตร์ธรรมเนียมญี่ปุ่น (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539) น.68-70.

ทหารอีกทอดหนึ่งด้วยการให้สิทธิในการเป็นเจ้าของที่ดินแก่คนในท้องถิ่นเพื่อผูกมิตรและทำให้พวกเขาเป็นลูกน้องได้บังคับบัญชาของตนได้

ด้วยหน้าที่ของฉุโงะในฐานะผู้ว่าการทหารของแคว้นที่สามารถใช้อำนาจในนามรัฐบาลทหารได้เช่นนี้ จึงทำให้ฉุโงะสามารถขยายขอบเขตอำนาจเหนือแคว้นนั้นๆ ได้ กล่าวคือ มีสิทธิอำนาจในการตัดสินคดีเกี่ยวกับที่ดิน จักรกุ่มและลงโทษผู้ที่เพาะปลูกผิดกฎหมาย จัดระบบฮันเซ (半齊) ซึ่งเป็นการเรียกเก็บครึ่งหนึ่งของรายได้ในโฉนดนั้นให้เข้าเป็นงบประมาณทางการทหาร และยังมีอำนาจที่รัฐบาลทหารรับต่อมาจากราชสำนักอีกทอดหนึ่ง คือการเรียกเก็บภาษีทันเซน (段錢) เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติงานให้โชกุนหรือจักรพรรดิ เช่นเดียวกับที่คะวะอิ มะชะฮะรุ (Kawai, 1977, p.74) ได้กล่าวถึงสิทธิหน้าที่ของฉุโงะไว้ว่า มีอำนาจกระทำได้ในฐานะตัวแทนของรัฐบาลทหาร เช่น การส่งตัวแทนไปตรวจตราการไต่สวนที่ดิน การตัดสินกรณีพิพาทเหนือที่ดินแทนรัฐบาล การมีสิทธิให้ที่ดินที่ได้จากการยึดมาขายสงครามเป็นรางวัลแก่นักรบในแคว้น ทั้งหมดนี้นอกจากทำให้ฉุโงะมีโอกาสเปลี่ยนนักรบในท้องถิ่นให้เป็นลูกน้องของตนเอง (อิกัง; 被官) แล้ว ยังเป็นการเร่งให้ระบบโฉนดเสื่อมลง และเพิ่มอำนาจทางทหารในท้องถิ่นให้ตัวฉุโงะเอง ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแคว้นในการดูแลให้กลายเป็นอาณาเขตภายใต้การปกครองของตนเอง (เรียวกะกุ; 領国) ไปโดยปริยาย ด้วยเหตุนี้ทำให้ฉุโงะมีลักษณะของการเป็นเจ้าที่ดินอยู่ด้วยจึงมีคำเรียกฉุโงะเกิดขึ้นใหม่คือ “ฉุโงะไคเมียว”

อำนาจของฉุโงะที่มีมากขึ้นในท้องถิ่นนี้เอง ทำให้ในช่วง ค.ศ. 1392-1441 ในสมัยของโชกุนลำดับที่ 6 อะชิกะงะ โยะมิโนะริ โชกุนสั่งการให้ฉุโงะเข้ามาพำนักในเกียวโตเพื่อเป็นการช่วยปฏิบัติราชการและเป็นการคานอำนาจฉุโงะไม่ให้มีมากเกินไปในท้องถิ่น หากฉุโงะกลับไปยังแคว้นของตนโดยไม่ได้รับอนุญาตจะถือว่ามีความผิดเทียบเท่าการเป็นกบฏ

ด้วยเหตุดังกล่าว ฉุโงะจึงไม่สามารถประจำอยู่ในท้องที่เพื่อดูแลแคว้นที่ได้รับมอบหมายได้ พวกเขาจึงใช้วิธีแต่งตั้งลูกน้องหรือเครือญาติที่ไว้ใจเป็นตัวแทนบริหารปกครองแคว้นในยามที่ตนไม่อยู่ในพื้นที่นั้น ตัวแทนดังกล่าวเรียกว่า ฉุโงะตะอิ (守護代) ฉุโงะตะอิจึงเป็นเหมือนวิธีที่ฉุโงะใช้ควบคุมแคว้นและรักษาผลประโยชน์ที่จะได้รับทั้งทางเศรษฐกิจและอำนาจทางการเมืองในแคว้นต่างๆ ซึ่งอยู่ห่างกัน (Varley, 1967, p.45) ส่วนในยามที่เกิดสงครามในเมืองหลวง ด้วยความกังวลต่อสงครามก่อกวนการต้องพักอาศัยอยู่ในเกียวโต ฉุโงะจึงปล่อยให้ฉุโงะตะอิเป็นฝ่ายจัดการเรื่องในท้องถิ่นทั้งหมด (児玉幸多, 1990, p.145) อันนำไปสู่สาเหตุที่ทำให้ฉุโงะตะอิมิอิทธิพลในท้องถิ่นมากขึ้นจนสามารถโค่นล้มอำนาจผู้เป็นนายแต่เดิมอย่างฉุโงะไคเมียวลงได้และตั้งตนขึ้นเป็นผู้ปกครองแคว้นอย่างเป็นทางการต่อไป

แม้ว่าฉุโงะไคเมียวต้องการกลับไปยังท้องที่ของตนเพื่อรักษาอำนาจและผลประโยชน์ต่างๆ แต่ในอีกด้านหนึ่ง การอยู่ในเกียวโตก็ส่งผลดีแก่ตัวฉุโงะเอง ไม่ว่าจะเป็นในด้านการเมืองคือ

การมีส่วนร่วมในการบริหารปกครองส่วนกลาง และด้านเศรษฐกิจคือ การได้รับผลประโยชน์จากการติดต่อธุรกิจกับกลุ่มพ่อค้าในเมืองหรือโคะโซ รวมถึงได้มีโอกาสเรียนรู้วัฒนธรรมจากขุนนางในราชสำนักหรือพระนิกายเซน (Kawai, 1977, pp.70-72)

ภายหลังจาก ค.ศ. 1441 เมื่อรัฐบาลทหารอ่นแอลง การอยู่ในเมืองหลวงก็ไม่ได้ให้ผลประโยชน์อะไรกับตัวผู้มอง รวมถึงเกิดความขัดแย้งในตระกูลผู้มองเองจากการที่โชกุนอะมิกะซะโยะชิโนะริยุแยงให้เกิดความแตกแยกภายในเพื่อขับถอนอำนาจและความเป็นเอกภาพในตระกูลผู้มอง เช่น ถอดถอนตำแหน่งหัวหน้าตระกูลจากผู้มีสิทธิขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูลไปให้คนอื่นในตระกูล ความเป็นพันธมิตรระหว่างผู้มองจึงเริ่มอ่อนแอลง

เมื่อเข้าสู่ช่วงสงครามโอนิน เหล่าผู้มองก็ยิ่งเกิดความขัดแย้งและแตกแยกกันทั้งในเมืองหลวงและตามแคว้น เนื่องจากความขัดแย้งเรื่องผู้สืบทอดตำแหน่งโชกุนทำให้เกิดการแบ่งฝ่ายและผู้มองซึ่งมีกำลังทหารเหล่านี้ต้องเลือกที่จะอยู่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่ให้ผลประโยชน์แก่ตน อีกทั้งเหล่าผู้มองต่างเรียกร้องกำลังพลและเสบียงอาหารจากแคว้นในครอบครองของตนในท้องถิ่น ทำให้ชาวบ้านเดือดร้อนและขัดสนจนรวมตัวกันต่อต้าน ไปจนถึงการขัดแย้งกับลูกน้องใต้ปกครองในท้องถิ่นเอง เพราะคิดเห็นไม่ตรงกันในการสนับสนุนทัพใหญ่ในเมืองหลวง เมื่อสงครามคลี่คลายลง ผู้มองบางกลุ่มจึงพบว่า อำนาจการปกครองเหนือแคว้นของตนได้เสื่อมลงแล้ว (児玉幸多, 1990, p.103)

2.4.2 ผู้ใต้ปกครองในส่วนท้องถิ่น

การปกครองส่วนท้องถิ่นของรัฐบาลทหารสมัยมุโระมะชิโนะคือ การที่โชกุนอาศัยอำนาจของผู้มองในการดูแลบริหารแคว้นต่างๆ แต่ในการบริหารส่วนท้องถิ่นของผู้มอง ผู้มองเองก็ต้องอาศัยความจงรักภักดีของคนในท้องถิ่นหรือโคะกุจิน เป็นสำคัญ

โคะกุจินเป็นคำเรียกโดยรวมของจิโต²⁸ (地頭) โคะโง²⁹ (土豪) รวมไปถึงเจ้าที่ดิน³⁰ (領主) และหัวหน้าหมู่บ้าน³¹ จึงเป็นคำเรียกที่หมายถึงคนในท้องถิ่นนั้นๆ เพื่อแยกความแตกต่างจากผู้มองและลูกน้องของผู้มองที่ถือว่าเป็นคนนอกที่เข้ามาภายในแคว้นในฐานะเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลทหาร

²⁸ เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลที่ถูกส่งมาดูแลความเรียบร้อยภายในที่ดินเอกชน (โฉนด; 莊園) และที่ดินรัฐบาลในท้องถิ่น (โคะกุะเรียว; 国衙領) เริ่มมีบทบาทตั้งแต่สมัยคะมะกุระพร้อมๆ กับตำแหน่งผู้มอง จิโตมีการสืบทอดที่ดินในพื้นที่สู่ลูกหลานจนกลายเป็นคนในท้องถิ่นนั้นไป อย่างไรก็ตาม โชกุนในสมัยมุโระมะชิโนะนโยบายลดทอนอำนาจในส่วนท้องถิ่นของจิโตกอบกับระบบโฉนดเสื่อมไป จึงทำให้บทบาทของจิโตลดลงไปด้วย (Jansen, 1995, p.92)

โคะกุจินที่มีที่ดินในครอบครองจะใช้วิธีบริหารลักษณะเดียวกับโฉนดคือ ระบบโซเรียว และการแบ่งที่ดินให้กับสายตระกูลย่อย เมื่อคนในสายตระกูลกลายเป็นหัวหน้าหรือตัวแทนคนในหมู่บ้าน ย่อมหมายความว่า ระบบโซเรียวทำให้โคะกุจินบริหารดินแดนของตนและควบคุมชาวนาในหมู่บ้านผ่านเครือญาติที่กลายเป็นผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นนั้น (Miyagawa, 1977, p.94) แต่การบริหารระบบโซเรียวนี้ทำให้เกิดการแตกสายตระกูลและตั้งตัวเป็นเอกเทศจนยากแก่การที่หัวหน้าตระกูลจะควบคุมได้ ต่อมาจึงมีการเปลี่ยนกฎการสืบทอดมรดกด้วยการให้ที่ดินนั้นแก่ลูกชายคนโตที่จะขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูล และให้ลูกคนอื่นเป็นผู้สนับสนุนหัวหน้าตระกูลในฐานะผู้ใต้บังคับบัญชา แม้จะแก้ปัญหาการตั้งตัวเป็นเอกเทศของสายตระกูลย่อยได้ แต่กลับทำให้สายตระกูลย่อยไม่มีอำนาจในการต่อกรกับปัญหาต่างๆ รวมถึงการควบคุมคนของตนทั้งลูกน้องและกลุ่มชาวนา

การรวมกลุ่มหรือเข้ากลุ่มโคะกุจินที่เรียกว่า “โคะกุจินอิกกิ” (国人一揆) แก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ หากมีความขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างสมาชิกในกลุ่ม สมาชิกคนอื่นๆ ในกลุ่มจะเข้ามาไกล่เกลี่ยและช่วยตัดสินปัญหานั้น โคะกุจินยังร่วมมือกันหากโดนเอาเปรียบจากคนนอกและร่วมกันต่อต้านแม้ฝ่ายจะเป็นโชกุนหรือฉวโงะก็ตาม

โคะกุจินที่อ่อนแอจะแสวงหาการคุ้มกันจากโคะกุจินที่แข็งแกร่งกว่าเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนเอาไว้ เช่น การรักษาที่ดินของตน ลักษณะดังกล่าวทำให้จำนวนโคะกุจินที่เป็นอิสระลดน้อยลงเพราะยินยอมเข้าไปอยู่ภายใต้การปกครองของโคะกุจินที่มีอำนาจมากกว่า โคะกุจินที่มีอำนาจมากกว่าจึงมีฐานกำลังเพิ่มมากขึ้นและนั่นเป็นส่วนหนึ่งในพัฒนาการที่ทำให้โคะกุจินกลายเป็นเซงโงะกุไดเมียวต่อไป

คะวะอิ มะซะฮะรุ (อ้างใน, Miyagawa, 1977, pp.100-101) กล่าวว่า โคะกุจินที่พัฒนาอำนาจต่อไปได้เหล่านั้น มาจากโคะกุจิน 3 กลุ่มด้วยกันคือ 1) หัวหน้าตระกูลที่แข็งแกร่งซึ่งสายตระกูลย่อยเข้าเป็นลูกน้องได้บังคับบัญชาเพื่อต้องการการคุ้มกัน 2) ผู้มีอำนาจทางการเมืองซึ่งเป็นที่

²⁹ ผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น หัวหน้าชาวนา

³⁰ อาจอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนั้น แต่ไม่มีส่วนร่วมโดยตรงในการบริหารจัดการหมู่บ้าน หรือไม่เข้าร่วมกับกลุ่มชุมชนในหมู่บ้าน สถานะของเจ้าที่ดินจึงขึ้นอยู่กับอำนาจในการควบคุมและเรียกเก็บรายได้จากชาวนา

³¹ เป็นสมาชิกในหมู่บ้านที่พึ่งพาตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ แต่สถานะทางการเมืองขึ้นอยู่กับบทบาทในฐานะหัวหน้าและตัวแทนสภาหมู่บ้านหรือกลุ่มชาวนา

พึงพิงในฐานะผู้ตัดสินถูกผิดเมื่อโคะกุจินมีเรื่องขัดแย้งกันเอง 3) สมาชิกในกลุ่มโคะกุจินหรือโคะกุจินอีกก็ที่ค่อยๆ ขึ้นมามีบทบาทในฐานะผู้นำหรือผู้ปกป้องกลุ่ม

ส่วนโคะโงะนั้น ถือเป็นหัวหน้าชาวนา บางครั้ง โคะโง่ขัดแย้งกับโคะกุจินและชาวนาเอง โคะโง่จึงมีทั้งกลุ่มที่ต่อต้านโคะกุจินและกลุ่มที่เข้าหาโคะกุจินเพื่อเป็นลูกน้องได้บังคับบัญชา การคุมโคะโง่เหล่านี้ได้ย่อมเป็นการควบคุมชนชั้นชาวนาด้วย เพราะโคะโง่เป็นตัวแทนรักษากฎและเก็บภาษี รวมถึงยังเป็นกำลังทหารเสริมในยามสงครามไปพร้อมๆ กัน

ส่วนกลุ่มชาวนาสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ เมียวณู ซึ่งมีฐานะเป็นเจ้าของที่นาของตน และเฮียกุโหมซึ่งเป็นชาวนาที่ต้องเช่าที่นาของผู้อื่นทำนา ดังแสดงไว้ในตารางที่ 2.2 ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15 ชาวนาเริ่มรวมตัวกันหรือเรียกว่าโคะอิกกิ (土一揆) เพื่อต่อต้านกลุ่มอำนาจต่างๆ เช่น ญโงะ ส่งผลให้เกิดความแตกต่างทางชนชั้นขึ้นมาในชุมชนหมู่บ้าน กล่าวคือ ชาวนาระดับสูงหรือเมียวณูผันตัวมาเป็นเจ้าของที่ดินขนาดเล็กหรือโหมเรียวณู (小領主) ซึ่งเข้าข้างชนชั้นที่เป็นเจ้าที่ดิน ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในกลุ่มชาวนาเองในที่สุด

ตารางที่ 2.2

สถานภาพของชาวนา

สถานะทางเศรษฐกิจ	สถานะในโหมเอน	สถานะทางสังคมการเมือง
ผู้เพาะปลูก และ/หรือ เจ้าของที่นา	เมียวณู (ผู้เป็นเจ้าของที่นา)	เทียบเท่าซามูไร
ผู้เพาะปลูก และ/หรือ ผู้เช่าที่นา	เฮียกุโหม (ชาวนา)	เทียบเท่าชาวนา

ที่มา: Table 2 Class Structure in Kamikuze-no-sho, 1458 โดย Keiji Nagahara, 1977, “Village Communities and Daimyo Power”, Japan in Muromachi Age, p.110.

กลุ่มคนในท้องถิ่นเหล่านี้ปรับตัวเรื่อยมาจนมีอำนาจพอที่จะต่อต้านผู้ปกครอง ดังเช่นที่คะซะฮะระ คะซุโอะ (笠原一男, 1975, p.100) กล่าวว่า เมื่อสงครามโอนินเข้าสู่ ค.ศ. 1474 คนในหมู่บ้านและคนในท้องถิ่นก็รวมตัวกันต่อต้านญโง่ประจำแคว้นของตนที่สู้รบอยู่ในเกียวโต เพราะส่วนหนึ่งไม่พอใจที่ต้องส่งกำลังไปสนับสนุนการรบในเมืองหลวง การต่อต้านอำนาจผู้ปกครองจากคนในท้องถิ่นนี้นอกจากชาวบ้านและชาวนาจะรวมกลุ่มกันแล้ว กลุ่มที่พบมากในช่วงสมัยเซ็งโงะกุนี้คือ โคะกุจิน รวม

ถึงญโงะตะอิ ที่สามารถล้มอำนาจผู้ปกครองดั้งเดิมอย่างญโงะได้ ดังเห็นได้จากตารางที่ 2.3 แสดงตัวอย่างกลุ่มที่ล้มอำนาจญโงะ

ตารางที่ 2.3

ตระกูลญโงะบางตระกูลที่ถูกล้มล้าง

ปี (ค.ศ.)	ตระกูลญโงะ	ผู้ล้มอำนาจ	แคว้น (จังหวัดปัจจุบัน)
1498	อิทซุมิกิ (一色)	โคะกุจิน	ทังโงะ (เกียวโต)
1502	ทะเกะตะ (武田)	กลุ่มโคะกุจิน	วะกะซะ (ฟุกุอิ)
1507	อุเอะซุงิ (上杉)	ญโงะตะอิ	เอะชิโงะ (นิงะตะ)
1516	มิอุระ (三浦)	โฮโจ โซอุน	ซะงะมิ (คะนะซะวะ)
1517	ทะเกะตะ (武田)	โคะกุจิน (โมริและโยะมิกะวะ)	อะกิ (ฮิโรชิม่า)
1518	โทะกิ (土岐)	ไซโต โคซัง	มินะ (กิฟุ)
1519	โฮะโชะกะวะ (細川)	มิโยะมิ ยุกินะงะ	อะวะ (เฮียวโงะ)

ที่มา: บางส่วนจาก 「守護家の崩壊一覧」 โดย 笠原一男, 1975, 『図説日本の歴史〈8〉戦国の世』 藤木久志編, p.123.

กลุ่มคนบางกลุ่ม เช่น โคะกุจินสามารถล้มล้างอำนาจญโงะลงและบางกลุ่มก็พัฒนาอำนาจจนขึ้นปกครองแคว้นในฐานะเซงโงะกุไต่เมียวต่อไปได้ ซึ่งตระกูลโมริเองก็เป็นหนึ่งในกลุ่มโคะกุจินที่ล้มอำนาจญโงะตระกูลทะเกะตะลงในศึกอะริตะ³² ค.ศ. 1517 แม้จะเป็นการทำศึกภายใต้คำสั่งของตระกูลโออุซึซึ่งเป็นตระกูลญโงะไต่เมียวที่มีอิทธิพลในแถบนั้น แต่การต่อสู้ครั้งนี้นั้นนับโดยรอบเริ่มตระหนักในความน่าหว่นเกรงของตระกูลโมริ (三卿伝編纂所, 1974, p.67) และการที่อำนาจเก่าอันชอบธรรมอย่างญโงะไต่เมียวตระกูลทะเกะตะล่มสลายลงนี้ ชี้ให้เห็นถึงปรากฏการณ์เกะโกะกุโจได้เช่นกัน

³² ดูรายละเอียดศึกอะริตะได้ในบทที่ 3 ข้อ 3.2 ศึkakariตะ ศึแรกของโมะโตะนะริ

จากรายละเอียดเกี่ยวกับความวุ่นวายในเมืองหลวงและรัฐบาลทหาร รวมถึงบทบาทของกลุ่มคนในส่วนท้องถิ่นที่ได้กล่าวไปทั้งหมดข้างต้น สามารถสรุปสภาพการเมืองการปกครองในช่วงสมัยเซ็งโงะกุได้ว่า

1) ความไม่มั่นคงและการไร้เสถียรภาพของรัฐบาลทหาร เพราะมีความขัดแย้งและการแย่งชิงอำนาจระหว่างฉุนโงะไดเมียว เช่น ความขัดแย้งเรื่องผู้ขึ้นดำรงตำแหน่งโชกุน การแย่งชิงตำแหน่งคันเร และความขัดแย้งภายในของตระกูลฉุนโงะ ส่งผลให้สถาบันส่วนกลางไร้เอกภาพ เกิดการแบ่งแยกออกเป็นฝักฝ่าย เช่น การแบ่งเป็นฝ่ายตะวันออกและฝ่ายตะวันตกในสงครามโอนินจนบานปลายไปสู่สงครามอื่นๆ ความขัดแย้งเหล่านั้นได้นำไปสู่ความแตกแยกทั้งในส่วนกลางและท้องถิ่น รวมถึงทำให้เกิดความหะหลวมในการควบคุมส่วนท้องถิ่นด้วย นอกจากนี้ การที่นักบวชตระกูลฉุนโงะไดเมียวลอบสังหารโชกุนในเหตุการณ์คะกิซุ ค.ศ. 1441 และการที่โชกุนตระกูลอะมิกะซะคนสุดท้ายถูกนักบวชเนรเทศออกไปจากเมืองหลวงนั้น ย่อมแสดงให้เห็นถึงการเสื่อมอำนาจของผู้เป็นนายสูงสุดอย่างโชกุนที่ไม่สามารถควบคุมคนในปกครองของตนได้

2) เมื่อการปกครองจากสถาบันส่วนกลางหะหลวมและไร้เสถียรภาพ การรวมตัวกันของกลุ่มคนเพื่อให้อยู่รอดในภาวะสงครามอันวุ่นวายจึงเกิดขึ้น และเพื่อให้มีอำนาจมากพอในการต่อรองกับอำนาจที่ใหญ่กว่า จนกลายเป็นอำนาจที่สามารถต่อต้านคำสั่งผู้อยู่ในสถานะสูงกว่าหรือผู้เป็นนายได้ เช่น การรวมตัวกันของตระกูลนักบวชในรัฐบาลทหารที่มีอำนาจในทางปฏิบัติเหนือโชกุน การรวมตัวกันของโคะกุจินเพื่อร่วมกันแก้ปัญหาต่างๆ การรวมกันของคนในท้องถิ่นหรือโคะกุจินเพื่อต่อต้านฉุนโงะ การรวมตัวของคนในแคว้นยะมะมิโระเพื่อขับไล่ฉุนโงะตระกูลฮะตะเกะยะมะ การรวมตัวกันของชาวนาในท้องที่เพื่อเข้ามาทวงถามและบีบบังคับให้รัฐบาลทหารยกเลิกหนี้สินให้ตน การรวมตัวกันนี้เป็นไปตามที่ชิซะโต ฉินอิชิ (Sato, 1977, pp.50-51) ได้ให้ทรรศนะไว้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่อยู่ในสถานะระดับเดียวกันจะแข็งแกร่งกว่าความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในระดับเจ้านาย-ลูกน้อง อีกนัยหนึ่ง ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงการขาดการควบคุมจากสถาบันส่วนกลางอันส่งผลให้เกิดการรวมตัวขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความไร้เสถียรภาพดังกล่าว

3) นอกจากการรวมตัวของกลุ่มคนเพื่อความอยู่รอดแล้ว การไม่มีเสถียรภาพในสถาบันส่วนกลางยังส่งผลให้เกิดกลุ่มคนที่เป็นเสมือนตัวแทนอำนาจที่แท้จริง เช่น คันเรที่ทำหน้าที่แทนโชกุน ฉุนโงะดะอิที่ทำหน้าที่แทนฉุนโงะไดเมียว ซึ่งกลุ่มคนที่มีสถานะเป็นเหมือนตัวแทนอำนาจที่แท้จริงนี้ กลายเป็นกลุ่มคนที่สามารถสั่งสมอำนาจของตนเอง จนสามารถต่อต้านหรือล้มล้างอำนาจดั้งเดิมอย่างผู้เป็นนายได้

การไม่มีเสถียรภาพและการเปลี่ยนแปลงข้างต้น จึงกลายเป็นช่องทางและเปิดโอกาสให้กลุ่มคนที่อยู่ในสถานะต่ำกว่าต่อต้านจนกระทั่งนำไปสู่การล้มล้างคนที่อยู่ในสถานะสูงกว่า ซึ่งก็คือการเกิดปรากฏการณ์เกะโกะกุโจนั่นเอง

นอกจากนี้ การที่ปรากฏการณ์เกะโกะกุโจเป็นลักษณะเด่นของสมัยมุโระมะชิโดยเฉพาะช่วงสมัยเซ็งโงะกุขึ้นมาได้ ก็เพราะการขึ้นมามีบทบาทของกลุ่มคนจากชนชั้นระดับล่างซึ่งไม่เคยปรากฏมาก่อนในอดีต เช่น การรวมกลุ่มของชาวนา ชาวบ้านธรรมดา รวมไปถึงโคะกุจินเพื่อต่อต้านอำนาจที่สูงกว่า ซึ่งเป็นเสมือนปรากฏการณ์ใหม่ที่แตกต่างจากชนบดดั้งเดิมอย่างสิ้นเชิง

กลุ่มคนดังกล่าวเป็นหนึ่งในกลุ่มคนที่ชี้ให้เห็นถึงปรากฏการณ์เกะโกะกุโจได้ดี พวกเขาสามารถพัฒนาอำนาจขึ้นมาเป็นผู้ปกครองส่วนท้องถิ่นในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 15 จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 16 ได้ซึ่งนักประวัติศาสตร์เรียกกลุ่มอำนาจใหม่นี้ว่า “เซ็งโงะกุโดเมียว”

2.5 เซ็งโงะกุโดเมียว

คำว่าเซ็งโงะกุโดเมียว มาจากการรวมคำว่า “เซ็งโงะกุ” ซึ่งหมายถึงช่วงสมัยเซ็งโงะกุ กับคำว่า “โดเมียว” ซึ่งมาจากการรวมกันของคำสองคำคือ คำว่า “โด” (大) ที่แปลว่า “ใหญ่” และคำว่า “เมียว” (名) ที่แปลว่า “ชื่อ” ซึ่งลดทอนมาจากคำเต็มๆ ว่า “เมียวเดน” (名田) หมายถึง “ชื่อของที่นา” หรือ “ที่นาที่มีเจ้าของ” เนื่องจากที่นาหรือที่ดินจะเรียกตามชื่อของผู้บุกเบิกได้ เมื่อ “โด” และ “เมียว” มารวมกันจึงหมายถึงผู้ที่มีที่นาในครอบครองมาก ส่วนผู้ที่มีที่นายน้อยกว่าจะเรียกว่า โดเมียว (小名) (Brinkley & Kikuchi, 1915, p.253; Shimizu, 1988, p.1; 朝尾直弘, 1996, p.646)

เซ็งโงะกุโดเมียวหรือคำเรียกที่นักประวัติศาสตร์ใช้เรียกผู้ปกครองส่วนท้องถิ่นในช่วงสมัยเซ็งโงะกุนี้ เป็นผู้ปกครองที่พัฒนามาจากคนหลายกลุ่ม โดยต่างมีลักษณะสำคัญของอาณาเขตใต้การปกครองร่วมกันดังนี้ ดังนี้ (Miyagawa, 1977, pp.101-104)

1) การมีอิสระอย่างสมบูรณ์ในด้านการเกษตรและการทหารอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงระบบการถือครองที่ดินจากระบบโหมเอนสู่ระบบชิเกียว (知行) ในระบบชิเกียวนี้ เซ็งโงะกุโดเมียวมีอำนาจสูงสุดในอาณาเขตการปกครองของตนและมีอำนาจเหนือดินแดนที่ตนได้มอบหมายให้ลูกน้องได้บังคับบัญชาด้วย โดยลูกน้องห้ามขายที่ดินที่ได้รับจากเซ็งโงะกุโดเมียวโดยเด็ดขาด

2) การควบคุมผู้ใต้บังคับบัญชาโดยระบบโยะริโอะยะโยะริโกะ (寄り親寄り子) ที่มาแทนระบบโซเรียว กลุ่มผู้ใต้บังคับบัญชาของเซ็งโงะกุโดเมียวแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือกลุ่มที่มีที่ดิน ได้แก่ เครือญาติ (อิซิมง) ลูกน้องที่สืบตำแหน่งตามสายเลือด (ฟุตะอิ) คนนอก (โทะซะมะมะ) และโคะกุจิน ส่วนกลุ่มที่ 2 คือพลทหารระดับล่างซึ่งส่วนใหญ่มาจากโตะโง่ อาจอยู่ใต้บังคับบัญชาของ

เซงโงะกุไดเมียวโดยตรงหรือเป็นคนในบังคับบัญชาของลูกน้องเซงโงะกุไดเมียวอีกทอดหนึ่ง เช่น ทหารรักษาม้า (อุมะมะวะริ) ทหารเดินเท้า (อะฉิกะรุ) เซงโงะกุไดเมียวจะสร้างความสัมพันธ์แบบโยะริโอะยะโยะริโกะเมื่อมอบที่ดินให้กับลูกน้องที่ไม่จำเป็นต้องเกี่ยวพันเป็นคนในตระกูล เมื่อคนๆ นั้นได้รับที่ดินแล้วจะถือว่าอยู่ใต้บังคับบัญชา จากนั้นจึงแต่งตั้งให้เป็นทหารและอยู่ในความดูแลของลูกน้องระดับสูงกว่าอีกทอดหนึ่ง

3) การพัฒนาชนิดภาษี แต่เดิม สถาบันส่วนกลางจะมีการเรียกเก็บภาษีเป็นกรณีพิเศษเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ส่วนรวม เรียกว่าภาษีทันเซน (段錢) ภาษีทันเซนเรียกเก็บโดยวัดจากพื้นที่ของหลวง (国衙領) ในอาณาเขตนั้นๆ เมื่อพื้นที่ของหลวงเริ่มมีน้อยลง การเรียกเก็บภาษีนี้จึงไม่ค่อยเป็นผล เซงโงะกุไดเมียวจึงปรับให้มีการเรียกเก็บภาษีนี้เพียงครั้งเดียวต่อปีและเรียกใหม่ว่าภาษีเนงกุ (年貢) โดยคิดภาษีจากผลผลิตที่ได้ในพื้นที่นั้นๆ หากเรียกเก็บเป็นเงินจะเรียกว่าระบบคันดะกะ (貫高) หากเรียกเก็บเป็นข้าวจะเรียกว่า ระบบบุงมะอิ (文米)

เซงโงะกุไดเมียวยังเป็นผู้มีอำนาจเด็ดขาดในการบริหารอาณาเขตใต้การปกครองของตนเองอย่างเป็นอิสระ ดังเช่นที่อิชิโมะตะ ทะตะชิ (อ้างถึงใน 長野栄夫, 1989, p.247) นักประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นรุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นยุคโบราณและยุคกลางได้กล่าวถึงการจัดระเบียบการปกครองตนเองภายในอาณาเขตของเซงโงะกุไดเมียว (領国独立国家) ว่ามี 4 ประการคือ 1) การมีอำนาจสั่งการทางทหารสูงสุด 2) การควบคุมการบริหารจัดการและสิทธิทางการเมืองเพื่อตัดสินใจ 3) การบังคับใช้สิทธิออกกฎหมายที่ไม่ผูกติดกับอำนาจหรือกฎหมายที่สูงกว่า 4) การสร้างสิทธิอำนาจรัฐด้วยการสร้างระบบราชการที่สืบทอดตำแหน่งตามสายเลือด ซึ่งเรื่องของอำนาจสั่งการสูงสุดนี้ คุโรดะ โมะโตะกิ (黒田基樹, 2012, p.99) กล่าวถึงเช่นกันว่า เซงโงะกุไดเมียวเป็นผู้มีอำนาจสิทธิ์ขาดในการปกครองสูงสุดแต่เพียงผู้เดียว ส่วนโคตะมะ โคตะ (児玉幸太, 1990, p.146) ชี้ให้เห็นเรื่องอิสระในการออกกฎหมายว่า เซงโงะกุไดเมียวเป็นผู้ปกครองดินแดนหรือผู้ตั้งตนเป็นอิสระจากรัฐบาลทหารหรือโชกุน แล้วบริหารปกครองด้วยอำนาจของตนเองและด้วยอำนาจกฎหมายที่ตนเป็นผู้ออกประกาศใช้เอง โดยโคตะมะ โคตะยังได้อ้างอิงคำประกาศจากกฎหมาย “อิมะวะกะนะโมะกุโระกุ”³³ (今川仮名目録) ความว่า “ในตอนนี้นี้ที่สิทธิอำนาจของโชกุนสูญเสื่อมลง เราต้องออกกฎหมายของอาณาเขตในปกครองและบริหารปกครองด้วยกำลังของเราเอง”

³³ กฎหมายบังคับใช้ภายในอาณาเขตการปกครอง (分国法) ของไดเมียวอิมะวะกะ โยะฉิโมะโตะ (今川義元) ซึ่งมีอำนาจในแคว้นแถบคันโต ประกาศใช้ใน ค.ศ. 1553

นอกจากนี้ นะกะฮะระ เคะอิจิ (Nakahara, 1977, p.123) ยังกล่าวอีกว่า เซงโงะกุไดเมียวสร้างความชอบธรรมให้กับกฎหมายของตนด้วยการระบุให้สิทธิประโยชน์แก่คนในหมู่บ้าน ทำตัวเป็นคนกลางคอยประสานงานหรือประนีประนอมให้คนในพื้นที่นั้นๆ หากเกิดกรณีขัดแย้งกัน ความสำเร็จในการปกครองของเซงโงะกุไดเมียวส่วนหนึ่งนั้น จึงมาจากการเข้าไปปรับระบบต่างๆ ที่มีอยู่ก่อนแล้วแต่ยังไม่ชัดเจนให้ราบรื่นขึ้น เช่น การปกครองตนเองในหมู่บ้านหรือท้องถิ่น เมื่อกลุ่มคนเหล่านั้นได้รับความเป็นธรรมมากขึ้น เซงโงะกุไดเมียวจึงดำรงอยู่ในฐานะผู้ปกครองสูงสุดได้อย่างเป็นธรรม

เซงโงะกุไดเมียวยังต้องแสวงหาสิ่งที่จะทำให้อำนาจของตนอยู่รอดในสมัยแห่งสงคราม ไม่ว่าจะเป็นด้วยการบริหารปกครองเหล่านักรบ พ่อค้า และชาวนาในอาณาเขตของตนให้ดี จึงมีการสร้างระบบกลุ่มนักรบได้การปกครองหรือคะมินดัง (家臣団) ควบคุมดูแลพ่อค้าช่างฝีมือ (商工業者の統制) สร้างเมืองรอบปราสาท (城下町) พัฒนาเหมืองแร่ จัดเตรียมการคมนาคม (武光誠, 2012, p.122) รวมถึงใช้งานทรัพยากรมนุษย์และเศรษฐกิจในอาณาเขตเพื่อการสู้รบทั้งจากการรุกรานและการป้องกัน (Shimizu, 1988, p.3) ซึ่งสตีเฟ่น อาร์ เทิร์นบูล (Turnbull, 1996, p.49) กล่าวไว้ในลักษณะเดียวกันว่าเมื่อขึ้นสู่อำนาจแล้ว เซงโงะกุไดเมียวจะคำนึงถึงเศรษฐกิจเช่นเดียวกับด้านการทหารเพื่อเสริมสร้างอำนาจให้แข็งแกร่ง

การสู้รบขยายดินแดนและชัยชนะในสงครามเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในช่วงสมัยนี้ เซงโงะกุไดเมียวมีอิสระในการใช้อำนาจทั้งการป้องกันข้าศึกและการแสวงหาดินแดนเพิ่มโดยไม่มีใครหยุดยั้งได้ (Turnbull, 1996, p.50) พวกเขาจะต้องป้องกันการโค่นล้มอำนาจจากไดเมียวอื่นๆ หรือแม้แต่จากลูกน้องที่ต้องการก้าวขึ้นสู่อำนาจสูงสุดโดยใช้ทุกวิถีทางแม้แต่การทรยศหักหลัง ผู้เป็นลูกน้องจะจงรักภักดีก็ต่อเมื่อได้รับผลประโยชน์เพียงพอจากการยอมภักดีต่อกษัตริย์ของตน (Schirokauer, 1993, p.114) ซึ่งในประเด็นนี้ ชูจิยะมะ ฮิโระฉิ (杉山博, 1971, p.408) อธิบายว่า การที่ลูกน้องเปลี่ยนไปหาเจ้านายคนใหม่รวมถึงต่อต้านหรือทำร้ายผู้เป็นเจ้านายนั้นเป็นเรื่องที่พบได้ทั่วไป เนื่องจากผู้เป็นนายไม่สามารถดูแลหรือให้สิ่งตอบแทนความภักดีของลูกน้องได้อย่างเพียงพอ ลักษณะดังกล่าวจึงนำไปสู่การเกิดปรากฏการณ์เกะโกะกุโจได้

อย่างไรก็ตาม เซงโงะกุไดเมียวที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้ มีสถานะที่มาแตกต่างกัน พวกเขาพัฒนาการของการตั้งตนขึ้นสู่อำนาจมาจากคนกลุ่มใด และมีใครที่ก้าวขึ้นเป็นเซงโงะกุไดเมียวที่มีอำนาจมาก จึงขอทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารภาษาอังกฤษและภาษาญี่ปุ่นเพื่อพิจารณาว่ามีการจัดแบ่งกลุ่มเซงโงะกุไดเมียวอย่างไร และเพื่อแสดงให้เห็นถึงสถานะที่มาของตระกูลโมริซึ่งเป็นเป้าหมายการวิจัยครั้งนี้

2.6 สถานะที่มาของเซงโงกุไคเมียว

จากการสำรวจตำราวิชาการทั้งที่เป็นภาษาอังกฤษและภาษาญี่ปุ่น พบว่ามีการจัดแบ่งกลุ่มเซงโงกุไคเมียวออกเป็น 2 รูปแบบคือ การจัดแบ่งตามภูมิภาคหรือบริเวณเขตพื้นที่ที่เซงโงกุไคเมียวมีอำนาจปกครอง และการจัดแบ่งตามสถานะที่มาก่อนขึ้นเป็นเซงโงกุไคเมียว โดยยกตัวอย่างตระกูลที่โดดเด่นในแต่ละกลุ่ม แต่ไม่ได้กล่าวอ้างถึงทุกตระกูลของเซงโงกุไคเมียว สันนิษฐานว่าเนื่องจากจำนวนเซงโงกุไคเมียวไม่คงที่เพราะมีการเปลี่ยนแปลงชั่วอำนาจในดินแดน และระหว่างดินแดนตลอดช่วงสมัยเซงโงกุ

จอร์จ บี แซนซัม (Sansom, 1961, p.248) ได้กล่าวถึงจำนวนของไคเมียวในช่วงสมัยนี้ไว้ว่า ภายหลังจากสงครามโอนิน การเปลี่ยนถ่ายอำนาจหรือการล้มล้างยึดครองขยายเขตแดนระหว่างไคเมียวนั้นเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จำนวนเขตแดนและตระกูลไคเมียวที่ขึ้นเป็นผู้ปกครองจึงไม่สามารถระบุเป็นจำนวนที่ชัดเจนได้ อย่างไรก็ตาม จำนวนคร่าวๆ ของไคเมียวในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 15 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 มีประมาณ 200-300 ตระกูล โดยภายหลัง ค.ศ. 1500 ลดลงน้อยกว่า 100 ตระกูล ในจำนวนนี้ ไคเมียวที่ถือได้ว่าเป็นระดับแถวหน้า ครอบครองหลายแคว้น และมีค่าพอที่จะเป็นพันธมิตรหรือนำเกรงหากคิดเป็นศัตรูมีคร่าวๆ รวม 23 ตระกูล โดยแซนซัมจัดแบ่งเซงโงกุไคเมียวออกเป็นกลุ่มตามภูมิภาคหรือบริเวณเขตพื้นที่ที่มีอำนาจ ดังนี้

- 1) บริเวณตอนเหนือ (Northern) 4 ตระกูล ได้แก่ ยูกิ (結城) นัมบุ (南部) ตะเตะ (伊達) อะมินะ (芦名)
- 2) บริเวณตะวันออก (Eastern) 2 ตระกูล ได้แก่ โฮโจ (北条) ซะโตะมิ (里見)
- 3) บริเวณฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard) 1 ตระกูล ได้แก่ อิมะกะวะ (今川)
- 4) บริเวณตะวันตกตอนเหนือ (North Western) 4 ตระกูล ได้แก่ อุเอะซุจิ (上杉) ทะเกะตะ (武田) อะซะกุระ (朝倉) ซะโตะ (斉藤)
- 5) บริเวณเมืองหลวง (Home) 1 ตระกูล ได้แก่ โฮะโตะกะวะ (細川)
- 6) บริเวณชิโกะกุ (Shikoku) 1 ตระกูล ได้แก่ โซโตะกะเบะ (長宗我部)
- 7) บริเวณตะวันตกตอนใต้ (Chugoku) 5 ตระกูล ได้แก่ โออุชิ (大内) โมริ (毛利) อะมะโกะ (尼子) ยะมะนะ (山名) อุคิตะ (宇喜多)
- 8) บริเวณคิวชู (Kyuushuu) 5 ตระกูล ได้แก่ ริวโสะจิ (竜造寺) อะริมะ (有馬) โอมูระ (大村) โอโตะโมะ (大友) ซิมะทซุ (島津)

ซะโตะ อะกิระ (佐藤明, 1981, p.31) นักประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นใช้เกณฑ์การแบ่งแบบเดียวกับแซมซัมคือ ใช้การจัดแบ่งตามพื้นที่ แต่ซะโตะใช้การแบ่งพื้นที่ที่กว้างกว่า ทำให้การจัดกลุ่มตรง

กับแชนซังแค่บริเวณชิโกะกุ (四国地方) ส่วนบริเวณคิวชู (九州地方) เพิ่มมา 1 ตระกูล ได้แก่ ตระกูลมะทซุอูระ (松浦) ส่วนบริเวณอื่นจะแตกต่างออกไปดังนี้

- 1) ภูมิภาคโทโฮะกุ (東北地方) 6 ตระกูล ได้แก่ นัมบุ (南部) อะกิตะ (秋田) โมะงะมิ (最上) ดะเตะ (伊達) โชมะ (相馬) และอะฉินะ (芦名)
- 2) ภูมิภาคคันโต (関東地方) 2 ตระกูล ได้แก่ อุเอะซุงิ (上杉) และโฮโจ (北条)
- 3) ภูมิภาคชูบุ (中部地方) 5 ตระกูล ได้แก่ ทะกะดะ (武田) อิมะงะวะ (今川) ไชโด (斉藤) โอะดะ (織田) และมะทซุตะฮิระ (松平)
- 4) ภูมิภาคโฮะกุริกุ (北陸地方) 2 ตระกูล ได้แก่ อะซะกะระ (朝倉) และอะสะอิ (浅井)
- 5) ภูมิภาคซังอิน (山陰地方) 5 ตระกูล ได้แก่ อะมะโกะ (尼子) อุกิตะ (宇喜田) โมริ (毛利) โคะบะยะกะวะ (小早川) และโออุชิ (大内)

ในขณะที่โอะวะดะ เททซุโอะ (小和田哲男, 1993, pp.24-29; 2009, pp.13-16) จัดแบ่งเซงโงะกุไคเมียวด้วยเกณฑ์ที่แตกต่างออกไป คือ ใช้เกณฑ์จากสถานะที่มาก่อนที่จะก้าวขึ้นเป็นเซงโงะกุไคเมียว จัดแบ่งเป็น 3 กลุ่มและยกตัวอย่างตระกูลในแต่ละกลุ่มไว้ ดังนี้

- 1) ฌุโงะไคเมียว (守護大名) ที่พัฒนามาเป็นเซงโงะกุไคเมียว เช่น ตระกูลโออุชิ (大内) ตระกูลทะกะดะ (武田) ตระกูลชิมะทซุ (島津)
- 2) ฌุโงะดะอิ (守護代) ซึ่งเป็นลูกน้องระดับสูงของฌุโงะไคเมียว แต่ทำการล้มล้างผู้เป็นนาย (主君) แล้วขึ้นเป็นเซงโงะกุไคเมียว เช่น ตระกูลอุเอะซุงิ (上杉) ตระกูลซุเอะ (陶) ตระกูลอะมะโกะ (尼子)
- 3) ผู้นำกลุ่มคนในท้องถิ่นหรือโคะกุจิน (国人) ที่พัฒนามาเป็นเซงโงะกุไคเมียว เช่น ตระกูลดะเตะ (伊達) ตระกูลอะสะอิ (浅井) ตระกูลโมริ (毛利)

วิธีการจัดแบ่งเช่นนี้ค่อนข้างสอดคล้องกับการจัดแบ่งของทะกะเมทซุ มะโกะโตะ (武光誠, 2012, p.123) ที่จัดแบ่งจากสถานะและที่มาก่อนขึ้นมาเป็นเซงโงะกุไคเมียว แต่มีจุดที่ขัดแย้งและเพิ่มเติม ดังนี้

ตระกูลที่ทะกะเมทซุ มะโกะโตะจัดแบ่งขัดแย้งกับโอะวะดะ เททซุโอะมี 1 ตระกูลคือ ตระกูลอะมะโกะ (尼子) ซึ่งทะกะเมทซุ มะโกะโตะจัดให้อยู่ในกลุ่มที่ 1 (ฌุโงะไคเมียว) ในขณะที่โอะวะดะ เททซุโอะจัดให้อยู่ในกลุ่มที่ 2 (ฌุโงะดะอิ) ส่วนตระกูลที่เพิ่มเติมขึ้นมาในแต่ละกลุ่มนั้น ได้แก่ ตระกูลอิมะงะวะ (今川) ทะกะดะ (武田) และโอโตะโมะ (大友) จัดอยู่ในกลุ่มที่ 1 (ฌุโงะไคเมียว) ตระกูลอะซะกะระ (朝倉) และโอะดะ (織田) จัดอยู่ในกลุ่มที่ 2 (ฌุโงะดะอิ) ตระกูลริวโสะจิ (龍造寺) โซโตะกะเบะ (長宗我部) และโทะกุงะวะ (徳川) จัดอยู่ในกลุ่มที่ 3 (โคะกุจิน)

นอกจากนี้ ทะกะมิทซุ มะโกะโตะยังเพิ่มกลุ่มที่ 4 หรือกลุ่มอื่นๆ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีสถานะหรือที่มาก่อนขึ้นเป็นเซงโงกุไคเมียวนอกเหนือไปจาก 3 กลุ่มแรก ตระกูลที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้ได้แก่ ตระกูลโฮโจ (北条) ตระกูลมิโยะมิ (三好) และตระกูลไซโต (斎藤)

ตระกูลโฮโจและตระกูลไซโตที่จัดอยู่ในกลุ่มอื่นๆ นี้ เป็นตระกูลที่ซะโด อะกิระ (佐藤明, 1981, p.30) เรียกว่า ชนชั้นต่ำ (低い身分) และ โคะตะมะ โคตะ (児玉幸太, 1990, p.146) ได้กล่าวว่าเป็นพวกคนนอกที่ไม่ได้เป็นเจ้าของที่ดินแต่แย่งชิงดินแดนมาเป็นของตนได้สำเร็จ (国取り) เช่นเดียวกับที่คุวะตะ ทะกะโอะ (桑田忠親, 1975, pp.29-30) ได้จัดให้ตระกูลโฮโจและตระกูลไซโตอยู่ในอีกกลุ่มที่เรียกว่า “สามบุรุษเกะโกะกุโจ” (下剋上三男) ซึ่งเขาได้เพิ่มคนของตระกูลมิโยะมิชื่อ มะทซุนะงะ อิซะฮิเดะ (松永久秀) ให้อยู่ในกลุ่มเดียวกันนี้ด้วย

นอกจากนี้แล้ว คุวะตะ ทะกะโอะยังจัดแบ่งกลุ่มเซงโงกุไคเมียวแตกต่างออกไป ดังนี้ ตระกูลที่เพิ่มมาในกลุ่มที่ 1 (งุโงะไคเมียว) คือ ตระกูลโรกกะกุ (六角) ส่วนการจัดแบ่งกลุ่มเซงโงกุไคเมียวที่แตกต่างไปนั้นหากยึดถือตามการจัดแบ่งตามสถานะที่มาของโอะวะตะ เททซุโอะแล้ว อาจกล่าวได้ว่ากลุ่มที่เพิ่มเติมมาของคุวะตะ ทะกะโอะนี้ เป็นการแบ่งย่อยกลุ่มที่ 3 (โคะกุจิน) ให้ละเอียดลงไปอีก กลุ่มย่อยดังกล่าว คือ กลุ่มที่เป็นผู้ว่าการพลเรือน (国司) ซึ่งมีด้วยกัน 3 ตระกูล ได้แก่ ตระกูลคิตะบะตะเกะ (北畠) ตระกูลอะเนะโกจิ (姉小路) และตระกูลอิจิโจ (一条) กลุ่มที่เป็นจิโต (地頭) ได้แก่ ตระกูลโมริ (毛利) และกลุ่มที่เป็นโตะโงหรือผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น (土豪) ได้แก่ ตระกูลมะทซุอะอิระ (松平) ตระกูลอะสะอิ (浅井) และตระกูลโซซะกะเบะ (長宗我部)

โดยสรุปกล่าวได้ว่า มีการจัดแบ่ง 2 รูปแบบ คือ จัดแบ่งกลุ่มตามบริเวณพื้นที่ที่เซงโงกุไคเมียวครอบครองและ จัดแบ่งตามสถานะที่มาก่อนขึ้นเป็นเซงโงกุไคเมียว หากนำรายชื่อตระกูลเซงโงกุไคเมียวทั้งหมดที่กล่าวถึงข้างต้นมารวบรวมและจัดแบ่งเป็นกลุ่มจากสถานะที่มา จะเป็นดังตารางที่ 2.4

ตารางที่ 2.4

สถานะที่มาของเซงโงกุไดเมียว

สถานะที่มา	ตระกูล	บริเวณที่ปกครอง ³⁴
กลุ่มที่ (1) ญูโงะไดเมียว 守護大名	ชิมะทซุ (島津) *	คิวชู (Kyuushuu) แคว้นซัทซุมะ (薩摩)
	ทะเกะดะ (武田) *	ตะวันตกตอนเหนือ (North Western) ภูมิภาคชูบุ (中部地方) แคว้นวะงะซะ (若狭) แคว้นคะอิ (甲斐)
	ยะมะนะ (山名) *	ตะวันตกตอนใต้ (Chuugoku) ภูมิภาคคิงกิ (近畿地方) แคว้นทะจิมะ (但馬) แคว้นอินะบะ (因幡)
	โฮะโซะกะวะ (細川) *	เมืองหลวง (畿内) แคว้นทังโงะ (丹後)
	อิมะงะวะ (今川) *	ฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard) ภูมิภาคชูบุ (中部地方) แคว้นชูรุงะ (駿河)
	โออุจิ (大内) *	ตะวันตกตอนใต้ (Chuugoku) ภูมิภาคซังอิน 山陰地方 แคว้นชูโอ (周防)

³⁴ อ้างอิงภูมิภาคและบริเวณที่มีอำนาจปกครองจากการจัดกลุ่มของจอร์จ บี แชนซัมและซะโต อะกิระ ส่วนแคว้นที่มีอำนาจอ้างอิงจาก 泉秀樹 (監修) 2012, 『4 7 都道府県「戦国武将」辞典』, PHP 文庫 และ 「戦国大名一覽」 สืบค้นเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2556, จาก http://www2.harimaya.com/sengoku/sen_1ran.html

ตารางที่ 2.4 (ต่อ)

สถานะที่มาของเซงโงะกุไดเมียว

สถานะที่มา	ตระกูล	บริเวณที่ปกครอง
กลุ่มที่ (1) ญโงะไดเมียว 守護大名	โอโตะโมะ (大友) *	คิวชู (Kyuushuu) แคว้นบุงโงะ (豊後)
	โรกกะกุ (六角)	แคว้นโอมิ (近江)
	อุเอะซุงิ (上杉) *, **	ตะวันตกตอนเหนือ (North Western) ภูมิภาคคันโต (関東地方) แคว้นเอะชิโงะ (越後)
	ตะเตะ (伊達) *	ตอนเหนือ (Northern) ภูมิภาคโทโฮะกุ (東北地方) แคว้นมูทซุ (陸奥)
	อะมะโกะ (尼子) *, **	ตะวันตกตอนใต้ (Chuugoku) แคว้นอิสึโมะ (出雲)
กลุ่มที่ (2) ญโงะตะอิ 守護代	อะซะกุระ (朝倉) *	ตะวันตกตอนเหนือ (North Western) ภูมิภาคโฮะกุริกุ (北陸地方) แคว้นเอะชิเซน (越前)
	ซุเอะ (陶)	แคว้นซุโอ (周防)
	โอะตะ (織田)	ภูมิภาคชูบุ (中部地方) แคว้นโอะวะริ (尾張)
	อุเอะซุงิ (上杉) *, **	ตะวันตกตอนเหนือ (North Western) ภูมิภาคคันโต (関東地方) แคว้นเอะชิโงะ (越後)
	อะมะโกะ (尼子) *, **	ตะวันตกตอนใต้ (Chuugoku) ภูมิภาคซังอิน (山陰地方) แคว้นอิสึโมะ (出雲)

ตารางที่ 2.4 (ต่อ)

สถานะที่มาของเซงโงะกุไคเมียว

สถานะที่มา		ตระกูล	บริเวณที่ปกครอง
กลุ่มที่ (3) โคะกุจิน 国人	โคะกุฉิ 国司	คิตะบะตะเกะ (北畠)	แคว้นอิเสะ (伊勢)
		อะเนะโกจิ (姉小路)	แคว้นฮิดะ (飛騨)
		อิจิโจ (一条)	แคว้นโทซะ (土佐)
	จิโต 地頭	โมริ (毛利) *	ตะวันตกตอนใต้ (Chuugoku) ภูมิภาคซังอิน (山陰地方) แคว้นอะกิ (安芸)
	โคะโง 土豪	อะสะอิ (浅井)	ภูมิภาคโฮะกุริกุ (北陸地方) แคว้นโอมิ (近江)
		มะทซุตะอิระหรือโทะกุงะวะ (松平・徳川)	ภูมิภาคชูบุ (中部地方) แคว้นมิกะวะ (三河)
		โชโตะกะเบะ (長宗我部) *	ชิโกะกุ (Shikoku) แคว้นโทซะ (土佐)
		ริวโสะจิ (竜造寺) *	คิวชู (Kyuushuu) แคว้นฮิเสน (肥前)
		ยูกิ (結城) *	ตอนเหนือ (Northern) แคว้นฉิมะ (下総)
		นันบุ (南部) *	ตอนเหนือ (Northern) แคว้นมูทซุ (陸奥)
		อะฉินะ (芦名) *	ตอนเหนือ (Northern)
		ซะโตะมิ (里見) *	ตะวันออก (Eastern)
		อะริมะ (有馬) *	คิวชู (Kyuushuu)
		โอมุระ (大村) *	คิวชู (Kyuushuu)
		อุกิตะ (宇喜多) *	ตะวันตกตอนใต้ (Chuugoku) แคว้นบิเสน (備前)

ตารางที่ 2.4 (ต่อ)

สถานะที่มาของเซงโงกุไคเมียว

สถานะที่มา	ตระกูล	บริเวณที่ปกครอง
กลุ่มที่ (4) อื่นๆ	ไซโต (斉藤) *	ตะวันตกตอนเหนือ (North Western) ภูมิภาคชูบุ (中部地方) แคว้นมินะ (美濃)
	โฮโจ (北条) *	ตะวันออก (Eastern) ภูมิภาคคันโต (関東地方) แคว้นซะมะมิ (相模)
	มิโยะมิ (三好)	แคว้นคะวะจิ (河内)
	มะทซึนะงะ (松永)	ภูมิภาคคิงกิ (近畿地方) แคว้นยะมะโตะ (大和)

*ตระกูลที่ปรากฏในรายการของจอร์จ บี แซนซิม (ไคเมียวที่อำนาจในช่วงหลัง ค.ศ. 1500)

** ตระกูลที่เอกสารงานวิจัยข้างต้นระบุสถานะที่มาก่อนขึ้นสู่อำนาจไม่ตรงกัน อย่างไรก็ตาม
เป็นตระกูลเซงโงกุไคเมียวที่อยู่นอกเหนือขอบเขตการวิจัย

จากตารางข้างต้น เซงโงกุไคเมียวที่ไม่มีสถานะที่มาจากการเป็นณโงะหรือณโงะตะอิ
และเป็นเซงโงกุไคเมียวที่มีอำนาจ (อ้างอิงจากงานของจอร์จ บี แซนซิม) จึงมี 12 ตระกูล ดังนี้

- 1) นัมบุ (南部) ปกครองบริเวณตอนเหนือ (Northern)
- 2) ยูกิ (結城) ปกครองบริเวณตอนเหนือ (Northern)
- 3) อะมินะ (芦名) ปกครองบริเวณตอนเหนือ (Northern)
- 4) ซะโตะมิ (里見) ปกครองบริเวณตะวันออก (Eastern)
- 5) โฮโจ (北条) ปกครองบริเวณตะวันออก (Eastern)
- 6) ไซโต (斉藤) ปกครองบริเวณตะวันตกตอนเหนือ (North Western)
- 7) โมริ (毛利) ปกครองบริเวณตะวันตกตอนใต้ (Chugoku)
- 8) อุกิซะ (宇喜多) ปกครองบริเวณตะวันตกตอนใต้ (Chugoku)
- 9) โซโซกะเบะ (長宗我部) ปกครองบริเวณชิโกกุ (Shikoku)
- 10) ริวโสะจิ (龍造寺) ปกครองบริเวณคิวชู (Kyushu)

11) อะริมะ (有馬) ปกครองบริเวณคิวชู (Kyuushuu)

12) โอโมริ (大村) ปกครองบริเวณคิวชู (Kyuushuu)

จาก 12 ตระกูลนี้นำมาคัดกรองโดยเลือกให้ตรงกับเงื่อนไขสำคัญ 3 ประการจากคำจำกัดความการเป็น “มหาอำนาจ (Great Power)” ของแจ๊ค เอส เลวี (Jack S. Levy) (อ้างถึงใน Streich, 2010, p.107) คือ 1) พื้นที่ครอบครองเกินกว่า 8,000 ตารางกิโลเมตร 2) จำนวนครั้งของการสู้ศึกอันรวมถึงการต้องมีการล่าทหารที่เพียงพอและการทำศึกจรูรกันแคว้นอื่น 3) การเป็นพันธมิตรกับแคว้นอื่น (อย่างน้อย 10 ปี) และการไม่ถูกโดดเดี่ยว จะคงเหลือ 3 ตระกูลที่เป็นมหาอำนาจและไม่ได้มีที่มาจากความเป็นญโงะหรือญโงะตะอิ ได้แก่

1) ตระกูลโฮโจ

2) ตระกูลโมริ

3) ตระกูลโซโซกะเบะ

เซงโงะกุไดเมียวที่มีสถานะที่มาจากการเป็นญโงะไดเมียว (กลุ่มที่ 1) หรือญโงะตะอิ (กลุ่มที่ 2) ย่อมมีอำนาจอย่างชอบธรรมอยู่แล้วในการขึ้นเป็นผู้ปกครองหรือผู้อยู่ในสถานะสูงกว่า รวมถึงมีอำนาจอันชอบธรรมที่จะปกครองและกำราบผู้อยู่ในสถานะต่ำกว่าได้ดีกว่า ในขณะที่กลุ่มเซงโงะกุไดเมียวที่ไม่ได้มีที่มาจาก 2 กลุ่มข้างต้นจำต้องอาศัยการสร้างอำนาจที่ต่างออกไป

ผู้วิจัยเห็นว่าการเลือกเป้าหมายการวิจัยเป็นเซงโงะกุไดเมียวกลุ่มหลังนี้จะสามารถอธิบายการขึ้นสู่อำนาจในสถานะผู้เป็นนายหรือ “โจ” ที่ไม่ได้มาจากการเป็นผู้ปกครองอย่างชอบธรรมได้ โดยตระกูลที่จะทำการศึกษาในงานวิจัยนี้คือตระกูลโมริ ส่วนตระกูลโฮโจนั้นเนื่องจากชาติกำเนิดเกี่ยวกับต้นตระกูล (โฮโจ โซฮุน) ไม่เป็นที่ปรากฏชัดเจนและมีข้อสันนิษฐานมากมายเกี่ยวกับชาติกำเนิดรวมถึงแคว้นที่เกิดของเขา (上島有, 1976, p.185; 小和田哲男, 2009, p.17) ซึ่งนับเป็นอุปสรรคในการวิจัย อีกทั้งไม่ปรากฏเอกสารภาษาอังกฤษหรือภาษาญี่ปุ่นใดที่กล่าวถึงตระกูลโฮโจในมุมมองของการเป็นผู้ป้องกันการเกิดเกะโกะกุโจเช่นเดียวกับตระกูลโซโซกะเบะ ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาตระกูลโมริ เพราะนอกจากนำมาอธิบายปรากฏการณ์เกะโกะกุโจที่เป็นลักษณะสำคัญของช่วงสมัยเซงโงะกุได้แล้ว ยังเป็นกรณีศึกษาได้อย่างดีเกี่ยวกับการป้องกันการเกิดเกะโกะกุโจจากผู้อยู่ในสถานะต่ำกว่าหรือลูกน้องไว้ได้ และพัฒนาอำนาจจนกลายเป็นเซงโงะกุไดเมียวที่มีอำนาจมากต่อไป

บทที่ 3

จุดเริ่มต้นสู่อำนาจเซงโงกุไดเมียวของโมริ โมะโตะนะริ

จากบทที่ 2 ตามการคัดกรองของจอร์จ บี แชนซัม และฟิลลิป เอ สเตรซที่ใช้คำนิยามของแจ๊ค เอส เลวี จะเห็นว่าตระกูลโมริเป็นตระกูลเซงโงกุไดเมียวที่มีอำนาจมากตระกูลหนึ่ง นักประวัติศาสตร์หลายคน³⁵ชี้ว่าตระกูลโมริภายใต้การนำของโมริ โมะโตะนะริเป็นช่วงที่ขึ้นสู่การเป็นเซงโงกุไดเมียว กล่าวคือ เขามีฐานอำนาจทั้งที่ดินและคนอยู่ในอาณาเขตของตนเองภายในแคว้นอะกิ (安芸国) (ปัจจุบันคือบริเวณเมืองอะกิทะกะตะ (安芸高田市) จังหวัดฮิโรชิม่า) โดยเริ่มสร้างอำนาจจากการเป็นโคะกุจินหรือเจ้าที่ดินเล็กๆ กอปรกับการล่มสลายของนักรบผู้มีอำนาจเก่าๆ ในบริเวณนั้น เช่น ตระกูลทะเกะตะ (武田) ตระกูลทะกะฮะชิ (高橋) ตระกูลโออุชิ (大内) ตระกูลอะมะโกะ (尼子) ทำให้เขาแผ่ขยายอาณาเขตออกไปจนครอบคลุมบริเวณญี่ปุ่นตะวันตก (ภูมิภาคชูโงกุในปัจจุบัน) เกือบทั้งหมดได้ในช่วง ค.ศ. 1555-1560

งานวิจัยในบทนี้จะศึกษาความเป็นมาของตระกูลโมริ และช่วงเวลาที่โมริ โมะโตะนะริเริ่มก่อร่างสร้างอำนาจก่อนก้าวขึ้นสู่การเป็นเซงโงกุไดเมียว เพื่อให้เห็นภาพการสร้างอำนาจในช่วงเริ่มต้นของเขาไปจนถึงช่วง ค.ศ. 1550 ซึ่งแม้จะยังไม่ได้เป็นเซงโงกุไดเมียว แต่เป็นช่วงเวลาที่นักประวัติศาสตร์มองว่าเขาสร้างอำนาจต่อกลุ่มคนของตนอย่างเป็นรูปธรรม กล่าวคือ โมริ โมะโตะนะริได้อยู่ในสถานะผู้เป็นนายหรือ “โจ” ซึ่งมีกลุ่มลูกน้องได้บังคับบัญชาหรือ “เกะ” ในปกครองแล้ว ช่วงเวลาดังกล่าวข้างต้น จะทำให้เห็นว่าเส้นทางของโมริ โมะโตะนะริก่อนขึ้นสู่อำนาจของเซงโงกุได

³⁵ มุระตะ ชูโซ (村田修三, 1964, p.1) กล่าวว่าช่วง ค.ศ. 1555 ที่ตระกูลโมริรวมแคว้นชูโอะและแคว้นนะงะโตะซึ่งเป็นอาณาเขตเดิมของตระกูลโออุชิได้ คือ ช่วงที่เขากลายเป็นเซงโงกุไดเมียว คุระชิเง เจฟฟรี (Kurashige, 2011, p.27) แสดงความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า แม้ตระกูลโมริจะครอบครองดินแดนบริเวณปราสาทโคะโอะริยะมะได้ตั้งแต่ศตวรรษที่ 14 แต่เขาขึ้นสู่อำนาจที่แท้จริงหลังจากเอาชนะตระกูลชูเอะและตระกูลโออุชิได้ใน ค.ศ. 1555 ในขณะที่คะวะโนะ เคะอิชิ (河野恵一, 2001, p.96) ชี้ถึงช่วงที่นานกว่าคือ ช่วง ค.ศ. 1560 เพราะเป็นช่วงที่ตระกูลโมริล้มตระกูลอะมะโงะได้หลังจากล้มตระกูลโออุชิ อันเป็นช่วงสำคัญที่ตระกูลโมริขึ้นสู่ตำแหน่งเซงโงกุไดเมียว อย่างไรก็ตาม กล่าวได้ว่า ช่วงเวลาที่ตระกูลโมริขึ้นเป็นเซงโงกุไดเมียวที่แท้จริงคือช่วง ค.ศ.1555-1560 โดยมีศึกกับตระกูลโออุชิและตระกูลอะมะโกะเป็นปัจจัยสำคัญ

เมียวเป็นอย่างไร และโมริ โมะโตะนะริก้าวขึ้นสู่การเป็น “ผู้เป็นนาย” หรือ “ผู้ปกครอง” หรือ “ผู้อยู่ในสถานะสูงกว่า” ได้อย่างไร

3.1 ตระกูลโมริก่อนถึงสมัยของโมะโตะนะริแห่งแคว้นอะกิ

3.1.1 จากจิโตสู่กลุ่มโคะกุจิน

ชื่อตระกูล “โมริ (毛利)” ของโมะโตะนะรินั้นมีที่มาจากชื่อเรียกโฌเอน หรือ โฌเอนโมริ (毛利荘) ในแคว้นซะมะมิ (相模国) (ปัจจุบันคือเมืองอะทซึจิในจังหวัดคะนะงะวะ) แต่หากสืบย้อนไปจะพบว่าบรรพบุรุษของ “โมริ” แต่เดิมคือ ตระกูลโอเอะ (大江) โดยโอเอะ ฮิโระโมะโตะ (大江廣元) เป็นข้าราชการในรัฐบาลทหารคะมะกุระ เขาได้รับตำแหน่งสำคัญและทำงานจนได้รับมอบโฌเอนในหลายพื้นที่จากโชกุน (石川和朋, 2008, น.5, 12) หนึ่งในโฌเอนเหล่านั้นคือ โฌเอนโมริแคว้นซะมะมิ

โอเอะ ฮิโระโมะโตะส่งมอบโฌเอนโมริต่อให้กับหนึ่งในบุตรชายของเขาชื่อ ชูเอะมัทซึ (季光) ในสมัยของชูเอะมัทซึนี้เองที่เขาเปลี่ยนชื่อตระกูลเป็น “โมริ” ตามชื่อโฌเอนที่ดินดูแล จึงกล่าวได้ว่า โอเอะ ชูเอะมัทซึ คือต้นตระกูล “โมริ” ที่โมะโตะนะริใช้ต่อมา ส่วนการเข้ามายังแคว้นอะกินั้นสืบเนื่องจากหลานชายของชูเอะมัทซึคือ โมริ โทะกิจิกะ (時親) ได้ย้ายเข้ามายังตำบลโยะมิตะ (吉田町) แคว้นอะกิ (安芸国) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ตนมีสิทธิ (ฉิอิ) ครอบครองในฐานะจิไตโน ค.ศ. 1336 (ช่วงต้นสมัยมุโระมะชิ) (Kurashige, 2011, p.53) ตระกูลโมริจึงเข้ามามีบทบาทในแคว้นอะกินับจากนั้น

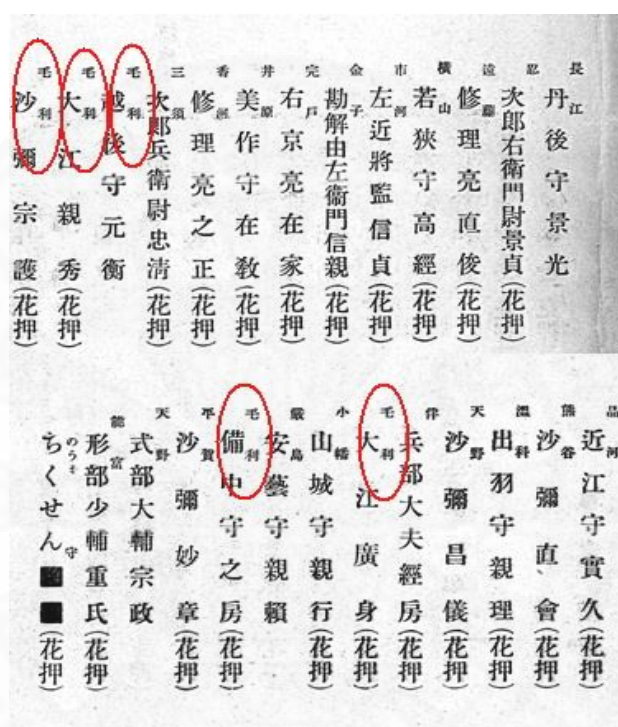

ภาพที่ 3.1 ตำบลโยะมิตะซึ่งอยู่ในเมืองอะกิทะกะตะ จังหวัดฮิโรชิม่าในปัจจุบัน

ที่มา: ดัดแปลงจาก 「吉田庄・毛利一族関係図」 โดย 池享, 2009, 『知将・毛利元就一国人領主から戦国大名へ』, p.25

ตระกูลโมริสืบทอดตำแหน่งจิโตต่อกันมาทางสายเลือดจนกลายเป็นคนในพื้นที่นั้นซึ่งต่างจากพวกฌองเงะที่มักเป็นคนนอกพื้นที่หรือคนที่รัฐบาลกลางส่งมาดูแล เพื่อแบ่งแยกให้ชัดเจนระหว่างคนนอกและคนในพื้นที่ นักประวัติศาสตร์เรียกคนที่อยู่อาศัยในพื้นที่นั้นๆ ว่า “โคะกุจิน”

เอกสาร³⁶ ที่ 1 พันธสัญญารวมกลุ่มโคะกุจินที่ปรากฏชื่อตระกูลโมริห้าคนร่วมลงนาม

ใน ค.ศ. 1404 พบเอกสารหลักฐานแสดงให้เห็นถึงการรวมตัวกันเป็นกลุ่มของเหล่าโคะกุจินหรือเรียกว่า “โคะกุจินอิกกิ” (国人一揆) ดังเห็นได้จากเอกสารพันธสัญญาร่วมลงนามรับข้อตกลงของกลุ่มโคะกุจิน (จากนี้ไปจะเรียกว่า เอกสารที่ 1) ลักษณะของโคะกุจินอิกกิคือ การมี

³⁶ “เอกสาร” ในที่นี้ หมายถึง เอกสารชั้นต้นที่มีลักษณะคล้ายจดหมาย ถูกเขียนขึ้นเพื่อติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารโดยเกี่ยวข้องกับตระกูลโมริทั้งหมด นับตั้งแต่ตระกูลโมริในสมัยคะมะกุระไปจนถึงตระกูลโมริในสมัยเอโดะ จากนี้ไปจะเรียกเอกสารชั้นต้นที่ใช้อ้างอิงในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ว่า “เอกสาร” ซึ่งสามารถดูข้อมูลบรรณานุกรมได้จากรายการอ้างอิง ทั้งนี้ เอกสารที่นำมาอ้างอิงในเนื้อหา นี้ ผู้วิจัยได้ตัดมาเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาและปรับแต่งเพื่อให้สะดวกต่อการอ้างอิงหรือจัดวางในหน้ากระดาษ สำหรับฉบับเต็มของเอกสารนั้นๆ สามารถดูได้จากภาคผนวก

ผู้ปกครองหลายคน ไม่มีใครมีอำนาจโดดเด่นหรือเป็นผู้ตัดสินเด็ดขาด ซึ่งเป็นการควบคุมการใช้อำนาจ สิทธิขาดของใครคนใดคนหนึ่ง (村田修三, 1964, p.1) อีกทั้ง การรวมกลุ่มเกิดขึ้นเพื่อต้องการหยุด ความขัดแย้งระหว่างกัน (村井良助, 2012, p.169) และเพื่อต่อรองอำนาจกับคนที่สูงกว่า เช่น คน จากรัฐบาลกลาง หรือผู้ใดเมียว คนในกลุ่มจึงรวมยอม ปรีกษาหารือ และคานอำนาจกันและกัน ด้วย จากเอกสารที่ 1 โคะกุจินที่ลงนามมีจำนวน 33 คน ในจำนวนนั้นมีคนจากตระกูลโมริอยู่ 5 คน

ต่อมา ค.ศ. 1512 ปรากฏการลงนามในเอกสารลักษณะเดียวกันโดยโคะกุจินทั้งหมด 9 คน (岸田裕之, 2014, น. 18-23) หนึ่งในนั้นมีคนจากตระกูลโมริเพียงคนเดียว³⁷คือ โมริ โอะกิ โมะโตะ (毛利興元) พี่ชายของโมะโตะนะริ และเป็นหัวหน้าตระกูลโมริในขณะนั้น ส่วนอีก 8 คน ได้แก่ ตระกูลอะมะโนะ (天野) ฮิระกะ (平賀) ทะกะกะฮะระ (竹原) โคะบะยะกะวะ (小早川) อะโซ (阿曾) โนมะ (野間) คิกกะวะ (吉川) และทะกะกะฮะชิ (高橋) ซึ่งถือเป็นโคะกุจินที่มีอำนาจในบริเวณ แคว้นอะกิ (岸田裕之, 2014, น. 4) โมริ โอะกิโมะโตะถือเป็นผู้ริเริ่มสร้างสัมพันธ์อย่างจริงจังกับโคะ กุจินอื่นที่มีอำนาจ กล่าวได้ว่า พี่ชายของโมะโตะนะริเป็นผู้วางรากฐานความสัมพันธ์กับกลุ่มโคะกุจิน หรือโคะกุจินอีกก็ว่าได้ (安芸高田市吉田歴史民俗資料館, 2005, p.9)

ต่อมา ความสัมพันธ์ระหว่างตระกูลโมริและกลุ่มโคะกุจินได้แน่นแฟ้นขึ้นและเป็น ประโยชน์ต่อตระกูลโมริยิ่งขึ้นในสมัยของโมะโตะนะริ เริ่มจากใน ค.ศ. 1534 โมะโตะนะริได้ให้ลูกสาว คนโตแต่งงานกับลูกชายตระกูลคิโมโตะ (宍戸) ซึ่งเป็นโคะกุจินสำคัญในแคว้นอะกิขณะนั้น ค.ศ. 1544 โมะโตะนะริส่งลูกชายคนที่ 3 ทะกะกะเงะ (隆景) ไปเป็นลูกบุญธรรมของตระกูลโคะบะยะ กะวะ และ ค.ศ. 1547 ส่งลูกคนที่ 2 โมะโตะฮะรุ (元春) ไปเป็นลูกบุญธรรมของตระกูลคิกกะวะ ซึ่ง ต่อมาลูกชายทั้งสองคนได้ขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูลของตระกูลโคะบะยะกะวะและตระกูลคิกกะวะ ตามลำดับ³⁸ นำไปสู่อำนาจที่เพิ่มมากขึ้นและมั่นคงขึ้นของตระกูลโมริ (小和田哲男, 2009, p.262)

³⁷ สาเหตุที่ลงนามเพียงแค่คนเดียวเพราะช่วงเวลานั้น การรวมอำนาจด้วยระบบโซเรียว เข้มแข็งขึ้นมาก หัวหน้าตระกูล (โซเรียว; 惣領; 宗家) หรือลูกชายคนโต (嫡子) จึงมีอำนาจเด่นชัด และมีสิทธิขาดเหนือสายตระกูลย่อย (庶子; 分家) อื่นๆ ที่กลายเป็นลูกน้องในสังกัดหัวหน้าตระกูลไป โดยปริยาย

³⁸ เมื่อลูกชายคนที่ 2 และคนที่ 3 ของโมะโตะนะริได้ขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูลของตระกูลคิก กะวะ และโคะบะยะกะวะ การควบคุมบริหารจึงเป็นระบบมากขึ้นเพราะโมะโตะนะริสามารถควบคุม ตระกูลอื่นได้โดยตรงผ่านลูกชายของตนเอง ระบบนี้จึงเรียกว่า “โมริเรียวเซน” (สองแม่น้ำของโมริ;

กล่าวโดยสรุป ตระกูลโมริมาเติบโตขึ้นในแคว้นอะกิด้วยสถานะจิโต และอยู่ติดพื้นที่ในฐานะโคะกุจินเรื่อยมา จนกระทั่งเกิดการรวมกลุ่มโคะกุจินหรือโคะกุจินอิกิกิขึ้นเพื่อลดทอนความขัดแย้งทางอำนาจทั้งจากโคะกุจินด้วยกันเอง และจากอำนาจที่สูงกว่า เช่น รัฐบาลกลาง ฌุโงะ รวมถึงกลุ่มนักรบที่มีอำนาจมากกว่า อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลานั้นตระกูลอะมะโกะและตระกูลโออุชิซึ่งถือเป็นตระกูลนักรบที่มีอำนาจกำลังขัดแย้งกันโดยมีแคว้นอะกิอยู่คั่นกลางในเชิงภูมิศาสตร์

3.1.2 การพึ่งพิงอำนาจที่ใหญ่กว่า

สืบเนื่องจากสงครามโอนิน (応仁の乱)³⁹ ในเกียวโตที่ส่งผลให้เหล่านักรบแบ่งออกเป็นฝักฝ่าย แม้แต่ในส่วนภูมิภาคเองก็ต้องเลือกที่จะส่งกำลังพลเข้าช่วยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ในช่วงเวลานั้น (ช่วง ค.ศ. 1440-1475) ตระกูลโมริยังไม่ได้มีอำนาจในพื้นที่เทียบเท่าันกรบตระกูลใหญ่ๆ อย่างตระกูลโออุชิหรือตระกูลอะมะโกะ ในช่วงแรก ตระกูลโมริได้เข้าร่วมกับฝ่ายตะวันออกซึ่งนำโดยคันเร ตระกูลโฮะโซะกะวะ แต่ต่อมาตระกูลโมริเปลี่ยนมาเข้ากับฝ่ายตะวันตกซึ่งนำโดยตระกูลยะมะนะ เนื่องจากหัวหน้าตระกูลโมริตอนนั้นกลับไปอยู่ที่แคว้นอะกิและทำงานรับใช้ตระกูลโออุชิซึ่งอยู่ฝ่ายตะวันตก การเปลี่ยนฝ่ายในครั้งนี้ปรากฏในเอกสาร ค.ศ. 1471⁴⁰ว่าหัวหน้าตระกูลโมริได้รับจดหมายขอขอบคุณจากตระกูลอะมิกะงะซึ่งเป็นว่าที่โชกุนของฝ่ายตะวันตก (安芸高田市吉田歴史民俗資料館, 2005, p.6)

กล่าวได้ว่า ในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 15 ตระกูลโมริแห่งแคว้นอะกิยังไม่มีอำนาจมากนัก โดยยังพึ่งพิงและทำงานภายใต้สังกัดตระกูลโออุชิที่มีอิทธิพลเนื่องจากเป็นตระกูลฌุโงะไดเมียวที่ปกครองแถบนั้น

ช่วง ค.ศ. 1508 โออุชิ โยะมิโอะกิ ติดต่อกับอะมิกะงะ โยะมิตะเนะ (足利義植) ซึ่งเป็นโชกุนอยู่ในเวลานั้น ให้ยอมรับตนเป็นฌุโงะเพื่อแสดงถึงการเป็นผู้มีอำนาจอันชอบธรรมในพื้นที่ของเขา ด้วยเหตุนี้ โยะมิโอะกิจึงใช้เวลาไปกับการแสดงความภักดีที่เกียวโต ส่งผลให้การควบคุมท้องถิ่นหละหลวม ปัญหานี้มักเกิดขึ้นกับฌุโงะที่ต้องไปอยู่ที่เกียวโตส่งผลให้พวกคนในท้องถิ่นสะสม

毛利両川) เนื่องจากอักษรคันจิที่ประกอบเป็นชื่อตระกูลคิกะวะและโคะบะยะกะวะมีความหมายว่า แม่น้ำ ซึ่งอ่านว่า คะวะ หรือ เซน ในภาษาญี่ปุ่น

³⁹ ดูรายละเอียดความขัดแย้งของสงครามโอนินได้ในบทที่ 2

⁴⁰ เอกสารชิ้นต้น 東京大学史料編纂所「一四四：（文明四年）二月九日：足利義視御内書」『大日本古文書家わけ第八（毛利家文書之一）』

ต่างแม่ให้ขึ้นมาเป็นหัวหน้าตระกูลแทนตน⁴² โมะโตะนะริจึงได้ตัดสินใจเลือกฟิงฟิงตระกูลโออุชิ จนกระทั่ง ค.ศ. 1531 โมะโตะนะริกลับมาผูกสัมพันธ์เป็นพี่น้องร่วมสาบานกับหลานชายของหัวหน้าตระกูลอะมะโกะ อะมะโกะ ทซุเนะฮิซะ เพราะอีกฝ่ายต้องการสงบศึกชั่วคราว แต่ไม่นานนัก โมะริ โมะโตะนะริก็กลับมาอยู่ฝ่ายตระกูลโออุชิอีกครั้งด้วยการเลือกส่งลูกชายคนโต โมะริ ทะกะโมะโตะไปเป็นตัวประกันแก่หัวหน้าตระกูลโออุชิ โออุชิ โยะมิโอะกิ (大内義興)

การที่ตระกูลโมริอยู่ใต้อาณัติตระกูลโออุชินี้เอง ทำให้โมะโตะนะริซึ่งขณะนั้นเป็นผู้ดูแลในฐานะผู้ปกครองของโคมะทซุเมะรุหลานชายวัย 2 ปีที่กำลังขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูล ได้ออกทัพแรกของเขาในศึกอะริตะ

3.2 ศีกอะริตะ ศีกแรกของโมะโตะนะริ

ศึกอะริตะ (有田合戦) เริ่มขึ้นใน ค.ศ. 1512 โดยเกิดความขัดแย้งระหว่างโออุชิ โยะมิโอะกิตกับตระกูลทะกะดะ (武田) ตระกูลทะกะดะเป็นตระกูลผู้ปกครองบริเวณแคว้นอะกิและมีความสัมพันธ์สนทสนมกับตระกูลโออุชิจากการที่ลูกสาวบุญธรรมของตระกูลโออุชิแต่งงานกับหัวหน้าตระกูลทะกะดะ ในช่วงนั้นโยะมิโอะกิต้องเข้าไปทำงานให้กับโชกุนในเกียวโต แต่ภายในแคว้นกลับเกิดการความวุ่นวายอย่างต่อเนื่อง เขาจึงมอบหมายให้ตระกูลทะกะดะเข้าไปดูแลพื้นที่ของตนแต่หลังจากปราบกลุ่มที่ก่อความวุ่นวายให้โยะมิโอะกิสำเร็จ ตระกูลทะกะดะกลับคิดเอาใจออกห่างโดยแสดงเจตจำนงชัดเจนด้วยการหย่าร้างกับลูกสาวบุญธรรมตระกูลโออุชิ เขาคิดตั้งตนเป็นเอกเทศและยึดพื้นที่ของตระกูลโออุชิเสียรวมถึงรุกรานนักรบตระกูลอื่นๆ เมื่อทางโออุชิ โยะมิโอะกิซึ่งเป็นหัวหน้าตระกูลโออุชิรู้เรื่องการคิดเป็นปฏิปักษ์ต่อตนของตระกูลทะกะดะ เขาจึงคิดกำจัดตระกูลทะกะดะโดยขอความร่วมมือจากตระกูลโมริด้วย (三卿伝編纂所, 1974, pp.65-67)

โมริ โยะมิโอะกิ โยะมิโอะตะ พี่ชายของโมะโตะนะริและเป็นหัวหน้าตระกูลโมริในขณะนั้นตอบรับตระกูลโออุชิด้วยการเข้าร่วมรบ และช่วยเหลือโคะกุจินตระกูลคิกะวะไว้ได้จากการถูกตระกูลทะกะดะรุกราน แต่แล้ว โยะมิโอะกิก็กลับป่วยเสียชีวิตใน ค.ศ. 1516 ผู้ที่รับสืบทอดตำแหน่งหัวหน้าตระกูลโมริต่อคือ โคะมะทซุเมะรุ ลูกชายของเขาซึ่งมีศักดิ์เป็นหลานชายของโมะโตะนะริ ตัวโมะโตะนะริที่ได้สูญเสียพี่ชายที่เป็นสายเลือดเดียวกันเพียงคนเดียวไป จึงคอยช่วยเหลือหลานชายอย่างเต็มที่ในฐานะผู้ปกครองของโคะมะทซุเมะรุ

⁴² ดูรายละเอียดได้ในข้อ 3.3 การสืบทอดตำแหน่งหัวหน้าตระกูลของโมะโตะนะริ

ส่วนทางตระกูลทะเกะตะได้รุกรานมาจนถึงบริเวณอะริตะซึ่งเป็นพื้นที่อยู่ระหว่างบริเวณที่ตั้งปราสาทโคโอะริยะมะของหัวหน้าตระกูลโมริและบริเวณที่ตั้งปราสาทของตัวโมะโตะนะริเอง ตระกูลทะเกะตะเดินทัพต่อมาย้ายอำนาจเหนืออาณาเขตของตระกูลโมริ ตระกูลโมริภายใต้การนำของโคะมะทซุมะรุจึงเข้ารบ ส่วนโมะโตะนะริได้เข้าเสริมทัพในฐานะลูกน้องได้สังกัดของโคะมะทซุมะรุ โดยเป็นทัพหน้าร่วมมือกับโคะกุจินตระกูลคิกะวะและนำลูกน้องของตระกูลโมริ เช่น ตระกูลฟูกุฮะระ ตระกูลมิจิ ตระกูลอิโนะอุเอะเข้าไปบุกโจมตีฝ่ายตระกูลทะเกะตะ (池享, 2009, pp.35-37)

ศึกครั้งนี้ทำให้ชื่อของโมะโตะนะริเป็นที่รู้จักมากขึ้นจากการเข้าร่วมรบกับตระกูลโออุชิเพื่อล้มตระกูลทะเกะตะซึ่งเป็นตระกูลคู่แข่งเก่าแก่ได้ใน ค.ศ. 1517 แม้ตระกูลโมริจะสูญเสียคนสำคัญอย่างโมริ โอะกิโมะโตะไป แต่ความน่าเกรงขามของตระกูลโมริก็มิได้ลดลงไป เพราะพวกเขาสามารถปกป้องอาณาเขตของตนไว้ได้ และไล่ต้อนตระกูลทะเกะตะจนพบกับความพ่ายแพ้ ผลจากการศึกครั้งนี้ทำให้ตระกูลโมริขยายพื้นที่ออกไปครอบคลุมบริเวณที่ตระกูลทะเกะตะมีอิทธิพลอยู่แต่เดิม และเป็นที่ตระหนักแก่นักรบอื่นๆ ว่าแม้สิ้นสมัยของโมริ โอะกิโมะโตะไปแล้ว ตระกูลโมริก็ยังเข้มแข็ง โดยตัวโมะโตะนะริเองยังได้รับจดหมายขอบคุณที่ได้ร่วมรบในศึกครั้งนี้จากนักรบตระกูลอื่นๆ ด้วยโมะโตะนะริจึงเริ่มเป็นที่จับตามองอย่างระแวดระวังของนักรบในบริเวณใกล้เคียงในฐานะอำนาจใหม่ที่มาแทนที่ตระกูลทะเกะตะ และมีความน่าเกรงขามจากการที่สยบศึกอันวุ่นวายในแคว้นไว้ได้

3.3 การสืบทอดตำแหน่งหัวหน้าตระกูลของโมะโตะนะริ

หัวหน้าตระกูลเรียกอีกอย่างว่า “โซเรียว” ระบบโซเรียวคือ การสืบทอดตระกูลโดยมอบสิทธิสืบทอดมรดกและการปกครองตระกูลให้แก่ลูกชายคนโต ครอบครัวของลูกชายคนโตที่ได้รับตำแหน่งหัวหน้าตระกูลจะเรียกว่า “โซเกะ (宗家)” หรือ “ฮงเกะ (本家)” ลูกชายคนโตถือเป็นประมุขใหญ่ของตระกูลเรียกว่า โซเรียว ในขณะที่ลูกชายลำดับอื่นๆ นั้นจะถือเป็นสายตระกูลย่อยที่เรียกว่า “โอะเกะ (庶家)” หรือ “บุงเกะ” (分家)

ในสมัยคะมะกุระ ระบบโซเรียว จะมีการแบ่งมรดกให้แก่ลูกทุกคน โดยลูกชายคนโตได้รับส่วนแบ่งมากที่สุดและได้สิทธิปกครองสมาชิกในตระกูลต่อไปในฐานะหัวหน้าตระกูล (โซเรียว) ส่วนลูกคนอื่นๆ จะแยกออกไปตั้งสายตระกูลย่อยของตน ลักษณะการแบ่งมรดกเช่นนี้เรียกว่า การสืบทอดมรดกแบบแบ่งส่วน (分割相続) อย่างไรก็ตาม แม้แยกออกมาเป็นสายตระกูลย่อยแล้ว ก็มักอยู่ใต้ปกครองของโซเรียวอยู่ (佐藤准一, 1971, p.186) แต่ก็สามารถเป็นเอกเทศจากตระกูลหลักได้แม้ไม่สมบูรณ์ก็ตาม ทว่า เมื่อเข้าสู่สมัยมุโระมะชิ ในบางตระกูล ลูกหลายคนสละมรดกที่ได้รับให้แก่ลูกชายคนโตเพียงคนเดียวเพื่อให้ตระกูลดำรงอยู่อย่างมั่นคงและด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ ลูกชายคนโตก็

จะกลายเป็นหัวหน้าตระกูลหรือโชเรียวต่อไป (Lu, 1997, pp.169-170) โดยลูกคนอื่นๆ จะได้รับการช่วยเหลือจากโชเรียวและเข้าเป็นลูกน้องในสังกัดโดยปริยาย การที่โชเรียวได้รับมรดกทั้งหมดเพียงคนเดียวจะเรียกว่า การสืบทอดมรดกแบบเดี่ยว (单独相続) อย่างไรก็ตาม ลูกชายที่เป็นโชเรียวไม่จำเป็นต้องเป็นลูกชายคนโตเสมอไป หากเป็นคนที่เหมาะสมก็สามารถได้รับการเลือกขึ้นมาเป็นโชเรียวได้ (池上裕子, 1995, p.86)

กรณีของโมริ โมะโตะนะริ เขาไม่มีสิทธิขึ้นเป็นโชเรียวหรือหัวหน้าตระกูลตั้งแต่แรก เนื่องจากเป็นลูกชายคนรองของหัวหน้าตระกูลรุ่นก่อน โมริ อิโระโมะโตะ และเมื่อพี่ชาย โมริ โอะกิโมะโตะของโมะโตะนะริขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูลแล้ว คนที่ได้รับตำแหน่งคนต่อมาก็คือ โคะมะทังซุมะรุ ลูกชายของพี่ชาย อย่างไรก็ตาม โมะโตะนะริได้ขึ้นเป็นโชเรียวหรือหัวหน้าตระกูลโมริต่อจากหลานชาย โดยมีที่มาดังนี้

โมริ โมะโตะนะริเกิดวันที่ 14 มีนาคม ค.ศ. 1497 ชื่อในวัยเด็กคือ โฉจุมะรุ (松寿) เป็นลูกชายคนที่ 2 ของโมริ อิโระโมะโตะใน ค.ศ. 1500 อิโระโมะโตะผู้เป็นพ่อมอบตำแหน่งหัวหน้าตระกูลและมอบปราสาทโคะโอะริยะมะ (郡山城) ซึ่งถือเป็นปราสาทของหัวหน้าตระกูลให้แก่โอะกิโมะโตะ ลูกชายคนโตหรือพี่ชายของโมะโตะนะริ ส่วนตัวของอิโระโมะโตะพร้อมกับโมะโตะนะริในวัย 3 ปีย้ายไปอยู่ที่ปราสาทชะรุกะเกะ (猿掛城) บริเวณทะเงจิอิ (多治比) ในแคว้นเดียวกัน

ภาพที่ 3.3 ปราสาทโคะโอะริยะมะและปราสาทชะรุกะเกะ

ที่มา: ดัดแปลงจาก 「安芸の城郭・政治勢力図」 โดย 池享, 2009, 『知将・毛利元就—国人領主から戦国大名へ—』, p.37

ต่อมา ค.ศ. 1516 โอะกิโมโตะเสียชีวิตลงโดยมอบตำแหน่งหัวหน้าตระกูลต่อให้ลูกชายวัย 2 ปี คือโคมะทซุเมรุ ซึ่งมีศักดิ์เป็นหลานชายของโมะโตะนะริ แต่โคมะทซุเมรุกลับเสียชีวิตลงใน ค.ศ. 1523 ด้วยวัยเพียง 9 ปี จึงทำให้ตำแหน่งหัวหน้าตระกูลโมริว่างลง ด้วยเหตุดังกล่าว โมะโตะนะริ จึงเข้ามาพัวพันกับการเข้ารับตำแหน่งหัวหน้าตระกูลคนต่อไป

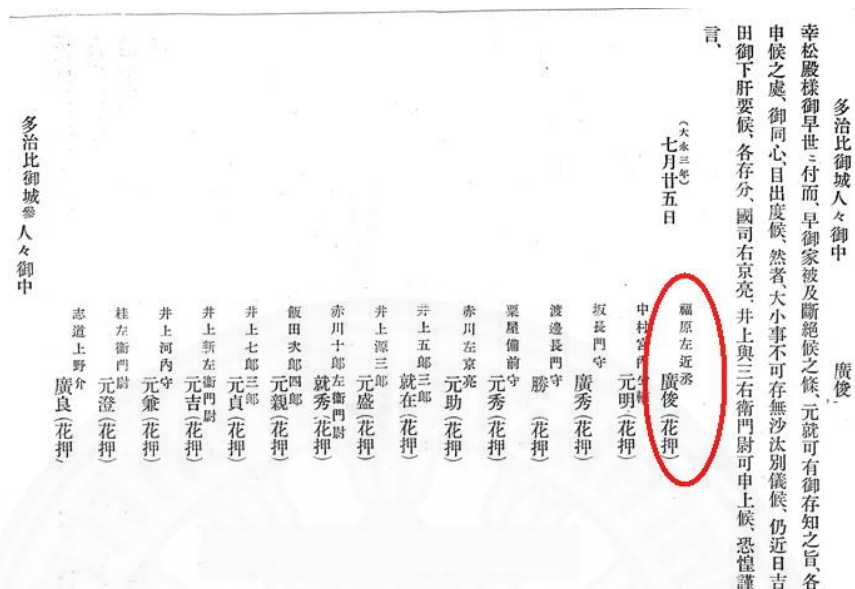
ช่วงที่ตำแหน่งหัวหน้าตระกูลว่างลงนี้ ลูกน้องภายใต้ปกครองของตระกูลโมริแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งสนับสนุนให้โมะโตะนะริขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูล ฝ่ายนี้นำโดยตระกูลฟุกุซะระ⁴³ (福原) ซึ่งเป็นญาติทางฝั่งแม่ของโมะโตะนะริ ชิกเก็น (執権)⁴⁴ที่มีชื่อว่าฉิชิ อิโระโยะฉิ (志道 広良) ซึ่งเป็นลูกน้องเก่าแก่ทำงานให้ตระกูลโมริมานาน และตระกูลอิโนะอุเอะ (井上) ซึ่งมีอำนาจในกลุ่มลูกน้องของโมะโตะนะริ (秋山伸隆, 2010, p.167) โดยนักประวัติศาสตร์อะกิยะมะ โนะบุตะกะ (秋山伸隆) ให้ทรรศนะว่า ตระกูลอิโนะอุเอะเป็นหนึ่งในกำลังสำคัญที่ผลักดันให้โมะโตะนะริขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูล ส่วนลูกน้องอีกกลุ่มหนึ่ง เช่น คะทซุระ อิโระซุมิ (桂 広澄) ซะกะ อิโระฮิเดะ (坂 広秀) วะตะนะเบะ ซุงุรุ (渡辺 勝) หนุอะอิโอะ โมะโตะทซุเน (相合 元綱) น้องชายต่างมารดาของโมะโตะนะริให้ขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูลอย่างลับๆ โดยฝ่ายหลังนี้อิงอำนาจตระกูลอะมะโกะ ทางตระกูลอะมะโกะเองสนับสนุนเพราะคิดว่าหากทำสำเร็จ ย่อมมีอำนาจเหนือตระกูลโมริได้โดยง่าย (石川和朋, 2008, น.36)

ภายหลัง เมื่อโมะโตะนะริได้ล่วงรู้แผนการว่า เหล่าลูกน้องคนสำคัญคิดหนุนโมะโตะทซุเนน้องชายต่างแม่ให้ขึ้นมา เขาจึงฆ่าน้องชายพร้อมกับลูกน้องเหล่านั้นเสีย โมะโตะนะริขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูลด้วยการสนับสนุนของลูกน้องเก่าแก่ ดังเห็นได้จากเอกสารที่ 2 ซึ่งเป็นจดหมายเชิญโมะโตะนะริให้ขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูล (จากนี้ไปจะเรียกว่า เอกสารที่ 2)

⁴³ แม่ผู้ให้กำเนิดโมะโตะนะริมาจากตระกูลฟุกุซะระ แต่เสียชีวิตในขณะที่โมะโตะนะริอายุได้ 5 ปี จากนั้น เขาได้รับการเลี้ยงดูจากแม่เลี้ยง

⁴⁴ ผู้ทำหน้าที่เป็นเสมือนเลขาของตระกูลโมริและคอยดูแลเรื่องภายในบ้าน (家務) ของตระกูลโมริ นอกจากนี้ ฉิชิ อิโระโยะฉิยังเป็นที่ปรึกษาคอยดูแลโมะโตะนะริในตอนที่โมะโตะนะริสาบานตนเข้าเป็นลูกน้องภายใต้ตระกูลโมริในสมัยที่โอะกิโมโตะ (พี่ชายของโมะโตะนะริ) เป็นหัวหน้าตระกูลอีกด้วย (池 享, 2009, p.28)

เอกสารที่ 2 จดหมายเชิญจากลูกน้องที่สนับสนุนให้โมะโตะนะริขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูล

เอกสารนี้แสดงให้เห็นว่า โมะโตะนะริได้รับการสนับสนุนจากลูกน้องกลุ่มหนึ่ง ซึ่งนำโดยลูกน้องเก่าแก่ที่เกี่ยวข้องทางสายเลือด คือ ฟุกุซะระ ฮิโระโตะมิ (福原廣俊) ให้ขึ้นมาดำรงตำแหน่งหัวหน้าตระกูลต่อจากโคมะทซุเมรุผู้เป็นหลานชาย (ลูกของโอะกิโมะโตะซึ่งเป็นพี่ชายของโมะโตะนะริ) เหล่าลูกน้องลงนามว่าจะคอยช่วยเหลือและภักดีกับเขา เอกสารนี้ยังได้ระบุว่า ขอให้โมะโตะนะริย้ายจากปราสาทซุระกะเกะที่ทะเลสาบฮิมาอิยังปราสาทโคโอะริยะมะ ซึ่งเป็นปราสาทที่หัวหน้าตระกูลโมริรุ่นก่อนๆ อาศัยอยู่ โมริ โมะโตะนะริจึงเข้าสู่ปราสาทโคโอะริยะมะในฐานะหัวหน้าตระกูลในวันที่ 10 สิงหาคม ค.ศ. 1523 ในวัย 27 ปี กล่าวได้ว่า ลูกน้องมีบทบาทสำคัญที่ผลักดันให้โมะโตะนะริขึ้นสู่ตำแหน่งหัวหน้าตระกูล

3.4 การล้มอำนาจตระกูลทะกะซะมิ

ตระกูลทะกะซะมิ (高橋) ถือเป็นโคะกุจินที่มีอำนาจในแคว้นอะกิ โดยมีฐานที่มั่นอยู่บริเวณทางตอนเหนือของแคว้นอะกิตติดกับแคว้นอิวะมิ (จังหวัดชิมะเนะ) ตระกูลทะกะซะมิจึงมีสถานะเป็นเสมือนคนกลางเชื่อมระหว่างโคะกุจินของแคว้นอะกิและแคว้นอิวะมิไปโดยปริยาย อีกทั้ง

ตระกูลทะกะซะมิอยู่บริเวณเส้นพรมแดนระหว่างอำนาจของตระกูลโออุซึกับอำนาจของฝ่ายรัฐบาล⁴⁵ ซึ่งขัดแย้งกันอยู่ในช่วงนั้น ตระกูลทะกะซะมิพึ่งพิงอำนาจของตระกูลโออุซึอยู่ ตระกูลทะกะซะมิจึงคอยรับคำสั่งจากตระกูลโออุซึเพื่อสั่งการด้านการทหารต่อไปยัง “คุนิฉุ” (国衆連合) หรือกลุ่มพันธมิตรระหว่างโคะกุจิน ซึ่งตระกูลทะกะซะมิจึงมีฐานะเป็นหัวหน้า (เมฉุ; 明主) อยู่ อีกทั้งยังแนะนำคนที่ภักดีในกลุ่มให้แก่ตระกูลโออุซึ หรือนำที่ดินซึ่งเป็นรางวัลส่งมอบให้คนในกลุ่ม เป็นต้น (岸田裕之, 2014, p.ii)

คุนิฉุคือ คำเรียกหนึ่งของกลุ่มโคะกุจิน หมายถึง กลุ่มคนที่เป็นคนในพื้นที่นั้นๆ แล้วมารวมกลุ่มกัน โดยมีการส่งกำลังทหารไปช่วยกันรบที่มีอำนาจในพื้นที่ คุนิฉุในพื้นที่หนึ่งอาจมารวมตัวกับคุนิฉุอีกพื้นที่หนึ่งในลักษณะเป็นพันธมิตรกัน เพื่อต่อรองอำนาจของส่วนกลางหรือผู้ที่มีอำนาจมากกว่า และหลีกเลี่ยงการแทรกแซงจากนักรบที่มีอิทธิพลเหนือกว่าในบริเวณเดียวกัน นอกจากนี้ คุนิฉุเป็นความสัมพันธ์แนวราบอย่างเท่าเทียม (対等な横の関係) จึงต่างช่วยเหลือกันและกันในกลุ่ม กล่าวคือ ให้ความสำคัญกับกลุ่มของตนในท้องถิ่นมากกว่าคำสั่งของคนนอกอย่างรัฐบาลทหารหรือจากฉุโงะ (岸田裕之, 2007, น.18)

ความสัมพันธ์ของตระกูลทะกะซะมิกับตระกูลโมรินั้น นอกจากร่วมคุนิฉุหรือโคะกุจินอีกก็ด้วยแล้ว ลูกสาวของหัวหน้าตระกูลทะกะซะมิได้แต่งงานเข้ามาเป็นภรรยาของโมริ โอะกิโมะโตะ (พี่ชายโมะโตะนะริ) และลูกสาวของโมะโตะนะริเองก็ไปอยู่กับตระกูลทะกะซะมิในฐานะตัวประกันทางการเมือง (安芸高田市吉田歴史民俗資料館, 2005, p.29) นอกจากนี้ แม่เลี้ยงของโมะโตะนะริก็มาจากตระกูลทะกะซะมิ เธอเป็นผู้ดูแลเขาหลังจากที่พ่อและแม่ที่แท้จริงเสียชีวิตจากไป กล่าวได้ว่า ตระกูลโมริค่อนข้างให้ความยำเกรงตระกูลทะกะซะมิอยู่ไม่น้อย และต่างฝ่ายต่างพึ่งพาอำนาจกันและกันอยู่มากซึ่งในสมัยที่โมริ โอะกิโมะโตะเป็นหัวหน้าตระกูลนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างตระกูลโมริ ตระกูลทะกะซะมิ รวมไปถึงตระกูลคิกะวะแข็งแกร่งมากเพราะมีการผูกสัมพันธ์ด้วยการแต่งงานข้ามตระกูลกันดังที่กล่าวไปแล้ว

หลังจากที่โมะโตะนะริขึ้นสืบทอดตระกูลใน ค.ศ. 1523 เหตุการณ์ที่ส่งผลให้อำนาจของเขาเริ่มมากขึ้นในพื้นที่คือ การล้มอำนาจตระกูลทะกะซะมิตัวเอง เนื่องจากตระกูลทะกะซะมิเป็นเสมือนหัวหน้ากลุ่มคุนิฉุ แม้ตระกูลทะกะซะมิอยู่ภายใต้อำนาจของตระกูลโออุซึ แต่ต่อมาไปเข้ากับทางฝ่ายตระกูลอะมะโกะโดยหันหลังให้ตระกูลโออุซึในช่วงที่โออุซึ โยะมิโอะกิ หัวหน้าตระกูลโออุซึ

⁴⁵ ตระกูลโอะโซกะวะ (細川) ซึ่งเป็นตระกูลคัณเร (管領) คือผู้ถืออำนาจสูงสุดในรัฐบาลอยู่ในขณะนั้น

ป่วยหนักและใกล้เสียชีวิต โมะโตะนะริจึงร่วมกับตระกูลโออุซึเพื่อล้มตระกูลทะกะกะซะมิเสีย ซึ่งคะวะอิ มะซะซะรุ (河合正治, 2014, p.138) แสดงทรรศนะว่า โมะโตะนะริเองต้องการกำจัดตระกูลทะกะกะซะมิเช่นกัน เพราะเกรงว่าตระกูลทะกะกะซะมิจะเข้ามาแทรกแซงเรื่องภายในตระกูลโมริอีก อย่างที่เคยเข้ามาแทรกแซงเรื่องภายในช่วงที่โคมะทซุเมะรุ หลานชายของโมะโตะนะริขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูลแล้ว ครั้งหนึ่ง

โมะโตะนะริและลูกน้องของตระกูลโออุซึร่วมกันบุกไปที่ปราสาทมะทซุโอะ (松尾城) ของทะกะกะซะมิ อิโรอะซะทซุ (高橋廣厚) ลูกของอิโรอะซะทซุหนีไปที่แคว้นอิวะมิ โมะโตะนะริตามไป จนอีกฝ่ายทำการคว้านท้องตนเองเพื่อรับความพ่ายแพ้ในที่สุด (安芸高田市吉田歴史民俗資料館, 2005, p.29)

หลังจากที่โมะโตะนะริร่วมกับคนของตระกูลโออุซึล้มตระกูลทะกะกะซะมิใน ค.ศ. 1530 เขาได้ส่งจดหมายแสดงเจตจำนงต่อตระกูลโออุซึว่า ต้องการที่ดินเดิมของตระกูลทะกะกะซะมิ (安芸高田市吉田歴史民俗資料館, 2005, p.26) ทางตระกูลโออุซึยินยอม ด้วยเหตุนี้ เขาจึงได้ที่ดิน เหมืองแร่เหล็ก และส่งคนของตนออกไปดูแล

ภาพที่ 3.4 อาณาเขตของตระกูลโมริในช่วง ค.ศ. 1523-1540

ที่มา: ดัดแปลงจาก 「毛利氏の勢力の推移」 โดย 毛利元就展企画委員会, 1997, 『「毛利元就展」—その時代と至宝—』, p.257

กล่าวได้ว่า การล้มตระกูลทะกะกะซะมิเป็นการขยายอาณาเขตและอำนาจออกไปทางตะวันออกเฉียงใต้ของแคว้นอิวะมิ (池享, 2009, pp.45-46) อีกทั้งตัวของทะกะกะซะมิ อิโรอะซะทซุ (高

橋広厚) หัวหน้าตระกูลทะกะกะอะมิมีสถานะเป็นเสมือนหัวหน้าคุณิหรือหัวหน้ากลุ่มพันธมิตรระหว่างโคะกุจินด้วยกัน ตัวโมะโตะนะริที่ล้มตระกูลนี้ได้จึงได้รับสถานะเป็นผู้ชี้นำกลุ่มและเชื่อมสัมพันธ์กับโคะกุจินทางแคว้นอิวะมิไปโดยปริยาย ชัยชนะครั้งนี้ยังทำให้ตระกูลโมริที่นำโดยโมะโตะนะริเริ่มเป็นที่จับตามองของเหล่านักรบในบริเวณข้างเคียง

3.5 ศึกโคะโอะริยะมะ

ช่วงที่โมริ โมะโตะนะริขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูลนั้น ความขัดแย้งระหว่างสองตระกูลใหญ่ในแถบภูมิภาคชูโงะกุระหว่างตระกูลอะมะโกะและตระกูลโออุชิได้เกิดขึ้นแล้ว ด้วยเหตุที่แคว้นอะกิเป็นบริเวณกันชนของสองตระกูลดังกล่าว จึงมีเหตุให้โมะโตะนะริต้องเลือกฝักฝ่ายอยู่บ่อยครั้ง

ภายหลัง ค.ศ. 1523 หลังจากที่มีความสัมพันธ์ระหว่างตระกูลโมริและตระกูลอะมะโกะย่ำแย่ลงไปอันเนื่องมาจากการที่ตระกูลอะมะโกะอยู่เบื้องหลังเหตุการณ์แย่งชิงผู้สืบทอดตำแหน่งหัวหน้าตระกูลโมริ โมะโตะนะริได้ทำสัญญาเป็นพันธมิตรร่วมสาบานกับอะมะโกะ อะรุอิชะ (尼子晴久) หลานชายหัวหน้าตระกูลอะมะโกะ (อะมะโกะ ทซุเนะฮิซะ; 尼子経久) ใน ค.ศ. 1531 ซึ่งถือเป็นการรื้อฟื้นความสัมพันธ์ และเนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าว ทางตระกูลอะมะโกะยังมีเรื่องขัดแย้งภายในแคว้นเอง การผูกมิตรนี้จึงเป็นเสมือนการขอสงวนสิทธิ์รวมถึงการขอความร่วมมือหากเกิดศึก (池亨, 2009, p.46) แต่ต่อมา เมื่อตระกูลโออุชิบีบให้โมะโตะนะริต้องเลือกฝ่าย โดยเสนอให้โมะโตะนะริส่งตัวลูกชายคนโตไปอยู่กับหัวหน้าตระกูลโออุชิในขณะนั้น โมะโตะนะริจึงได้เลือกผูกมิตรกับตระกูลโออุชิด้วยการส่งลูกชายคนโตไปเป็นตัวประกันใน ค.ศ. 1537 เพื่อสร้างรากฐานให้ตระกูลมันคง (泉秀樹, 2012, p.336) การเลือกฝั่งตระกูลโออุชินี้ส่งผลให้ทางตระกูลอะมะโกะไม่พอใจและมองว่าเป็นการหักหน้าที่เคยทำสัญญาเป็นพันธมิตรร่วมสาบานกันไว้ ก่อปรกับช่วงนั้นตระกูลอะมะโกะอยู่ในช่วงเปลี่ยนหัวหน้าตระกูลและได้รับคำสั่งจากโชกุนให้ขึ้นไปทำงานที่เกียวโต ทางตระกูลอะมะโกะจึงคิดว่าควรกำราบตระกูลโมริให้เรียบร้อยเสียก่อนเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาภายหลัง ตระกูลอะมะโกะจึงส่งกำลังทหารนำโดยอะมะโกะ อะรุอิชะมาบุกตระกูลโมริถึงบริเวณปราสาทโคะโอะริยะมะใน ค.ศ. 1540 (清原伸一, 2005, p.368)

กองทัพอะมะโกะมีกำลังทหารพร้อมกว่าสามหมื่นนาย ในขณะที่ทางโมะโตะนะรินั้นมีทหารที่รวมกำลังจากชาวนาและพ่อค้าแล้วไม่ถึงสี่พันนาย หลังจากฝ่ายตระกูลอะมะโกะปิดล้อมปราสาทหวังให้ทางตระกูลโมริปราชัยจากการขาดแคลนเสบียงและความหิวโหยอยู่นานกว่าสี่เดือน

ทางตระกูลโออุซึกิที่กำลังมาช่วยนำโดยซุเอะ ทะกะฟุสะ⁴⁶ (陶隆房) การต่อสู้จึงเริ่มเปิดฉากขึ้นและจบลงที่ความพ่ายแพ้ของฝ่ายอะมะโกะจนต้องถอยทัพกลับไปยังแคว้นของตน (清原伸一, 2005, p.370) กล่าวได้ว่า ศึกรั้งนี้เป็นศึกที่สร้างชื่อให้กับโมะโตะนะริ เพราะสามารถป้องกันการรุกรานและทำให้กองทัพตระกูลอะมะโกะซึ่งเป็นนักรบที่มีอำนาจล่าถอยกลับไปได้

อย่างไรก็ตาม เมื่อฝ่ายตระกูลอะมะโกะล่าถอยไปแล้ว ทางฝ่ายตระกูลโออุซึกิได้วางแผนเพื่อรุกต่ออย่างถึงถิ่นของตระกูลอะมะโกะ ซึ่งครั้งนี้ฝ่ายตระกูลอะมะโกะได้รับชัยชนะเหนือฝ่ายตระกูลโออุซึกิ ผลของการแพ้ครั้งนี้สั่นคลอนความมั่นคงภายในของตระกูลโออุซึกิมากพอสมควร อันนำไปสู่การคิดก่อเกะโกะกุโจหรือลัทธิอำนาจหัวหน้าตระกูลโออุซึกิโดยซุเอะ ทะกะฟุสะซึ่งเป็นลูกน้อง และเขาก็ทำสำเร็จในเวลาต่อมา โดยในช่วงระยะเวลาที่ซุเอะ ทะกะฟุสะคิดลัทธิอำนาจนี้ โมะโตะนะริได้รับรู้ด้วย เนื่องจากทะกะฟุสะเขียนจดหมายขอให้โมะโตะนะริอยู่ฝ่ายตนหากเกิดการสู้รบหรือลัทธิหัวหน้าตระกูลโออุซึกิ โออุซึกิ โยะมิทะกะซึน (池享, 2009, p.71; 河合正治, 2014, p.177) อิเกะ สุกุมุ นักประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นแสดงทรรศนะไว้ว่า เหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ทางโมะโตะนะริเองได้เห็นถึงภัยจากการที่ลูกน้องคนสนิทคิดลัทธิอำนาจผู้เป็นนาย กล่าวคือ โมะโตะนะริได้ตระหนักถึงปรากฏการณ์เกะโกะกุโจนั่นเอง

3.6 การเป็นตัวกลางให้กลุ่มลูกน้อง

เมื่อเข้าสู่สมัยของโมะโตะนะริ ลูกน้องระดับสูงจะมีการรับคนเข้ามาเป็นลูกน้องของตนเองอีกต่อหนึ่งหรือที่เรียกว่าอิกัง ซึ่งส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างลูกน้องระดับสูงด้วยกันขึ้น (松浦義則, 1984, p.130) เช่น ลูกน้อง (อิกัง) ในสังกัดขอยืมเงินจากนายของตน แต่เมื่อไม่มีจ่าย กลับหนีไปหาเจ้านายคนใหม่ซึ่งเป็นลูกน้องระดับสูงในสังกัดโมะโตะนะริเช่นเดียวกัน โมะโตะนะริจึงแก้ปัญหาโดยตั้งกฎว่า ต้องส่งตัวลูกน้องของผู้อื่นคืนนายเดิม

เอกสารที่ 3 เอกสารพันธสัญญาที่กลุ่มลูกน้องร่วมลงนามยอมรับกฎ (จากนี้ไปจะเรียกว่า เอกสารที่ 3) เป็นเอกสารที่เขียนขึ้นเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างลูกน้องของโมะโตะนะริ และปรากฏการลงนามจากลูกน้องของโมะโตะนะริจำนวน 32 คนใน ค.ศ. 1532 โดยระบุท้ายเอกสารว่า ตระกูลโมริจะทำหน้าที่เป็นคนกลางคอยไกล่เกลี่ยในฐานะผู้ประนีประนอมหากเกิดปัญหา

⁴⁶ ชื่อในภายหลังคือ ซุเอะ ฮะรุกะตะ (陶春賀)

เอกสารที่ 3 พันธสัญญาที่กลุ่มลูกน้องร่วมลงนามยอมรับกฎ (ส่วนเนื้อหา)

三九六 福原廣俊以下家臣連署起請文
謹言上候、
一御家來井手溝等、自然依洪水年々在所々々相替事多々候、然時者、井手者見合候而、不論自他之分領せうせらば、き事可然候、溝者改掘候者、田畠費候へても不可叶候之條、更そ料をハ相當可立置事、
一各召仕候者共、負物ハ沈傍草間へ罷却候而居候へハ、其負物者ヒタリ果候間、不可然候、他家門へ罷却候ハん事者、無是非候、於御家中如此候ハん儀をハ、
一忤被官小中間、下人ニ至而、其主人々々ハよゝを相違候而傍草中へ走入々々、構聊余候儀、口惜子細候間、如此企之時者、本之主人々々ハ相屈依其返事、取捨之兩篇可有覺悟事、
右条々、自今已後、於違犯輩者、堅可被成御下知事、對各可忤候、若偽候者、
梵天、帝釋、四大天王、惣日本國中六拾餘州大小神祇、別而嚴嶋大明神、祇園牛頭天王、八幡大菩薩、天滿大自在天神、部類眷屬神將冥爵、於各身上可罷蒙也、仍起請如件、
享祿五年七月十三日

เอกสารนี้ชี้ให้เห็นว่า มีความขัดแย้งเกิดขึ้นในชนชั้นใต้ปกครอง ทางออกของการแก้ปัญหาความขัดแย้งนั้น ลูกน้องจำต้องพึ่งพาอำนาจของโมะโตะนะริจึงต้องมีการทำพันธสัญญานี้ขึ้น โดยมีโมะโตะนะริเป็นผู้ประนีประนอม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการใช้น้ำในที่นา และการรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยของลูกน้องซึ่งอยู่ใต้สังกัดลูกน้องระดับสูงของโมะโตะนะริอีกชั้นหนึ่ง อย่างไรก็ตาม มุระตะ ชูโซ (村田修三, 1964, p.3) นักประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นได้กล่าวว่า ลูกน้องเหล่านั้นเชื่อฟังและเคารพโมะโตะนะริ เพราะเขาเป็นคนกลางที่ช่วยคานอำนาจระหว่างลูกน้องระดับสูงเอาไว้ การเชื่อฟังโมะโตะนะริจึงเป็นการทำเพื่อรักษาให้ระบบลูกน้องนี้เป็นระเบียบเรียบร้อยและไม่เกิดปัญหาให้เดือดร้อนกัน กล่าวได้ว่า โมะโตะนะริเป็นตัวกลางคอยไกล่เกลี่ยปัญหาให้ลูกน้อง และนับว่าเป็นการเริ่มต้นระบบกลุ่มลูกน้องขึ้นโดยโมะโตะนะริเองก็ใส่ใจกับเรื่องการควบคุมดูแลกลุ่มลูกน้อง เพราะความขัดแย้งกันเองระหว่างลูกน้องใต้ปกครองนำไปสู่การสั่นคลอนอำนาจและเอกภาพของตระกูล จนอาจนำไปสู่ปัญหาที่เกิดการรวมตัวกันเป็นฝักฝ่ายเพื่อต่อต้านอำนาจของผู้เป็นนายและบานปลายเป็นการโค่นล้มอำนาจเจ้านายได้ในที่สุด

นอกจากนี้ เอกสารที่ 3 ในส่วนลงนาม ยังปรากฏชื่อตระกูลอิโนะอุเอะมากถึง 9 คนซึ่งถือเป็นสัดส่วนที่มากกว่าตระกูลอื่นๆ อาจกล่าวได้ว่าตระกูลนี้มีบทบาทในกลุ่มลูกน้องของตระกูลโมริ และตระกูลอิโนะอุเอะนี้เองที่เป็นลูกน้องที่โมะโตะนะริตัดสินใจกำจัดทิ้งก่อนที่ตระกูลอิโนะอุเอะจะเข้มแข็งจนสามารถทำเกาะโกะกุโจได้ซึ่งรายละเอียดจะกล่าวถึงในบทที่ 4

เอกสารที่ 3 พันธสัญญาที่กลุ่มลูกน้องร่วมลงนามยอมรับกฎ (ส่วนลงนาม)

井上新左衛門尉 元吉(花押)	栗屋備前守 元秀(花押)	井上左馬助 就在(花押)	長屋繼殿允 吉親(花押)	井上中務丞 元盛(花押)	井上兵庫助 元貞(花押)
坂次郎三郎 廣昌(花押)	山中山城守 元孝	光永下總守 元隆(花押)	北式部少輔 就勝	福原中務少輔 元勝(花押)	桂左衛門尉 元澄(花押)
志道上野介 廣良(花押)	福原左近允 廣俊(花押)				
國司飛騨守 有相(花押)	井上木工助 元續(花押)	井上伯耆守 俊秀(花押)	井上宗左衛門尉 良在(花押)	井上肥後守 俊久(花押)	國司助三郎 就連(花押)
栗屋掃部助 元國(花押)	赤川十郎左衛門尉 就秀(花押)	飯田下野守 廣親(花押)	赤川左京亮 元助(花押)	佐々部式部少輔 元親(花押)	南方越前守 親州(花押)
內藤中務丞 元廉(花押)	秋山信濃守 親吉(花押)	三田周防守 元實(花押)	井原常陸介 元師(花押)		

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาเส้นทางการขึ้นสู่อำนาจของโมะโตะนะริ ทำให้เห็นได้ว่าแม่ความสามารถในการบรหรือกำลังในการทำศึกจะเป็นเงื่อนไขที่สำคัญดังเช่นที่ โมะโตะนะริรับชนะในศึกต่างๆ จนสร้างความตระหนักถึงตัวตนของเขาแก่ผู้อื่น แต่การจะขึ้นสู่สถานะผู้เป็นนาย หรือ “โจ” นั้น ก็ต้องสั่งสมอำนาจผ่านปัจจัยอื่นอีกด้วย เช่น การพึ่งพิงอำนาจของตระกูลนักรบที่ยิ่งใหญ่กว่าโดยใช้วิธีผูกสัมพันธ์ผ่านตัวบุคคลหรือการรวมกลุ่มกับโคะกุจินด้วยตนเอง ไปจนถึงการได้รับการยอมรับจากลูกน้อง เช่น การได้รับการสนับสนุนให้ขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูล การยอมรับให้เป็นผู้ไกล่เกลี่ยแก้ปัญหาให้แก่ลูกน้องของตนเอง ซึ่งกลุ่มลูกน้องนี้ย่อมเป็นกำลังสำคัญให้กับตระกูลต่อไป

อย่างไรก็ตาม โมริ โมะโตะนะริก็ได้พบกับปัญหาที่นักรบผู้มีอำนาจในช่วงสมัยนี้ได้ประสบ นั่นคือ การหมายล้มอำนาจของตนจากผู้เป็นลูกน้อง ซึ่งโมะโตะนะริในฐานะ “โจ” หรือ “ผู้อยู่ในสถานะสูงกว่า” จัดการกับ “ตระกูลอิโนะอุเอะ” ซึ่งเป็นลูกน้อง หรือ “เกะ” ที่โมะโตะนะริมองว่าคิดจะล้มอำนาจเขาอย่างไร จะอธิบายรายละเอียดในบทต่อไป

บทที่ 4

การป้องกันเกะโกะกุโจจากลูกน้องตระกูลอิโนะอุเอะ

ผู้ที่ก้าวขึ้นสู่การเป็นเซงโงะกุไดเมียวจำนวนหนึ่ง มีที่มาจากการโค่นล้มอำนาจที่สูงกว่าตนแล้วก้าวขึ้นสู่การเป็นผู้ปกครองสูงสุดในอาณาเขตนั่นๆ ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวคือ การที่ “เกะ” ล้ม “โจ” ในทางกลับกัน ผู้ที่ก้าวขึ้นเป็นเซงโงะกุไดเมียวซึ่งอยู่ในสถานะของ “โจ” ก็ย่อมต้องตระหนักในปรากฏการณ์ที่ว่าตนเองอาจถูกโค่นล้มได้จากคนใต้บังคับบัญชา โมริ โมะโตะนะริเองก็เป็นเช่นนั้น

บทนี้จะกล่าวถึงการป้องกันการล้มอำนาจของโมะโตะนะริจากตระกูลอิโนะอุเอะ ก่อนที่โมะโตะนะริจะก้าวขึ้นสู่การเป็นเซงโงะกุไดเมียวในช่วง ค.ศ. 1555-1560 เหตุการณ์นี้สำคัญมากพอที่จะยกขึ้นมาเป็นกรณีศึกษา เพราะนอกจากทำให้เห็นปรากฏการณ์ “เกะโกะกุโจ” อันเป็นลักษณะเฉพาะของช่วงสมัยเซงโงะกุได้อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น กล่าวคือ เป็นการมองเกะโกะกุโจในมุมมองของ “โจ” หรือผู้เป็นนายแล้ว เหตุการณ์นี้ยังนับเป็นบันไดสำคัญทำให้ตระกูลโมริสร้างการปกครองต่อกลุ่มลูกน้องของตนได้ (河野恵一, 2001, p.92) ซึ่งเป็นรากฐานกำลังไปสู่อำนาจที่ยิ่งใหญ่ขึ้นในทศวรรษต่อไป

ในบทนี้ ก่อนอื่นจะอธิบายเกี่ยวกับตระกูลอิโนะอุเอะเพื่อชี้ให้เห็นว่ามีสถานะเป็นลูกน้องของตระกูลโมริ จากนั้นจึงพิจารณาว่า ผู้ที่ขึ้นมาเป็นเซงโงะกุไดเมียวที่มีอำนาจมากได้ในเวลาต่อมาอย่างโมะโตะนะรินั้น มีวิธีการในการจัดการอย่างไรต่อ “เกะ” อย่างตระกูลอิโนะอุเอะที่เขามองว่ามีโอกาสที่จะล้มล้างอำนาจตน

4.1 ตระกูลอิโนะอุเอะ ลูกน้องของตระกูลโมริ

กลุ่มลูกน้องของตระกูลโมริหรือ “คะฉินดัง” (家臣団) แบ่งออกอย่างกว้างๆ เป็น 4 กลุ่ม คือ

1) กลุ่มที่เป็นเครือญาติกัน เรียกว่า อิซิมง (一門) (หรือคะฉุ (家中)) สายตระกูลย่อยหรือโฉะเกะ (庶家) เองก็จัดอยู่ในกลุ่มนี้ด้วยเช่นกัน กล่าวคือ เมื่อลูกชายคนโตได้รับสิทธิการขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูล ลูกชายคนอื่นๆ (庶子) ก็จะได้รับความช่วยเหลือจากหัวหน้าตระกูลและกลายเป็นลูกน้องระดับอิซิมงไปโดยปริยาย แต่ได้รับการปฏิบัติแตกต่างจากลูกน้องอื่นๆ อิซิมงจึงมีสถานะเป็นเหมือนลูกน้องระดับสูง (重臣) (小和田哲男, 2012, p.61) เช่น ตระกูลฟุกุซะระ ตระกูลมิจิ

2) กลุ่มฟุตะอิ (譜代) เป็นลูกน้องโดยตรงที่อาจมีสายเลือดเดียวกันโดยเกี่ยวพันเป็นญาติห่างๆ หรือเป็นกลุ่มที่ทำงานรับใช้มานาน เช่น ตระกูลอิโนะอุเอะ

3) กลุ่มโทะซะมะ (外様) เป็นลูกน้องเก่าของนักรบตระกูลอื่นๆ

4) กลุ่มคินิฌู (国衆) ซึ่งมีสถานะเป็นฟุตะอิ โทะซะมะ หรือเป็นเอกเทศและเทียบเท่าตัวโมะโตะนะริก็ได้ เช่น ตระกูลทะกะซะนิในอดีต (清原伸一, 2005, p.341)

นอกจากนี้แล้ว ลูกน้องในแต่ละกลุ่มของโมะโตะนะรินั้น ยังมีคนของตนเองหรือกล่าวได้ว่า ลูกน้องระดับสูง เช่น อิซิมงหรือฟุตะอินั้น จะมีลูกน้องของตนเองต่อไปอีกชั้นหนึ่ง (陪臣) (村田修三, 1964, pp.3, 6) โดยหลักแล้ว หน้าที่ของลูกน้องคือ การทำงานให้ (奉公) เช่น ส่งกำลังทหารเข้าร่วมรบ ในขณะที่หน้าที่ของเจ้านายต่อลูกน้องคือ การรับประกันที่จะคุ้มครองหรือการมอบที่ดินให้ ดังนั้น หากผู้เป็นนายไม่มีกำลังอาวุธที่จะคุ้มกันได้ ความสัมพันธ์ที่เป็นเชิงบุญคุณนี้ก็จบสิ้นลงอย่างง่ายดาย (小和田哲男, 1993, p.18)

ทางด้านของตระกูลอิโนะอุเอะ ต้นตระกูลอิโนะอุเอะก่อนเข้าสู่แคว้นอะกิคือ อดีตมุโงะแห่งฉินะโนะ (信濃) (บริเวณจังหวัดนงะโนะในปัจจุบัน) เมื่อย้ายเข้ามาแคว้นอะกิใน ค.ศ. 1392 ก็กลายเป็นโคะกุจินและเป็นเจ้าที่ดิน (เรียวกุ; 領主) เล็กๆ โดยมีพื้นที่อยู่บริเวณตอนเหนือของแคว้นอะกิ ด้วยเหตุที่มีพื้นที่ติดกับตระกูลโมริจึงเข้ามาอยู่ในปกครองและกลายเป็นลูกน้องระดับฟุตะอิในที่สุด (山本大, 1981, p.180) ในบรรดาเรียวกุเล็กๆ ที่กลายมาเป็นลูกน้องระดับฟุตะอิของโมะรินั้น ตระกูลอิโนะอุเอะถือว่ามีอำนาจมากที่สุด (河合正治, 1984, p.7)

4.1.1 ทำงานรับใช้ตระกูลโมริ

ตั้งแต่สมัยที่โมริ โมะโตะนะริยังเด็ก หลังจากที่เขาสูญเสียพ่อแม่และอาศัยอยู่ในปราสาทชะรุเกะเกะที่ทะจิชิ รวมถึงต้องอยู่ห่างจากพี่ชาย (โอะกิโมะโตะ) ซึ่งเป็นหัวหน้าตระกูลและอยู่ที่ปราสาทโคะโอะริยะมะ คนที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ปกครองคอยดูแล (後見人) โมะโตะนะรินั่นคือ คนจากตระกูลอิโนะอุเอะชื่อว่า อิโนะอุเอะ โมะโตะโมะริ (井上元盛) แม้ต่อมา โมะโตะโมะริจะเอาเปรียบแย่งชิงที่ดินของโมะโตะนะริมาในภายหลัง แต่การที่เขาได้รับหน้าที่เป็นผู้ปกครองของโมะโตะนะรินั้น ชี้ให้เห็นว่าคนตระกูลอิโนะอุเอะมีบทบาทสำคัญต่อตระกูลโมริมากพอ (加藤益幹, 1984, p.153; 河合正治, 2014, p.111)

ในสมัยของโมริ โอะกิโมะโตะ (พี่ชายโมะโตะนะริ) เขาได้แบ่งที่ดินส่วนหนึ่งมอบให้คนในตระกูลอิโนะอุเอะ และแต่งตั้งให้ตระกูลอิโนะอุเอะเป็นคะอิกัง (代官) คือเป็นเจ้าหน้าที่ดูแลหมู่บ้านนั้นในพื้นที่ (岸田裕之, 2014, น. 26) ในช่วงแรกก่อนที่โมะโตะนะริจะขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูล เขา

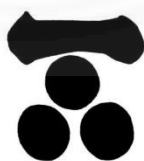
ต้องทำศึกเพื่อช่วยโคะมะทซุเมะรุ หลานชายซึ่งเพิ่งขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูลในช่วงนั้น หนึ่งในศึกนั้นคือ ศึกอะริตะ⁴⁷ ซึ่งถือเป็นการออกศึกครั้งแรกของโมะโตะนะริ ศักดิ์สำคัญครั้งนี้ปรากฏชื่อตระกูลอิโนะอุเอะเข้าร่วมด้วยในฐานะลูกน้องของตระกูลโมริ (三卿伝編纂所, 1974, p.67) ต่อมา เมื่อโมะโตะนะริขึ้นสืบทอดตระกูลต่อใน ค.ศ. 1523 คนของตระกูลอิโนะอุเอะได้รับคำสั่งจากฉิชิ อิโรยะเอมิ (志道広良) ซึ่งเป็นซิกเก็นหรือเลขาของตระกูลโมริว่า ให้ไปอยู่รับใช้โมะโตะนะริ

ตระกูลฉิจินั้นเป็นสายตระกูลย่อยหรือโฝะเกะของตระกูลโมริ จึงเป็นลูกน้องระดับอิชิเมงเก่าแก่และช่วยงานบริหารมานาน เช่น การวางแผนนโยบายการปกครอง ดูแลเรื่องภายในบ้าน ฉิชิ อิโรยะเอมินี้ทำงานให้ตระกูลโมริมาตั้งแต่สมัยพ่อของโมะโตะนะริ มาจนสมัยพี่ชาย หลานชาย และจนกระทั่งสมัยของโมะโตะนะริเอง (山本大, 1981, pp.185-186) เขาเป็นเสมือนที่ปรึกษาให้กับโมะโตะนะริก่อนขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูล และอิโรยะเอมิก็นับเป็นหนึ่งในสิบห้าคนที่ลงนามสนับสนุนให้โมะโตะนะริขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูล

คิชิตะ ยูยะ (岸田裕之, 2014, น. 26) นักประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นแสดงทรรศนะว่า การที่เลขาตระกูลซึ่งเป็นลูกน้องเก่าแก่ได้มอบหมายให้คนตระกูลอิโนะอุเอะไปดูแลรับใช้โมะโตะนะริย่อมชี้ให้เห็นว่า คนตระกูลอิโนะอุเอะเป็นบุคคลสำคัญมากพอสมควร

นอกจากนี้ คนในตระกูลอิโนะอุเอะชื่อว่า อิโนะอุเอะ โมะโตะอะริ (井上元在) เป็นหนึ่งในสามคนที่ช่วยโมะโตะนะริทำงานบริหาร (奉行) ซึ่งพ่อของอิโนะอุเอะ โมะโตะอะริเองก็เป็นหนึ่งในคนสนิทที่มีความสามารถและทำงานให้โมะโตะนะริมาแล้วตั้งแต่สมัยก่อนขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูล และเป็นหนึ่งในสิบห้าคนที่ลงนามสนับสนุนโมะโตะนะริให้ขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูลใน ค.ศ. 1523 (加藤益幹, 1984, pp.152-153)

4.1.2 ได้รับอนุญาตให้ใช้ตราประจำตระกูล

ภาพที่ 4.1 ตราประจำตระกูลโมริ “อิจิโมะจิซังเส” หรือ “อิจิโมะจิมิทซุโอะเอมิ” (一文字三星)

ที่มา: 「安芸：毛利氏」 โดย 池上裕子, 1995, 『クロニク戦国全史』, p.720

⁴⁷ ดูรายละเอียดในบทที่ 3 ข้อ 3.2 ศึกอะริตะ ศักดิ์แรกของโมะโตะนะริ

ตราประจำตระกูล (家紋 ; 家章) เป็นเครื่องหมายที่แสดงถึงการสังกัดกับตระกูลใดตระกูลหนึ่ง และใช้แยกแยะฝ่ายตนออกจากอีกฝ่าย แรกเริ่มเดิมที ตราประจำตระกูลถูกใช้เป็นลายประดับเพื่อความสวยงามสำหรับประดับบนเสื้อผ้าของพวกขุนนางในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 11 เมื่อเข้าสู่สมัยคะมะกุระ พวกนักรบใช้ตราประจำตระกูลเพื่อแยกแยะศัตรูหรือมิตรในยามศึกโดยนิยมติดลงบนธงที่ใช้บังชี้ออบเขตกองทัพของตนในสนามรบ และเริ่มใช้กันแพร่หลายในช่วงตอนกลางของสมัย (池上裕子, 1995, p.360) เมื่อเข้าสู่สมัยมูโระมะชิ เกิดตราประจำตระกูลลายใหม่เพิ่มมากขึ้น เพราะมีความขัดแย้งและแตกแยกกันเองภายในตระกูลมากมาย คนตระกูลเดียวกันเกิดแบ่งเป็นหลายฝ่าย ย่อมต้องใช้สัญลักษณ์แทนกลุ่มตนให้ต่างกัน เพื่อไม่ให้สับสนโดยเฉพาะในยามสงคราม (佐藤進一, 1971, p.190)

ตระกูลอิโนะอุเอะได้รับอนุญาตให้ใช้ตราประจำตระกูลของโมริได้ เอกสารที่ 4 ซึ่งเป็นจดหมายที่อิโระโมะโตะ (พ่อของโมะโตะนะริ) ส่งให้กับตระกูลอิโนะอุเอะ (จากนี้ไปจะเรียกว่า เอกสารที่ 4) ว่า มอบตราประจำตระกูลให้ใช้ได้ตามที่ร้องขอมา

เอกสารที่ 4 จดหมายอนุญาตให้ตระกูลอิโนะอุเอะใช้ตราประจำตระกูลโมริ

4
前日御出本望之至候、然々當家之紋可有御用之由、則任
其旨候、恐惶謹言
六月十一日
「井上河内守殿
弘元 御判
弘元」

การให้ตระกูลอิโนะอุเอะใช้ตราประจำตระกูลของตระกูลโมรินี้ ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญ
ของตระกูลอิโนะอุเอะต่อตระกูลโมริได้ นับว่าตระกูลอิโนะอุเอะมีสถานะเทียบเท่ากับโณะเกะหรือสาย
ตระกูลย่อยของตระกูลโมริ โณะเกะมักเข้าสังกัดเป็นลูกน้องระดับอิซิมิงซึ่งได้รับการปฏิบัติพิเศษกว่า

ลูกน้องระดับอื่นและมีสถานะเป็นลูกน้องระดับสูง (重臣) ดังนั้น การที่ตระกูลอิโนะอุเอะซึ่งเป็นลูกน้องระดับฟูคะอิขอรับตราประจำตระกูลโมริและได้รับมานั้น อีกนัยหนึ่งจึงหมายถึงการได้รับการยอมรับเป็นส่วนหนึ่งของตระกูล การถือเป็นพวกพ้องที่ไว้วางใจ และเป็นพันธมิตรร่วมต่อสู้ด้วยกันในยามศึก รวมไปถึงการมีสถานะเป็นลูกน้องระดับสูง

4.1.3 ลงนามยอมรับกฎเกณฑ์และยอมให้โมะโตะนะริเป็นผู้ประนีประนอม

ดังที่ได้กล่าวรายละเอียดไว้ในบทที่ 3 แล้วว่า ใน ค.ศ. 1532 ได้มีการร่างเอกสารพันธสัญญา⁴⁸ขึ้นเพื่อให้กลุ่มลูกน้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ รวมถึงยอมรับการจัดการปัญหาต่างๆ จากโมะโตะนะริ ซึ่งมีกลุ่มลูกน้อง 32 คนลงนามยอมรับให้โมะโตะนะริทำหน้าที่เป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ยตัดสินข้อพิพาทนั้น เอกสารดังกล่าวพบว่า จากรายชื่อลูกน้องที่ลงนามทั้งหมด ปรากฏคนจากตระกูลอิโนะอุเอะถึง 9 คน ในขณะที่คนจากตระกูลอื่นๆ มี 1-3 คน ดังตารางที่ 4.1 ซึ่งสามารถสันนิษฐานได้ว่าตระกูลอิโนะอุเอะมีบทบาทและตัวตนในกลุ่มลูกน้องหรือคะฉินดังของตระกูลโมริภายใต้การปกครองของโมะโตะนะริอยู่มาก

ตารางที่ 4.1

ชื่อตระกูลอิโนะอุเอะ 9 คน

北	光	山	坂	福	桂	志	福
就	元	元	元	元	元	元	元
勝	隆	孝	昌	勝	澄	良	俊
井上	国司	井上	井上	長屋	井上	栗屋	井上
有景	有相	元貞	元盛	吉親	就在	元秀	元吉
赤川	栗屋	栗屋	国司	井上	井上	井上	井上
就秀	元国	元親	就連	俊久	良在	俊秀	元統
井原	三田	秋山	内藤	南方	佐々部	赤川	飯田
元師	元実	元吉	元兼	元親		元助	元親

ที่มา: 矢田俊文「中世史部会戦国期の社会諸階層と領主権力」『本史研究』, p.90.

⁴⁸ ดูรายละเอียดของเอกสารที่ 3 ได้ในบทที่ 3

นอกจากนี้ การที่ลูกน้องระดับสูงของโมะโตะนะริมีลูกน้องในสังกัดของตนเองอีกชั้นหนึ่ง นั้น นำไปสู่การรวมกลุ่ม (อิกกิ) ในกลุ่มลูกน้องและแยกเป็นฝักฝ่าย คนที่อำนาจน้อยก็เข้าไปพึ่งพิงคนที่อำนาจมากกว่า ซึ่งย่อมทำให้เกิดลูกน้องที่มีอำนาจมากขึ้นมาอย่างตระกูลอิโนะอุเอะ (松浦義則, 1984, p.130)

กล่าวโดยสรุป การที่คนในตระกูลอิโนะอุเอะเป็นผู้ดูแลในฐานะผู้ปกครองของโมะโตะนะริในวัยเยาว์ เข้าร่วมรบในศึกอะริตะซึ่งเป็นศึกครั้งแรกภายใต้สังกัดของตระกูลโมริ รวมถึงได้รับมอบหมายให้ไปอยู่รับใช้โมะโตะนะริที่ปราสาท แสดงให้เห็นถึงสถานะของตระกูลอิโนะอุเอะว่า เป็นลูกน้องของตระกูลโมริซึ่งถือว่าเป็น “เกะ” หรือผู้อยู่ในสถานะต่ำกว่า ในขณะเดียวกัน การได้รับอนุญาตให้ใช้ตราประจำตระกูล การเป็นหนึ่งในคนที่ลงนามให้โมะโตะนะริขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูล และจากจำนวนคนที่มียามากกว่าคนจากตระกูลอื่นๆ พอจะสันนิษฐานได้ว่าตระกูลอิโนะอุเอะเป็น “เกะ” ที่ค่อนข้างมีบทบาทและอำนาจในกลุ่มลูกน้องของโมะโตะนะริ ซึ่งผู้ที่เป็นหัวหน้าตระกูลอิโนะอุเอะในสมัยของโมะโตะนะริคือ อิโนะอุเอะ โมะโตะกะเนะ

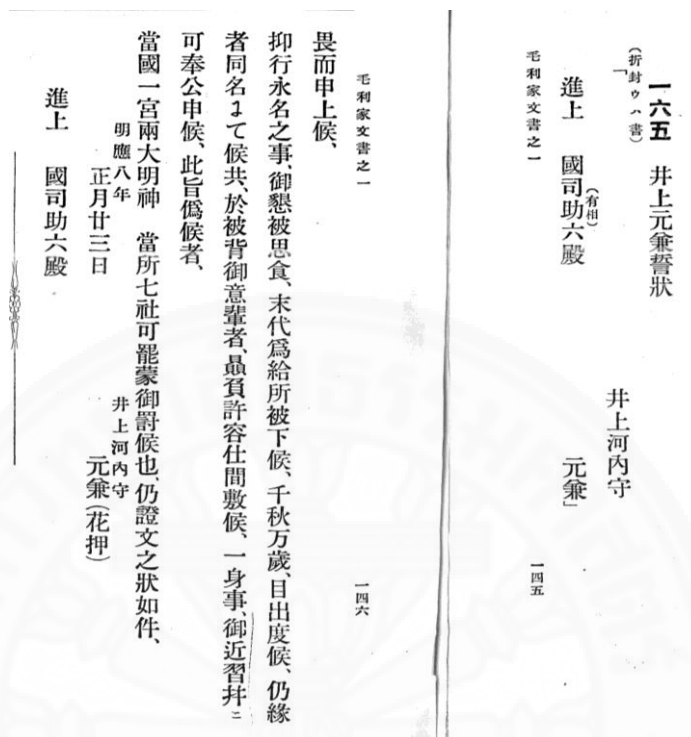
4.2 อิโนะอุเอะ โมะโตะกะเนะ หัวหน้าตระกูลอิโนะอุเอะ

อิโนะอุเอะ โมะโตะกะเนะเป็นบุตรของอิโนะอุเอะ มิทซุกะเนะ (井上光兼) ซึ่งเป็นหัวหน้าตระกูลอิโนะอุเอะรุ่นก่อน สมัยของมิทซุกะเนะนั้น เขาเป็นโคะกุจินซึ่งมีที่ดินอยู่ทางตอนเหนือของแคว้นอะกิ และเข้าเป็นลูกน้องตระกูลโมริในช่วง ค.ศ. 1467 (池上裕子, 1995, p.156) ส่วนในสมัยที่อิโนะอุเอะ โมะโตะกะเนะเป็นหัวหน้าตระกูลนั้น ตระกูลอิโนะอุเอะมีอำนาจในหมู่ลูกน้องของโมะโตะนะริ เนื่องจากตัวของโมะโตะกะเนะมีส่วนสำคัญในการผลักดันให้โมะโตะนะริขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูลโมริ (阿部猛, 1990, p.117) หลังจากที่โมะโตะนะริขึ้นเป็นหัวหน้าแล้ว โมะโตะกะเนะได้เข้าไปทำงานให้โมะโตะนะริในปราสาทโคะโอะริยะมะ

4.2.1 สาบานว่าจะรับใช้ตระกูลโมริ

ค.ศ. 1499 ในขณะที่โมริ โมะโตะนะริอายุ 13 ปี และยังอยู่ที่ปราสาทชะรุกะเกะในฐานะสายตระกูลย่อยหรือโณะเกะ อิโนะอุเอะ โมะโตะกะเนะได้รับที่ดินมาจากโมริ ฮิโระโมะโตะซึ่งเป็นพ่อของโมะโตะนะริ เขาจึงเขียนจดหมายส่งถึงตระกูลโมริดังปรากฏในเอกสารที่ 5 ซึ่งเป็นจดหมายที่อิโนะอุเอะโมะโตะกะเนะกล่าวว่าจะทำงานให้ตระกูลโมริ (จากนี้ไปจะเรียกว่า เอกสารที่ 5) เอกสารนี้แสดงให้เห็นถึงการยอมทำงานในฐานะลูกน้องของตระกูลโมริเนื่องจากได้รับที่ดินมา อิโนะอุเอะ โมะโตะกะเนะเขียนจดหมายเพื่อบอกความดังกล่าวและส่งให้กับลูกน้องคนสนิทของหัวหน้าตระกูลโมริในขณะนั้น

เอกสารที่ 5 จดหมายสาบานตนจากอิโนะอุเอะ โมะโตะกะเนะ

4.2.2 ร่วมลงนามยอมรับโมริ โมะโตะนะริขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูล

ดังได้กล่าวแล้วว่า ตระกูลอิโนะอุเอะทำงานรับใช้ตระกูลโมริมาตั้งแต่รุ่นพ่อและพี่ชายของโมะโตะนะริ ช่วงที่เกิดความขัดแย้งเรื่องผู้สืบทอดตำแหน่งหัวหน้าตระกูลโมริในช่วงทศวรรษ 1520⁴⁹ ตระกูลอิโนะอุเอะเป็นหนึ่งในกลุ่มคนที่สนับสนุนให้โมริ โมะโตะนะริขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูลโมริ คนต่อไป จากนั้น ลูกน้องเก่าแก่ในตระกูลโมริจึงร่วมกันส่งจดหมายเพื่อเชิญให้โมะโตะนะริที่ขณะนั้นอยู่ที่ปราสาทซุระกะเกะในฐานะสายตระกูลย่อยขึ้นมาเป็นหัวหน้าตระกูล และย้ายไปอาศัยที่ปราสาทโคะโอะริยะมะ ในเนื้อหาจดหมาย นอกจากกล่าวถึงการจากไปก่อนวัยอันควรของโคะมะทซุเมะรุ หัวหน้าตระกูลรุ่นก่อนซึ่งเป็นหลานชายของโมะโตะนะริ ยังระบุถึงตัวโมะโตะนะริโดยกล่าวว่าสนับสนุนโมะโตะนะริ พร้อมลงนามลูกน้องทั้ง 15 คน

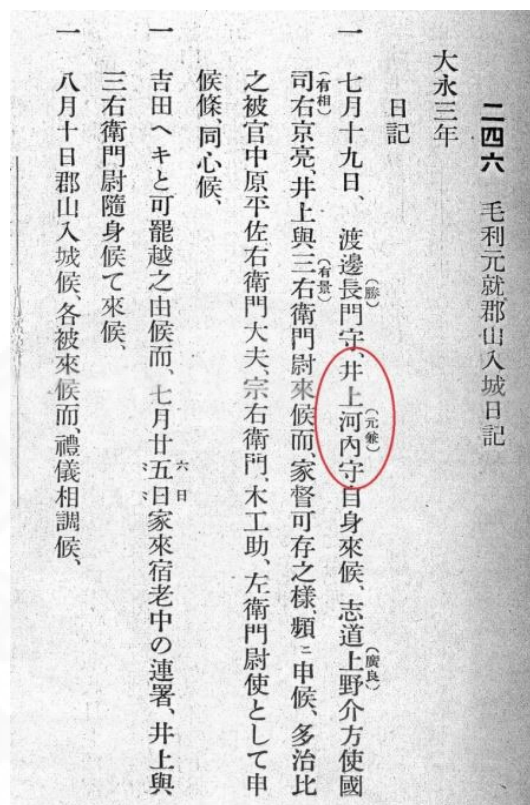
⁴⁹ ดูรายละเอียดในบทที่ 3 ข้อ 3.3 การสืบทอดตำแหน่งหัวหน้าตระกูลของโมะโตะนะริ

เอกสารที่ 2 จดหมายเชิญจากลูกน้องที่สนับสนุนให้
โมะโตะนะริขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูล (ส่วนลงนาม)

多治比御城人々御中
幸松殿様御早世ニ付而、早御家被及斷絶候之條、元就可有御存知之旨、各
申候之處、御同心、目出度候、然者、大小事不可存無沙汰別儀候、仍近日吉
田御下肝要候、各存分、國司右京亮、井上與三右衛門尉可申上候、恐惶謹
言、
(大永三) 七月廿五日
福原左近秀 廣俊 (花押)
中村宮内少輔 元明 (花押)
坂長門守 廣秀 (花押)
渡邊長門守 勝 (花押)
栗屋備前守 元秀 (花押)
赤川左京亮 元助 (花押)
井上五郎三郎 就在 (花押)
井上源三郎 元盛 (花押)
赤川十郎左衛門尉 就秀 (花押)
飯田次郎四郎 元親 (花押)
井上七郎三郎 元貞 (花押)
井上新左衛門尉 元吉 (花押)
井上河内守 元兼 (花押)
桂左衛門尉 元澄 (花押)
志道上野介 廣良 (花押)

จากเอกสารที่ 2 ซึ่งเป็นจดหมายเชิญโมะโตะนะริขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูลนี้แสดงถึงอำนาจของตระกูลอิโนะอุเอะ เพราะจากลูกน้องที่ลงนามจำนวน 15 คน มีคนจากตระกูลอิโนะอุเอะถึง 5 คนด้วยกัน ซึ่งเมื่อเทียบสัดส่วนแล้วนับว่าเยอะกว่าตระกูลอื่นๆ และหนึ่งในห้าคนก็คืออิโนะอุเอะ โมะโตะกะเนะ นอกจากนี้ นักประวัติศาสตร์อะกิยะมะ โนะบุตะกะสันนิษฐานไว้ว่า คนที่ตัดสินใจว่าโมะโตะนะริจะได้สืบทอดตำแหน่งหัวหน้าตระกูลต่อไปหรือไม่ นั่นคือ อิโนะอุเอะ โมะโตะกะเนะ (秋山伸隆, 2010, p.167) จึงกล่าวได้ว่า ตัวอิโนะอุเอะ โมะโตะกะเนะ และตระกูลอิโนะอุเอะเป็นส่วนสำคัญในการผลักดันโมะโตะนะริให้ขึ้นสู่สถานะผู้เป็นนาย แม้ตระกูลอิโนะอุเอะและตัวโมะโตะกะเนะจะเป็นลูกน้องของโมะโตะนะริ แต่โมะโตะนะริให้ความสนใจต่อคนกลุ่มนี้เพราะนับได้ว่าเป็นผู้มีบุญคุณ

เอกสารที่ 6 บันทึกการเข้ารับตำแหน่งหัวหน้าตระกูลของโมริ โมะโตะนะริ

อีกทั้งเอกสารที่ 6 ซึ่งเป็นบันทึกการรับเข้าตำแหน่งหัวหน้าตระกูลของโมะโตะนะรินั้น มีส่วนที่กล่าวถึงอิโนะอุเอะ โมะโตะกะเนะโดยตรงด้วย ว่าเป็นหนึ่งในกลุ่มคนที่เดินทางมายังปราสาทซะรุกะเกะเพื่อเชิญเขาไปรับตำแหน่งหัวหน้าตระกูลโมริ (安芸高田市吉田歴史民俗資料館, 2005, p.24) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าตัวของอิโนะอุเอะ โมะโตะกะเนะมีความสำคัญพอ อีกทั้งชื่ออื่นๆ ที่โมะโตะนะริกล่าวถึงว่าเดินทางมารับตนไปเป็นหัวหน้าตระกูลในเอกสารฉบับนี้ เช่น ตระกูลวะตะนะเบะ ตระกูลมิจิ รวมไปถึงตระกูลมิมิโด ล้วนเป็นลูกน้องเก่าแก่ที่ทำงานอยู่ในสังกัดตระกูลโมริมานานทั้งสิ้น

นอกจากนี้ กลุ่มลูกน้องหรือคะมินดังของตระกูลโมรินั้น ในยามที่เข้ามาหาโมะโตะนะริที่ปราสาทเพื่อพูดคุยหรือรายงานตัวในช่วงเวลาสำคัญๆ จะมีลำดับการนั่งที่กำหนดไว้แล้ว จากภาพที่ 4.2 ภาพตำแหน่งการนั่งของโมะโตะนะริและลูกน้อง ซึ่งเป็นภาพที่วาดขึ้นโดยจำลองตำแหน่งการนั่งของโมริ โมะโตะนะริและลูกน้องที่อยู่ในสังกัดของเขา จะพบว่าบุคคลที่มีชื่อเขียนกำกับไว้ว่าเป็นอิโนะอุเอะ โมะโตะกะเนะนั้น (ภาพที่ 4.3) นั่งอยู่ที่ปลายแถวหรือด้านล่างซ้ายสุดของภาพโดยมีโมริ โมะโตะนะริซึ่งเป็นหัวหน้าสูงสุดนั่งอยู่ตรงกลางแถวบนสุด จากตำแหน่งที่นั่งที่ปรากฏในรูปดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าตระกูลอิโนะอุเอะถือเป็นหนึ่งในลูกน้องของโมะโตะนะริ

ภาพที่ 4.2 ตำแหน่งการนั่งของโมริ โมะโตะนะริและลูกน้อง

ที่มา: 「毛利元就座備図」 โดย 清原伸一『週刊ビジュアル日本の歴史：戦乱の世9』
第79号, p.341

ภาพที่ 4.3 หัวหน้าตระกูลอิโนะอุเอะ อิโนะอุเอะ โมะโตะกะเนะ หนึ่งในลูกน้องของโมริ โมะโตะนะริ

ที่มา: 「毛利元就座備図」 โดย 清原伸一『週刊ビジュアル日本の歴史：戦乱の世9』
第79号, p.341

เรื่องลำดับการนั่งนี้ ในเวลาที่เข้าร่วมพิธีหรือเข้าพบโมะโตะนะรินั้น ตระกูลอิโนะอุเอะไม่ได้นั่งตามลำดับที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม กล่าวคือนักบวชจะมีธรรมเนียมการนั่งโดยขึ้นอยู่กับตำแหน่งและสถานะ แต่ตระกูลอิโนะอุเอะนั่งในตำแหน่งที่สูงกว่าความเป็นจริง โดยเขานั่งในตำแหน่งที่สูงกว่าตระกูลวะตะนะเบะ (毛利元就卿伝, 1974, p.146) ซึ่งเป็นหนึ่งในเหตุผลที่โมะโตะนะรินีใช้กล่าวอ้างการลงโทษเพื่อล้มอำนาจตระกูลนี้ในภายหลังด้วย

โดยสรุปแล้ว แม้ว่าตระกูลอิโนะอุเอะซึ่งนำโดยอิโนะอุเอะ โมะโตะกะเนะจะเป็นลูกน้องของตระกูลโมริที่ดูเหมือนจะเป็นกำลังสำคัญให้แก่โมะโตะนะรินี ทั้งร่วมศึก ช่วยงานปกครอง และผลักดันให้โมะโตะนะรินีเป็นหัวหน้าตระกูล แต่ในมุมมองของโมะโตะนะรินีนั้น กลับรู้สึกถึงอำนาจที่มากเกินไปจนทำให้เกิดความเป็นเอกภาพในกลุ่มลูกน้องของเขา (池享, 2009 ,p.75) ด้วยเหตุนี้ ใน ค.ศ. 1550 จึงเกิดเหตุการณ์สังหารตระกูลอิโนะอุเอะขึ้น

4.3 การล้มล้างตระกูลอิโนะอุเอะ

ตระกูลอิโนะอุเอะเป็นลูกน้องที่อยู่ใต้สังกัดตระกูลโมริ เห็นได้จากที่หัวหน้าตระกูลอิโนะอุเอะ โมะโตะกะเนะแสดงเจตจำนงที่จะทำงานรับใช้ตระกูลโมริต่อไปตามเอกสารที่ 5 จดหมายสาบานตนจากอิโนะอุเอะ โมะโตะกะเนะ รวมถึงภาพตำแหน่งการนั่งของโมะโตะนะรินีและลูกน้อง ก็แสดงให้เห็นว่าตัวโมะโตะกะเนะอยู่ในแถวของลูกน้องที่ต่ำกว่าโมะโตะนะรินี อีกทั้งยังปรากฏชื่อคนตระกูลอิโนะอุเอะที่ทำงานบริหารไปจนถึงร่วมออกศึกได้สังกัดของตระกูลโมริดังที่กล่าวไปแล้ว

อย่างไรก็ตาม การที่ตระกูลอิโนะอุเอะได้รับอนุญาตให้ใช้ตราประจำตระกูลโมริ ทั้งๆ ที่เป็นลูกน้องระดับฟุตะอิที่ไม่ได้ร่วมสายเลือดเดียวกัน หรือการที่คนตระกูลอิโนะอุเอะร่วมลงนามสนับสนุนการขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูลของโมะโตะนะรินี รวมไปถึงการที่อิโนะอุเอะ โมะโตะกะเนะเดินทางไปพร้อมกับลูกน้องเก่าแก่ของตระกูลโมริเพื่อไปรับตัวโมะโตะนะรินีที่ขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูลไป ยังปราสาทโคะโอะริยะมะนั้น ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของตระกูลอิโนะอุเอะได้พอสมควร ในขณะเดียวกัน จำนวนคนจากตระกูลอิโนะอุเอะที่ร่วมลงนามในเอกสารที่ 3 พันธสัญญาที่เหล่าลูกน้องร่วมลงนามยอมรับกฎระหว่างลูกน้องด้วยกันโดยมีโมะโตะนะรินีเป็นคนกลางนั้น ก็พบว่ามีสัดส่วนมากกว่าตระกูลอื่นๆ ซึ่งมีความสอดคล้องกับทฤษฎีของคะวะอิ มะซะฮะรุ (河合正治, 1984, p.7) ที่ว่า ตระกูลอิโนะอุเอะมีอำนาจมากที่สุดในกลุ่มลูกน้องระดับฟุตะอิ โดยคิมิตะ ยูยะ (岸田裕之, 2007, p.15) นักประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นก็แสดงทฤษฎีไปในทิศทางเดียวกันว่า ตระกูลอิโนะอุเอะมีอิทธิพลในกลุ่มลูกน้องของโมะโตะนะรินี อีกทั้งมีลูกน้องใต้สังกัด (陪臣) อยู่มากกว่าร้อยละ

ความสำคัญและอิทธิพลที่มีมากของตระกูลอิโนะอุเอะนี้เองที่นำไปสู่หายนะของตระกูล นักประวัติศาสตร์อะซะโอะ นะโอะฮิโระ (朝尾直弘, 1994, pp.48-49) แสดงทฤษฎีว่าโมริ

โมะโตะนะริกล่าวถึงการกระทำที่ตระกูลอิโนะอุเอะไม่เคารพหรือไม่ทำตามคำสั่งของโมะโตะนะริ และโมะโตะนะริมองว่าการกระทำดังกล่าวเข้าข่ายการทำกะโทะกุโจ จึงตัดสินใจลงโทษด้วยการสังหาร กอปรกับโมะโตะนะริได้เห็นการเปลี่ยนถ่ายอำนาจจากตระกูลโออุซึสู่มือของตระกูลซุเอะซึ่งเป็นลูกน้องคนสนิทของตระกูลโออุซึ คะวะอิ มะซะฮะรุ (河合正治, 2014, p.133) กล่าวในทำนองเดียวกันว่า ตระกูลอิโนะอุเอะทำตามอำเภอใจ เพิกเฉยต่อคำสั่งของโมะโตะนะริ และไม่ปฏิบัติตามหน้าที่การงานเพราะพวกเขามองว่า โมะโตะนะริขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูลเช่นทุกวันนี้ได้ก็เพราะการสนับสนุนของพวกเขา ในขณะที่คะโต มะซุมิกิ (加藤益幹, 1984, p.150) มองว่า โมะโตะนะริจำเป็นต้องแสดงให้เห็นถึงอำนาจที่สูงกว่า ด้วยเหตุที่ตระกูลอิโนะอุเอะกลายเป็นศูนย์กลางกลุ่มลูกน้องหลังจากเป็นคนสนับสนุนการขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูลของโมะโตะนะริ คนตระกูลอิโนะอุเอะก็ถือทำตามอำเภอใจหลายครั้ง ซึ่งนับเป็นอุปสรรคต่อการควบคุมกลุ่มลูกน้องของโมะโตะนะริ ซึ่งสอดคล้องกับที่คิมิดะ ยูยะ (岸田裕之, 2014, p.67) กล่าวว่าลูกน้องบางกลุ่มผูกพันมิตรและพึ่งพิงกับตระกูลอิโนะอุเอะ หากใครต่อต้านก็จะถูกกดดันให้เข้าร่วมด้วย ซึ่งคนที่เปลี่ยนไปเข้าฝ่ายตระกูลอิโนะอุเอะนั้นเพิ่มมากขึ้น หากปล่อยไว้อย่างส่งผลต่อความมั่นคง

เอกสารที่ 7 จดหมายที่โมริ โมะโตะนะริกล่าวถึงตระกูลอิโนะอุเอะแย่งชิงที่ดินไป

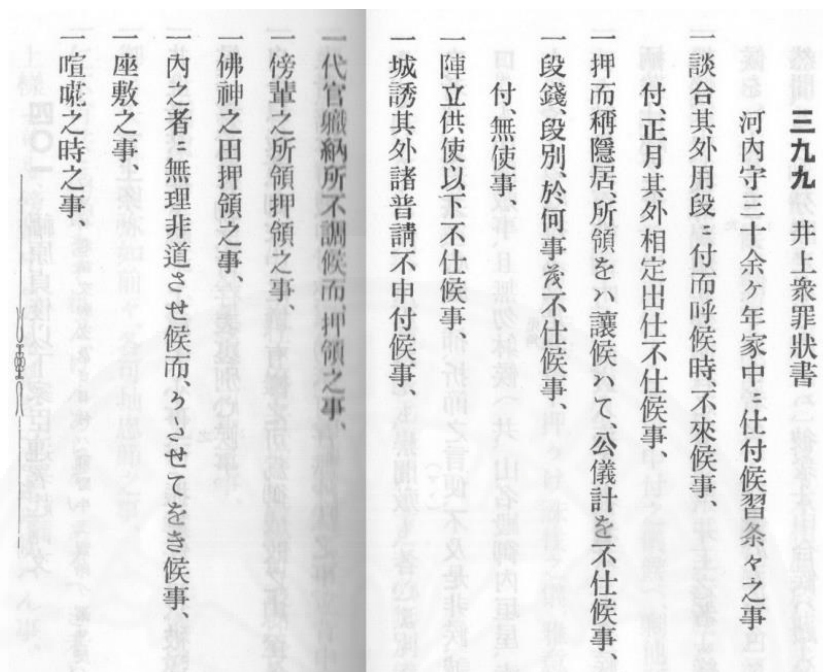
一我等ハ五歳^(弘元夫人福原氏)にて母ニ^(弘元)おかし候、十歳^(弘元)にて父ニ^(弘元)おかれ候、十一歳之時、興元京都へ被上候、誠無了簡ニ^(弘元御密)お一子ニ罷成、大ウ^(弘元御密)殿あまり不便ニ^(弘元御密)軀を御らんすてらるゝ候て、我等そとてらるゝ候ためハウリニ若御身^(弘元御密)にて候す共、御逗留候て、御そたて候、そと故ニ終ニ^(弘元御密)兩夫ニまみえらるゝ、貞女を被遂候、然間、大ウ^(弘元御密)殿ニ取つき申候て、京都之留守三ヶ年を送候、殊多治比を我々ニ弘元御ゆつり候、**共、井上中務丞渡候**^(元盛)て、押領候、然共、興元も十六七之御事候と申、第一在京都之儀候条、國本之儀多おかせつけらるゝ候て^(弘元御密)處、中務丞不思儀ニ死去仕候間、其後井上肥後守、伯耆守調法仕候て、多治比へよひ上、さ候て、興元之御事、元就十五之時御下候、其間興元たのミ申候へハ、力もつよく候つる處、又幾程かく、元就十九歳之時、興元早世候、如此以後ハ、勿論親よても、兄弟よても、或伯父よて候、甥よて候、あとの一人もさす、た、くひとり身よて候つ共、今日まで如此く、ハリ候事よて候、

นอกจากนี้ อะกิยามะ โนะบุตะกะ (秋山伸隆, 2010, p.167) แสดงทรรศนะว่าโมะโตะนะริอดทนและมีความคับแค้นใจมาตลอดต่อพฤติกรรมของตระกูลอิโนะอุเอะ โดยเอกสารที่ 7 ซึ่งเป็นจดหมายที่โมริ โมะโตะนะริส่งติดต่อกับลูกชาย เขาได้กล่าวถึงที่ดินซึ่งตระกูลอิโนะอุเอะแย่งชิงไปชี้ให้เห็นว่าโมะโตะนะริยังคงจำเหตุการณ์ที่ถูกตระกูลอิโนะอุเอะแย่งชิงที่ดินของตนไปได้ในวัยเด็กยามตนไร้ที่พึ่ง

ภายหลังจากที่แม่ผู้ให้กำเนิดเสียชีวิตเมื่อโมะโตะนะริอายุ 5 ปี พ่อก็เสียชีวิตเมื่อเขาอายุได้ 10 ปี ในช่วงนั้น ผู้ที่พึ่งได้อย่างพี่ชายของเขาซึ่งเป็นหัวหน้าตระกูลจำต้องเข้าไปทำงานในเกียวโตตามคำสั่งของโชกุนอะมิกะวะ โยะมิตะเนะ⁵⁰ จึงทำให้พี่ชายห่างจากโมะโตะนะริซึ่งยังอยู่ในแคว้นอะกิ ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองคอยดูแลโมะโตะนะริ (後見人の家老) คืออิโนะอุเอะ โมะโตะโมะริ (井上元盛) ได้ยึดที่ดินของโมะโตะนะริแล้วไล่เขาออกไปจากปราสาทซะรุกะกะ อย่างไม่รู้ก็ตาม เมื่ออิโนะอุเอะ โมะโตะโมะริตายไป ทางตระกูลอิโนะอุเอะก็คืนที่ดินกลับมาให้ (石川和朋, 2008, p.33; 毛利元就卿伝, 1974, p.59) เรื่องการรุกรานและแย่งที่ดินนี้ก็เป็นหนึ่งในความผิดที่ถูกประกาศไว้ในเอกสารที่ 8 เอกสารประกาศความผิดตระกูลอิโนะอุเอะ ซึ่งระบุถึงความผิดและการกระทำอื่นๆ ของตระกูลอิโนะอุเอะที่โมะโตะนะริมองว่าไม่เหมาะสม

⁵⁰ อะมิกะวะ โยะมิตะเนะดำรงตำแหน่งโชกุน 2 สมัย ครั้งแรกคือช่วง ค.ศ. 1490-1493 ในช่วงเวลาดังกล่าว คันเรตระกูลโฮะโซะกะวะขัดแย้งกันเองและเลือกหนุนว่าที่โชกุนจากตระกูลอะมิกะวะคนละฝ่าย หลังจากโยะมิตะเนะขึ้นเป็นโชกุนได้ไม่นาน โฮะโซะกะวะ มะซะโมะโตะ (細川正元) ซึ่งดำรงตำแหน่งคันเรในตอนนั้นได้ถอดโยะมิตะเนะออกจากตำแหน่ง และแต่งตั้งให้อะมิกะวะ โยะมิสุมิ (足利義澄) ขึ้นแทนเป็นโชกุนคนที่ 11 (ดำรงตำแหน่ง ค.ศ. 1495-1508) (Berry, 1982, p.19) แต่ต่อมา โยะมิตะเนะสามารถกลับคืนสู่ตำแหน่งโชกุนได้อีกครั้งด้วยการผลักดันของโฮะโซะกะวะ ทะกะกุนิ (細川高国) และตระกูลโออุชิ โดยอยู่ในตำแหน่งช่วง ค.ศ. 1508-1521

เอกสารที่ 8 เอกสารประกาศความผิดของตระกูลอิโนะอุเอะ

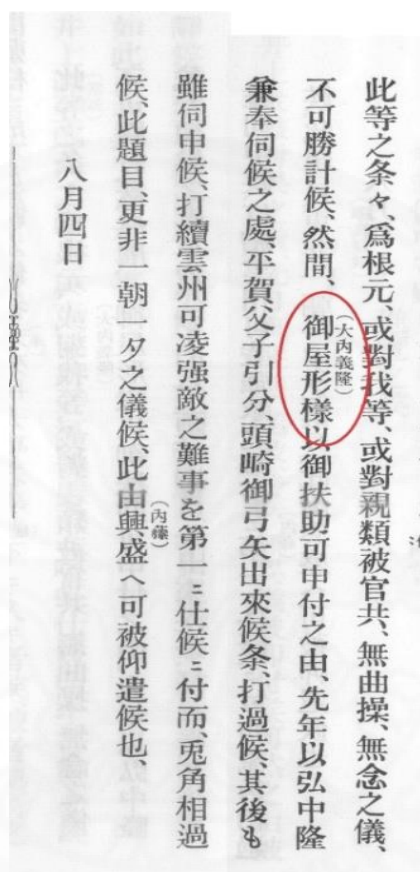
ความผิดของอิโนะอุเอะตามที่ระบุไว้ในเอกสารคือ

- ตระกูลอิโนะอุเอะไม่มารายงานตัวเมื่อโมะโตะนะริเรียกใช้ อีกทั้งยังเกียจคร้านไม่มาเข้าร่วมงานพิธี
- ตระกูลอิโนะอุเอะไม่เก็บภาษีมาให้
- ตระกูลอิโนะอุเอะไม่ส่งกำลังทหารมาให้เมื่อโมะโตะนะริต้องการและเรียกใช้
- ตระกูลอิโนะอุเอะไม่ส่งคนมาช่วยเมื่อตระกูลโมริต้องการแรงงานสร้างปราสาท
- ตระกูลอิโนะอุเอะรุกรานที่ดินของพวกฟ้อง วัด และศาลเจ้า
- ตระกูลอิโนะอุเอะเข้าข้างลูกน้องของตนและตัดสินความให้ลูกน้องตนเองชนะเสมอโดยไม่รับฟังเหตุผล
- ตระกูลอิโนะอุเอะนั่งในตำแหน่งที่สูงกว่าระดับตำแหน่งตามจริงเมื่อเข้าร่วมพิธี
- ตระกูลอิโนะอุเอะปล่อยให้คนของตนสร้างความเดือดร้อนแก่คนอื่น

นักประวัติศาสตร์คิซิดะ ยูยะ (岸田裕之, 2014, pp.66-68) ตีความเอกสารที่โมะโตะนะริเขียนแจกแจงความผิดของตระกูลอิโนะอุเอะว่า โมะโตะนะริเขียนขึ้นเพื่อสร้างความชอบธรรมในการทำลายตระกูลอิโนะอุเอะซึ่งค่อนข้างมีอำนาจในกลุ่มลูกน้องของโมะโตะนะริ การออกเอกสาร

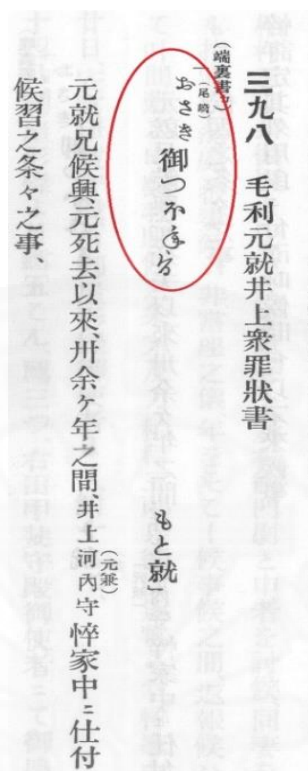
ดังกล่าวจึงแสดงให้เห็นว่า ตัวโมะโตะนะริยอมรับว่าตระกูลโอโนะอุเอะมีอิทธิพลเหนือลูกน้องคนอื่นๆ ในปกครองและบ่อนทำลายฐานอำนาจของโมะโตะนะริต่อลูกน้องได้สังกัด

เอกสารที่ 9 จดหมายแจกแจงความผิดของตระกูลโอโนะอุเอะ (ท้ายจดหมาย)

ความผิดของตระกูลโอโนะอุเอะทั้งหมดนี้ โมะโตะนะริได้เขียนเป็นจดหมายส่งให้แก่ทางตระกูลโออุชิด้วย ชื่อของโออุชิ โยะมิตะกะ (大内義隆) ซึ่งเป็นหัวหน้าตระกูลโออุชิและถือว่าอยู่ในสถานะสูงกว่าโมะโตะนะริในขณะนั้น ปรากฏในท้ายเอกสารที่ 9 ซึ่งเป็นจดหมายแจกแจงความผิดของตระกูลโอโนะอุเอะ (จากนี้ไปจะเรียกว่า เอกสารที่ 9) ในจดหมายฉบับนี้ใช้คำเรียกโยะมิตะกะว่า “โอะยะกะตะซะมะ (御屋形様)” ซึ่งหมายถึงอาจารย์หรือผู้ที่ได้รับการเคารพ และเนื้อความยังระบุไว้ว่า ขอให้ทางตระกูลโออุชิช่วยพิจารณาเรื่องนี้และเห็นชอบให้ลงโทษตระกูลโอโนะอุเอะด้วย กล่าวได้ว่า ในช่วงเวลานั้น แม้โมริ โมะโตะนะริจะกระทำการลงโทษลูกน้อง เขาก็ยังต้องพึ่งพิงอำนาจของตระกูลโออุชิอยู่ ส่วนเนื้อหาจดหมายได้อธิบายการกระทำของตระกูลโอโนะอุเอะที่ไม่เหมาะสมตลอดมานับตั้งแต่พี่ชายของโมะโตะนะริเสียชีวิตไปนับเป็นเวลา 30 ปี

เอกสารที่ 9 จดหมายแจกแจงความผิดของตระกูลอิโนะอุเอะ (ต้นจดหมาย)

อย่างไรก็ตาม จดหมายฉบับนี้ไม่ได้ส่งถึงโออุชิ โยะมิตะกะโดยตรง แต่ส่งไปยังโอะสะกิ (尾崎) ซึ่งเป็นสถานที่พักของสตรีที่มีเชื้อสายตระกูลโออุชิชื่อว่า โอะทซุโบะเนะ (御局) ภรรยาของลูกชายคนโตของโมะโตะนะริ (โมริ ทะกะโมะโตะ) ดังเห็นได้จากส่วนต้นจดหมายของเอกสารที่ 9 จดหมายแจกแจงความผิดของตระกูลอิโนะอุเอะ เอกสารนี้แสดงให้เห็นว่า โมะโตะนะริต้องการดึงตระกูลโออุชิให้มาเกี่ยวข้อง เพื่อใช้อำนาจที่ใหญ่กว่าตนสร้างความชอบธรรมในการลงโทษตระกูลอิโนะอุเอะ

จากเนื้อความของจดหมายแจกแจงความผิดของตระกูลอิโนะอุเอะดังกล่าว โมะโตะนะริยังได้อ้างถึงปรากฏการณ์เกะโกะกุโจที่เกิดขึ้นกับตระกูลอื่นๆ ดังเห็นได้จากส่วนเนื้อหาเอกสารที่ 9 จดหมายแจกแจงความผิดของตระกูลอิโนะอุเอะ โมะโตะนะริกล่าวว่า การกระทำของตระกูลอิโนะอุเอะนี้หากปล่อยไปจะเป็นปัญหาใหญ่ในภายภาคหน้า ดังเช่นกรณีที่เกิดขึ้นแล้วต่อมุนโงะไดเมียวตระกูลยะมะนะะ (山名) ที่มีตระกูลคะกียะ (垣屋) เป็นลูกน้องในสังกัด และมุนโงะไดเมียวตระกูลอะกะมะทซุ (赤松) ที่มีตระกูลอุระงะมิ (浦上) ทำงานใต้สังกัดในฐานะมุนโงะคะอิ (渡邊大門, 2011, p.199; 小和田哲男, 2009, p.243)

เอกสารที่ 9 จดหมายแจกแจงความผิดของตระกูลอิโนะอุเอะ (ส่วนเนื้อหา)

一 彼者共、近年之心持ハ、元就隆元事、井上之者共無別儀候て置候へハコ
 そ、毛利よてハ候へ、崇候はんも、崇間敷も、各心まゝ、さるへき様彼名字
 之者共、老若共ニ、心底ニ插、折節之言便、不及是非候、誠加様之申事者同
 口も申間敷事、且無勿鉢候へ共、山名殿御内垣屋、赤松殿御内浦上あ
 とのやうの心持、不及是非事、

ลูกน้องของทั้งสองตระกูลที่โมะโตะนะริยกขึ้นมากล่าวถึงนี้มีลักษณะเหมือนกันคือ 1) ต่างเป็นลูกน้องระดับสูงและมีบทบาทสำคัญต่อตระกูลที่เป็นนายและ 2) พัฒนาตนเองขึ้นมาแทนที่ตระกูลที่เป็นนายในช่วงที่ผู้เป็นนายเสื่อมอำนาจลง

โมะโตะนะริอ้างชื่อสองตระกูลดังกล่าวขึ้นมาเพื่อเน้นย้ำให้เห็นถึงพฤติกรรมของตระกูลอื่นๆ ที่ลูกน้องได้ปกครองขึ้นมาแทนที่ผู้เป็นนาย ซึ่งเป็นการกระด้างกระเดื่องต่อตระกูลที่เป็นนาย และเป็นพฤติกรรมที่ไม่สมควร เพื่อเชื่อมโยงกับการกระทำของตระกูลอิโนะอุเอะที่มีต่อตนผู้เป็นนาย นั่นว่า ไม่เหมาะสมเช่นเดียวกัน กล่าวได้ว่า โมะโตะนะรินั้นย้ำความผิดของตระกูลอิโนะอุเอะ โดยกล่าวอ้างถึงปรากฏการณ์เกะโกะกุโจที่เกิดขึ้นในอดีต

ด้วยเหตุนี้ ตระกูลอิโนะอุเอะจำนวน 30 คนจึงถูกสังหารในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1550 เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำเช่นนี้อีกในอนาคต ตัวของอิโนะอุเอะ โมะโตะกะเนะซึ่งเป็นหัวหน้าตระกูลอิโนะอุเอะนั้นทำการฆ่าตัวตายพร้อมกับลูกชาย นะริซุมิ (就澄) ณ ที่พักของตนเมื่อโมะโตะนะริสั่งทหารไปบุกจับตัว ส่วนครอบครัวของอิโนะอุเอะ โมะโตะโมะริผู้ที่เคยแย่งชิงที่ดินที่ทะจิชิของโมะโตะนะริในวัยเด็กไปนั้น โดนสังหารทั้งหมด (池亨, 2009, p.71)

อย่างไรก็ตาม ชื่อตระกูลอิโนะอุเอะก็ไม่ได้หายไปจากประวัติศาสตร์ เพราะตระกูลอิโนะอุเอะบางคนรอดพ้นการสังหารครั้งนี้ไปได้ รวมถึงโมะโตะนะริเองได้ละเว้นบางคนที่แสดงความภักดี

และทำงานให้มาโดยตลอด เขาได้แต่งตั้งให้อิโนะอุเอะ โมะโตะมิทซึ (井上元光) หรือชื่อเดิมคือ โมะโตะอะริ (元在) ซึ่งเป็นสามีของน้องสาวขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูลอิโนะอุเอะต่อไป (岸田裕之, 2014, p.66) ดังปรากฏชื่อในส่วนลงนามของเอกสารที่ 10 เอกสารพันธสัญญาที่ลูกน้องลงนาม ยอมรับกฎหลังล้มล้างตระกูลอิโนะอุเอะ (จากนี้ไปจะเรียกว่า เอกสารที่10)

เอกสารที่ 10 พันธสัญญาที่ลูกน้องลงนามยอมรับกฎหลังล้มล้างตระกูลอิโนะอุเอะ (ส่วนลงนาม)

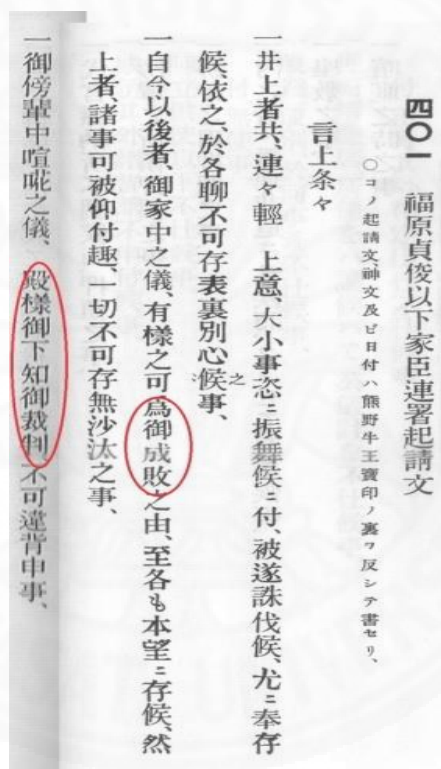
จากเหตุการณ์ครั้งนี้ โมะโตะนะริสร้างสิทธิขาดในฐานะผู้เป็นนายได้ (主君の絶対権) แม้โมะโตะนะริยังคงลักษณะเป็นผู้ประนีประนอมในการแก้ปัญหาระหว่างลูกน้องเอาไว้ แต่เขาเริ่มมีอำนาจสิทธิขาดในการตัดสินใจเมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างลูกน้อง อีกทั้งยังเริ่มควบคุมเรื่องต่างๆ ได้มากขึ้น เช่น สิทธิการใช้น้ำจะขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของโมะโตะนะริ การออกคำสั่งให้มีการสำรวจประชากร การกำหนดจำนวนอาวุธที่ลูกน้องครอบครอง สิทธิในการริบที่ดินของลูกน้อง เป็นต้น (村田修三, 1964, p.3) เหตุการณ์นี้จึงทำให้โมะโตะนะริมีอำนาจทางการเมืองเหนือลูกน้องและเกิดลำดับชั้นที่ชัดเจนขึ้นในพื้นที่การปกครองของโมะโตะนะริ

4.4 ผลสืบเนื่อง

หลังจากประกาศลงโทษตระกูลอิโนะอุเอะ โมริ โมะโตะนะริได้ประกาศว่าตนมีสิทธิทำโทษลูกน้องของเขา โดยร่างเอกสารที่ 10 ขึ้นมา และให้ลูกน้องลงนามในวันที่ 20 กรกฎาคม ค.ศ. 1550 จากเอกสารนี้ พบว่าจำนวนลูกน้องที่ลงนามยอมรับเพิ่มขึ้นเป็น 238 คน ซึ่งเท่ากับว่าอิทธิพลของโมะโตะนะริภายในกลุ่มลูกน้องได้ขยายออกไป ที่สำคัญ สถานะของโมะโตะนะริมีอำนาจเด็ดขาด

มากขึ้นคือ เปลี่ยนจากผู้ประนีประนอมคอยไกล่เกลี่ยปัญหาให้ลูกน้อง เป็นผู้มีอำนาจเด็ดขาดในการตัดสินใจแต่เพียงผู้เดียว (裁定者) (河野恵一, 2001, น. p.92) เนื้อหาเอกสารกล่าวว่า การลงโทษตระกูลอิโนะอุเะนั้นถูกต้องแล้ว และเหล่าลูกน้องทั้งหมดที่ลงนามในเอกสารนี้สาบานว่าจะภักดีต่อโมะโตะนะริต่อไปในภายภาคหน้า (菊池浩幸, 2001, pp.12-15) อีกทั้งยังระบุว่า โมะโตะนะริมีสิทธิขาดที่จะลงโทษคนที่ไม่ทำตามกฎ และตัวโมะโตะนะริจะเป็นผู้จัดการปัญหายามเกิดข้อขัดแย้งภายในกลุ่มลูกน้อง (Kurashige, 2011, pp.61-62)

เอกสารที่ 10 พันธสัญญาที่ลูกน้องลงนามยอมรับกฎหลังล้มล้างตระกูลอิโนะอุเอะ (ส่วนเนื้อหา)

จากเอกสารที่ 10 ซึ่งเป็นเอกสารพันธสัญญาที่ลูกน้องร่วมลงนามยอมรับกฎหลังล้มล้างตระกูลอิโนะอุเอะ กล่าวว่า ลูกน้องทุกคนยอมรับการลงโทษตระกูลอิโนะอุเอะผู้ที่ไม่ให้ความสำคัญกับโมะโตะนะริ⁵¹ และยอมรับว่าโมะโตะนะริมีสิทธิลงโทษ (成敗) รวมถึงหากเกิดการวิวาทระหว่าง

⁵¹ หัวหน้าตระกูลโมริจะหมายรวมถึงลูกชายคนโต โมริ ทะกะโมะโตะ ซึ่งดำรงตำแหน่งหัวหน้าตระกูลโมริในขณะนั้นด้วย แม้ตัวโมะโตะนะริได้ส่งมอบตำแหน่งหัวหน้าตระกูลให้ลูกชาย ทะ

กลุ่มลูกน้อง โมริคือผู้ตัดสินใจแต่เพียงผู้เดียวซึ่งหมายถึง กลุ่มลูกน้องยอมรับตัวโมะโตะนะริในฐานะผู้ปกครองผู้ถืออำนาจเด็ดขาดซึ่งนำไปสู่อำนาจทางการเมืองที่เพิ่มขึ้นด้วย

กล่าวได้ว่า โมะโตะนะริได้แสดงอำนาจในการปกครองที่เด็ดขาดขึ้นต่อลูกน้องของตน แสดงสิทธิขาดในการลงโทษจากการล้มล้างตระกูลอิโนะอุเอะ และจัดระบบกลุ่มลูกน้อง (池上裕子, 1995, p.28; 岸田裕之, 2014, p.69) โดยปรับแก้กฎต่างๆ เช่น หากมีความขัดแย้งกัน ห้ามผู้อื่นเข้าไปช่วยเหลือรวมถึงห้ามมิให้จับอาวุธหรือนำกำลังออกไปต่อสู้กันเอง ซึ่งเป็นการป้องกันไม่ให้ความขัดแย้งขยายวงกว้างออกไป และเป็นการป้องกันการแบ่งฝักฝ่ายในการแย่งอำนาจหรือผลประโยชน์ระหว่างกัน จะได้ไม่เกิดการช่องสุ่มกำลังจนนำไปสู่การมีอิทธิพลหรืออำนาจที่มากจนไม่เชื่อฟังผู้เป็นนายสูงสุดอย่างโมะโตะนะริ รวมถึงเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์ที่นำไปสู่การกระด้างกระเดื่องดังเช่นกรณีตระกูลอิโนะอุเอะ (岸田裕之, 2014, p.70)

จากการพิจารณาเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการที่โมริ โมะโตะนะริล้มล้างตระกูลอิโนะอุเอะ ทำให้ทราบถึงวิธีการป้องกันเกะโกะกุโจของตระกูลโมริว่า แม้โมะโตะนะริจะตระหนักถึงภัยอันตรายจากตระกูลอิโนะอุเอะที่เข้มแข็งมากขึ้น และต้องการกำจัดทิ้งก็ตาม แต่โมะโตะนะริก็ต้องสร้างความชอบธรรมในการกำจัดลูกน้องโดยออกประกาศกล่าวอ้างถึงการทำอันไม่สมควรทั้งในอดีตและปัจจุบันของตระกูลอิโนะอุเอะเพื่อให้ได้รับการยอมรับจากตระกูลที่มีสถานะสูงกว่า หรือ “โจ” ว่าการกำจัดลูกน้องของตนนั้นเป็นความถูกต้องชอบธรรม และในขณะเดียวกันโมะโตะนะริก็ให้ลูกน้องหรือผู้อยู่ในสถานะ “เกะ” เช่นเดียวกับตระกูลที่ถูกกำจัดยอมรับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยการลงนามในภายหลัง นอกจากนี้ โมะโตะนะริก็ใช้วิธีการประกาศความผิดโดยอ้างถึงปรากฏการณ์เกะโกะกุโจที่เคยเกิดขึ้นกับตระกูลอื่นที่ผู้อยู่ในสถานะผู้เป็นนายหรือ “โจ” เพื่อเน้นย้ำว่าหากปล่อยตระกูลอิโนะอุเอะไว้ ตนเองก็จะถูกล้มล้างเช่นกัน

กะโมะโตะใน ค.ศ. 1546 แล้ว แต่อำนาจที่แท้จริงในการปกครองนั้น ยังคงอยู่ที่โมะโตะนะริ เนื่องจากตัวกะโมะโตะยังคงให้บิดาอยู่เบื้องหน้า โดยไม่ยอมให้บิดาถอนตัวจากการทำหน้าที่หัวหน้าตระกูล โมะโตะนะริจึงยังคงเป็นคณบริหารควบคุมในเชิงปฏิบัติ

บทที่ 5

สรุป

ปรากฏการณ์เกะโกะกุโจเป็นการเกิดขึ้นของอำนาจใหม่ที่ลบล้างอำนาจเดิม และเป็นปรากฏการณ์ที่แสดงให้เห็นว่าหากมีกำลังที่แท้จริง ก็สามารถขึ้นมาใช้อำนาจเหนือผู้ที่อยู่ในสถานะสูงกว่าได้ ปรากฏการณ์การดังกล่าวปรากฏให้เห็นบ้างและมีการใช้คำนี้มาตั้งแต่สมัยเฮอัน อย่างไรก็ตาม แนวคิดของคำได้พัฒนาเรื่อยมาจนนำมาใช้เป็นคำอธิบายช่วงสมัยเซ็งโงะกุ เนื่องจากในช่วงสมัยนี้ได้เกิดการเคลื่อนไหวทางชนชั้นทั้งด้านการเมืองการปกครองและทางสังคม โดยปรากฏการณ์เกะโกะกุโจนี้แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะตามทฤษฎีของฟูคุโอะ ทะเกะอิจิโร⁵²คือ 1) การเกิดขึ้นของปรากฏการณ์เกะโกะกุโจ เป็นเรื่องผิดทำนองคลองธรรม แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ 2) การเกิดขึ้นของเกะโกะกุโจเป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย

การปรากฏขึ้นของเซ็งโงะกุไดเมียวเป็นหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยดังกล่าว ตัวเซ็งโงะกุไดเมียวบางกลุ่มขึ้นสู่อำนาจได้จากการลบล้างอำนาจดั้งเดิมหรือผู้อยู่ในสถานะสูงกว่าหรือ “โจ” ในขณะที่บางกลุ่มสามารถป้องกันการเกิดเกะโกะกุโจจากลูกน้องหรือ “เกะ” และพัฒนาอำนาจต่อมาจนกลายเป็นเซ็งโงะกุไดเมียวได้ดังเช่นกรณีของ โมริ โมะโตะนะริ

โมริ โมะโตะนะริเป็นเซ็งโงะกุไดเมียวที่ไม่ได้มีที่มาจากตำแหน่งที่ได้รับการแต่งตั้งอย่างชอบธรรมจากส่วนกลางอย่างงุโงะไดเมียวหรืองุโงะดะอิ แม้กระนั้น จากการที่เขาได้ครอบครองอาณาเขตกว้างใหญ่อย่างภูมิภาคชูโงะกุไปจนถึงคิวชูตอนเหนือ การเป็นพันธมิตรกับผู้ครองแคว้นอื่นๆ และการทำศึกเพื่อรักษาหรือขยายดินแดนนั้น⁵³ ทำให้ชื่อของเขาปรากฏในกลุ่มเซ็งโงะกุไดเมียวที่โดดเด่น และมีอำนาจมากในช่วงสมัยเซ็งโงะกุ แต่โมะโตะนะริก็เผชิญกับปรากฏการณ์เกะโกะกุโจ และสามารถผ่านพ้นมาได้จนพัฒนาอำนาจและก้าวขึ้นสู่การเป็นเซ็งโงะกุไดเมียวต่อไป

การเริ่มต้นสู่อำนาจของโมริ โมะโตะนะริในฐานะผู้เป็นนายหรือ “โจ” นั้น ส่วนหนึ่งมาจากการที่ตัวของโมะโตะนะริได้รับสิทธิการเป็นโชริวหรือหัวหน้าตระกูล อันเนื่องมาจากการเสียชีวิตของหัวหน้าตระกูลรุ่นก่อน คือโมริ โอะกิโมะโตะผู้เป็นพี่ชาย และโคะมะทะซุมะรุผู้เป็นหลานชายที่จาก

⁵² ดูรายละเอียดปรากฏการณ์เกะโกะกุโจได้ในบทที่ 2 ข้อ 2.1

⁵³ อ้างอิงจากเงื่อนไขสำคัญ 3 ประการจากคำจำกัดความการเป็น “มหาอำนาจ (Great Power)” ของแจ๊ค เอส เลวี (Jack S. Levy) ดูรายละเอียดในบทที่ 2 ข้อ 2.6 สถานะที่มาของเซ็งโงะกุไดเมียว

ไปก่อนวัยอันควรอันส่งผลให้ไม่มีทายาทสืบทอดตำแหน่งหัวหน้าตระกูลโมริ ก่อนที่โมะโตะนะริจะขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูลนั้น สิ่งที่สร้างอำนาจให้เขาคือ การทำศึก เช่น การร่วมทำศึกอะริตะลัมล้างตระกูลทะกะคะใน ค.ศ. 1512-1517 ซึ่งโมะโตะนะริเข้าร่วมศึกนี้ในฐานะทัพเสริมตามหน้าที่ของโอะมะเกะในสมัยที่โอะมะทะซุเมะรุ หลานชายเป็นหัวหน้าตระกูลโมริ การที่ตระกูลโมริพึ่งพิงตระกูลโอะอุชิอยู่ในขณะนั้นจึงนับเป็นการทำตามอำนาจที่ใหญ่กว่าอีกชั้นหนึ่ง ผลจากศึกนี้ทำให้ชื่อของโมะโตะนะริเริ่มเป็นที่รู้จัก รวมถึงรักษาชื่อเสียงและตัวตนของตระกูลไว้ได้แม้จะเสียเสาหลักอย่างโมริ อะกิโมะโตะพี่ชายของโมะโตะนะริไป

หลังจากโมะโตะนะริขึ้นสู่ตำแหน่งหัวหน้าตระกูลแล้ว การทำศึกก็ยังคงเป็นส่วนหนึ่งที่สร้างอำนาจให้แก่เขา ไม่ว่าจะเป็นการเข้าร่วมศึกลัทธิตระกูลทะกะคะอะมิในช่วง ค.ศ. 1530 และศึกโคะโอะริยะมะในช่วง ค.ศ. 1540 ผลจากศึกนี้ทำให้โมะโตะนะริได้พื้นที่ในปกครองเพิ่มขึ้น เนื่องจากได้รับที่ดินเก่าและลูกน้องเก่าของตระกูลทะกะคะอะมิเป็นรางวัลตอบแทนจากตระกูลโอะอุชิที่เป็นผู้สั่งการขอให้ตระกูลโมริเข้าร่วมรบ ส่วนศึกโคะโอะริยะมะนั้น สืบเนื่องมาจากตระกูลอะมะโอะต้องการทำศึกกับตระกูลโอะอุชิ กอปรกับเห็นท่าทีของโมะโตะนะริเปลี่ยนไปเข้าฝ่ายตระกูลโอะอุชิ ตระกูลอะมะโอะจึงยกทัพมารุกราน แต่กลับพ่ายแพ้ให้แก่โมะโตะนะริ ผลจากศึกนี้ทำให้โมะโตะนะริเป็นที่รู้จักและนำเกรงขามมากขึ้น

นอกจากโมะโตะนะริจะเลือกการพึ่งพิงอำนาจที่ใหญ่กว่าอย่างตระกูลโอะอุชิ เพื่อเป็นการสร้างความมั่นคงทางอำนาจให้กับตระกูลแล้ว ในขณะเดียวกัน เขาก็สร้างอำนาจให้เสถียรภาพด้วยการพึ่งพิงโคะกุจินด้วยกัน โมะโตะนะริยังเพิ่มความแน่นแฟ้นของโคะกุจินอีกทีหรือกลุ่มโคะกุจินให้มากขึ้น ด้วยการสร้างความสัมพันธ์ผ่านลูกของตนเอง เช่น การส่งลูกสาวไปเป็นตัวประกันทางการเมืองโดยให้ลูกสาวแต่งงานกับลูกชายตระกูลมิชิโด การส่งโมริ โมะโตะฮะรุซึ่งเป็นลูกชายคนรองไปเป็นลูกบุญธรรมตระกูลคิกะวะ หรือการส่งโมริ ทะกะกะเงะซึ่งเป็นลูกชายคนที่สามไปเป็นลูกบุญธรรมของตระกูลโคะบะยะกะวะ

นอกจากนี้แล้ว โมะโตะนะริยังมีกลุ่มผู้ใต้บังคับบัญชาที่เป็นส่วนสำคัญผลักดันให้โมะโตะนะริขึ้นมาสู่อำนาจในสถานะ “โจ” ลูกน้องคนสำคัญๆ เช่น ตระกูลมิจิ ตระกูลฟุกุสะระ ตระกูลอิโนะอุเอะ ร่วมกันสนับสนุนโมะโตะนะริและลงนามเชิญให้มาเป็นหัวหน้าตระกูลโมริคนต่อไป

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าอำนาจของโมะโตะนะริยังไม่เด็ดขาดเหนือกลุ่มลูกน้องในช่วงแรก แต่เขาก็ได้รับการยอมรับให้เป็นคนกลางซึ่งมีหน้าที่ไกล่เกลี่ยประนีประนอมระหว่างลูกน้องที่เกิดการขัดแย้งกัน

กล่าวโดยสรุป โมริ โมะโตะนะริขึ้นสู่อำนาจในสถานะผู้เป็นนายหรือ ผู้อยู่ในสถานะสูงกว่าหรือ “โจ” โดยเริ่มต้นจากการขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูลหรือโซเรียวของตระกูลโมริก่อน โดยอาศัย

การสนับสนุนจากลูกน้องเป็นหลัก จากนั้นเขาสร้างอำนาจโดยอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ไม่ว่าจะเป็นการผูกสัมพันธ์กลุ่มโคะกุจินที่พี่ชายเป็นคนริเริ่มให้มันคงขึ้นด้วยการใช้สายเลือดตนเองเข้าไปเป็นลูกสะใภ้หรือลูกบุญธรรม การพึ่งพิงอำนาจที่ใหญ่กว่า เช่น ตระกูลโออุชิ ซึ่งหลายครั้งนำมาซึ่งการทำศึกของเขา และการทำศึกชนะในแต่ละครั้งก็ส่งผลต่ออำนาจที่ค่อยๆ เพิ่มขึ้น

ส่วนตระกูลอินะอุเอะนั้น กล่าวได้ว่าเป็นลูกน้องที่สำคัญและมีบทบาทต่อการขึ้นสู่อำนาจของโมะโตะนะริ ตระกูลนี้เป็นลูกน้องได้สังกัดของโมะโตะนะริซึ่งพิจารณาจากการที่คนในตระกูลอินะอุเอะได้รับที่ดินจากอดีตหัวหน้าตระกูลโมริอันเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์แบบเจ้านายและลูกน้อง โดยตัวของอินะอุเอะ โมะโตะกะเนะซึ่งเป็นหัวหน้าตระกูลอินะอุเอะนั้น ได้สาบานว่าจะรับใช้ตระกูลโมริหลังจากได้รับที่ดินจากโมริ อิโระโมะโตะ (พ่อของโมะโตะนะริ) ในขณะเดียวกัน คนจากตระกูลอินะอุเอะยังช่วยงานบริหารและเข้ารับในศึกอะริตะร่วมกับโมะโตะนะริในฐานะลูกน้องของตระกูลโมริด้วย อีกทั้ง ตำแหน่งที่นั่งของอินะอุเอะ โมะโตะกะเนะในการเข้าพบโมริ โมะโตะนะรินั้นก็อยู่รั้งปลายแถวซึ่งเป็นการบ่งบอกถึงสถานะลูกน้องอย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าตระกูลอินะอุเอะจะเป็นลูกน้องได้สังกัดของตระกูลโมริ แต่พวกเขาก็เป็นลูกน้องที่มีบทบาทสำคัญและถือว่ามีอำนาจในระดับฟุตะอิ โดยพิจารณาจากการที่คนตระกูลอินะอุเอะดูแลโมะโตะนะริในวัยเยาว์ในฐานะผู้ปกครอง ต่อมา เมื่อโมะโตะนะริมีสิทธิขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูล ตัวของอินะอุเอะ โมะโตะกะเนะซึ่งเป็นหัวหน้าตระกูลอินะอุเอะในขณะนั้นก็มีบทบาทสำคัญด้วยการเดินทางมาเชิญและร่วมลงนามสนับสนุนให้โมะโตะนะริขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูลโมริคนต่อไป เมื่อโมะโตะนะริขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูลแล้ว คนในตระกูลอินะอุเอะก็ได้รับมอบหมายจากตระกูลมิจิซึ่งเป็นลูกน้องเก่าแก่ระดับสูงให้มาช่วยดูแลโมะโตะนะริที่ปราสาทโคะโอะริยะมะด้วย

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาจากสัดส่วนจำนวนคนของตระกูลอินะอุเอะที่มากกว่าลูกน้องตระกูลอื่นๆ ในครั้งลงนามสนับสนุนโมะโตะนะริขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูล และในครั้งลงนามยอมรับให้โมะโตะนะริเป็นตัวกลางคอยไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งระหว่างลูกน้องด้วยกันนั้น ก็บ่งบอกถึงตัวตนหรือความสำคัญที่ตระกูลอินะอุเอะมีผลผลักดันสร้างอำนาจให้โมะโตะนะริได้ รวมถึงแสดงถึงการมีอิทธิพลกว่าลูกน้องคนอื่นๆ อีกทั้ง การได้รับอนุญาตให้ใช้ตราประจำตระกูลของตระกูลโมริ ก็เป็นการชี้ให้เห็นว่า ตระกูลอินะอุเอะได้รับการยอมรับจากหัวหน้าตระกูลโมริและเป็นตระกูลที่มีความสำคัญเทียบเท่าลูกน้องระดับสูงซึ่งเป็นสายตระกูลย่อยหรือระดับอิมิง

กล่าวโดยสรุป ตระกูลอินะอุเอะยอมรับสถานะลูกน้องได้ปกครองหรือ “เกะ” หรือลูกน้องได้บังคับบัญชาของตระกูลโมริ ตระกูลนี้เป็นลูกน้องที่มีความสำคัญจากการเป็นกลุ่มคนที่ให้การสนับสนุนโมะโตะนะริขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูลโมริ บทบาทสำคัญดังกล่าวนำมาซึ่งอิทธิพลเหนือลูกน้องอื่นๆ ได้สังกัดของโมะโตะนะริ รวมถึงการเพิกเฉยต่อหน้าที่ในฐานะลูกน้อง และทำตาม

อำเภोजิตโดยไม่สนใจคำสั่งของโมะโตะนะริ ซึ่งถือเป็นพฤติกรรมอันไม่สมควรกระทำต่อโมะโตะนะริผู้เป็นนาย ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลให้โมะโตะนะริคิดลี้ภัยอำนาจตระกูลอินะอุเอะ

ในขณะเดียวกัน โมะโตะนะริตระหนักในการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยที่มีปรากฏการณ์เกะโกะกุโจเกิดขึ้น เขารับรู้่ว่าตระกูลซุเอะลูกน้องคนสำคัญของตระกูลโออุชิคิดลี้ภัยโออุชิ โยมิตะกะผู้เป็นนาย รวมถึงการรับรู้เรื่องตระกูลคะกียะและตระกูลอุระงะมิซึ่งเป็นลูกน้องระดับสูงคนสำคัญของตระกูลยะมะนะและตระกูลอะกะมะทซุ ตามลำดับ แต่พัฒนาอำนาจเหนือตระกูลผู้เป็นนายได้ เหตุการณ์เหล่านี้ส่งผลให้โมะโตะนะริเริ่มนึกถึงผลเสียที่จะเกิดขึ้นต่อตนเองจากตระกูลอินะอุเอะ เขาจึงลี้ภัยตระกูลอินะอุเอะเสียใน ค.ศ. 1500 เพื่อสร้างอำนาจที่เด็ดขาดเหนือลูกน้อง และเพื่อรักษาความเป็นเอกภาพภายในตระกูล รวมทั้งเพื่อเป็นการป้องกันการเกิดเกะโกะกุโจในภายภาคหน้า

การป้องกันการเกิดเกะโกะกุโจจากตระกูลอินะอุเอะนั้น โมริ โมะโตะนะริใช้วิธีลงโทษด้วยการสังหาร โดยมีการประกาศความผิดหรือการกระทำอันมิชอบของตระกูลอินะอุเอะที่ไม่ทำตามหน้าที่ในฐานะลูกน้อง ออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อสร้างความชอบธรรมในการลงโทษ โมะโตะนะริยังได้ส่งจดหมายแจกแจงความผิดของตระกูลอินะอุเอะไปยังตระกูลโออุชิเพื่อให้เห็นชอบและอ้างความชอบธรรมในการสังหารตระกูลอินะอุเอะ กล่าวได้ว่า โมะโตะนะริอ้างอิงอำนาจที่ใหญ่กว่าในการลงโทษลูกน้องครั้งนี้ ในขณะเดียวกัน เขาก็สร้างความชอบธรรมในการสังหารตระกูลอินะอุเอะเหนือกลุ่มลูกน้อง ด้วยการให้ลูกน้องลงนามในเอกสารพันธสัญญาที่เขียนขึ้นภายหลังจากเกิดเหตุการณ์สังหารตระกูลอินะอุเอะแล้ว เนื้อหาส่วนหนึ่งกล่าวว่า ทุกคนยอมรับการลงโทษตระกูลอินะอุเอะที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ โมะโตะนะริยังอ้างถึงปรากฏการณ์เกะโกะกุโจในอดีตจากกรณีตระกูลคะกียะและตระกูลอุระงะมิ โดยนำมาเปรียบเทียบกับพฤติกรรมของตระกูลอินะอุเอะอันเป็นเสมือนการเชื่อมโยงว่า สิ่งที่ตระกูลอินะอุเอะทำเป็นพฤติกรรมที่เข้าข่ายการนำไปสู่การก่อเกะโกะกุโจ ซึ่งเกะโกะกุโจเป็นสิ่งที่ไม่สมควรให้เกิดขึ้น และเป็นสิ่งผิดทำนองคลองธรรม จึงสมควรที่ตระกูลอินะอุเอะจะได้รับการลงโทษ กล่าวได้ว่า โมะโตะนะริตระหนักถึงปรากฏการณ์เกะโกะกุโจและนำมาอ้างความชอบธรรมในการลี้ภัยอำนาจลูกน้องเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดเกะโกะกุโจต่อตนเอง

การป้องกันเกะโกะกุโจจากตระกูลอินะอุเอะได้สำเร็จนี้ แน่นนอนว่าเป็นการกำจัดกลุ่มคนที่โมริ โมะโตะนะริคิดว่ากระด้างกระเดื่องและจะเป็นภัยต่ออำนาจของเขา อีกทั้งหลังจากกำจัดตระกูลอินะอุเอะแล้ว การออกเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อให้ลูกน้องยอมรับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้น ยังแสดงให้เห็นถึงอำนาจเด็ดขาดที่เพิ่มมากขึ้นต่อลูกน้อง กลุ่มลูกน้องเหล่านี้ถือเป็นส่วนสำคัญในการสร้างเอกภาพและความมั่นคงภายในตระกูล รวมถึงยังเป็นกำลังสำคัญทางการทหารในการพัฒนาอำนาจของโมะโตะนะริต่อไป จนกลายเป็นเซงโงะกุไคเมียวผู้มีอำนาจที่ปกครองภูมิภาคชูโงะกุในเวลาต่อมา

รายการอ้างอิง

เอกสารพื้นต้น

- เอกสารที่ 1 東京大学史料編纂所「二四：応永十一年九月廿三日：安芸国諸城主連署契機状」『大日本古文書家わけ第八（毛利家文書之一）』1997年、東京大学出版会
- เอกสารที่ 2 東京大学史料編纂所「二四八：（大永三年）七月廿五日：福原廣俊外十四名連書状」『大日本古文書家わけ第八（毛利家文書之一）』1997年、東京大学出版会
- เอกสารที่ 3 東京大学史料編纂所「三九六：享祿五年七月十三日：福原廣俊以下家臣連署起請文」『大日本古文書家わけ第八（毛利家文書之二）』1997年、東京大学出版会
- เอกสารที่ 4 山口県文書館『萩藩閥閥録第三卷、九十三、』1970年、山口県文書館
- เอกสารที่ 5 東京大学史料編纂所「一六五：明応八年正月廿三日：井上元兼誓状」『大日本古文書家わけ第八（毛利家文書之一）』1997年、東京大学出版会
- เอกสารที่ 6 東京大学史料編纂所「二四六：大永三年月日：毛利元就郡山入城日記」『大日本古文書家わけ第八（毛利家文書之一）』1997年、東京大学出版会
- เอกสารที่ 7 東京大学史料編纂所「四二〇：弘治四年八月 日：毛利元就書状写」『大日本古文書家わけ第八（毛利家文書之二）』1997年、東京大学出版会
- เอกสารที่ 8 東京大学史料編纂所「三九九：（年月日未詳）：井上衆罪状書」『大日本古文書家わけ第八（毛利家文書之二）』1997年、東京大学出版会
- เอกสารที่ 9 東京大学史料編纂所「三九八：（年未詳）八月四日：毛利元就井上衆罪状書」『大日本古文書家わけ第八（毛利家文書之二）』1997年、東京大学出版会
- เอกสารที่ 10 東京大学史料編纂所「四〇一：天文十九年七月廿日：福原貞俊以下家臣連署起請文」『大日本古文書家わけ第八（毛利家文書之二）』1997年、東京大学出版会

เอกสารชั้นรอง

หนังสือภาษาไทย

เจียน ชีระวิทย์. (2511). *วิวัฒนาการการปกครองของญี่ปุ่น*. พระนคร: แพร์พิตยา.

ดวงธิดา ราเมศวร์ (เรียบเรียง). (2537). *อารยธรรมคู่ขนานแห่งเอเชีย ญี่ปุ่น-เกาหลี-เวียดนาม*. กรุงเทพฯ: มายิก.

----- . (2555). *ประวัติศาสตร์อารยธรรมเอเชีย ญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ: แพรธรรม.

โนะดะ โยะฉิยูคิ. (2527). *กฎหมายญี่ปุ่น: การศึกษาเปรียบเทียบทางสังคม-วัฒนธรรม*. (พิเชษฐ เมาลานนท์, บรรณาธิการแปล). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ไทด์แมน เอ. อี. (บรรณาธิการ). (2522). *ประวัติศาสตร์และอารยธรรมญี่ปุ่น เล่ม 1 (An Introduction to Japan Civilization)*. (เพ็ญศรี กาญจนโนมัย และคณะ, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: ภาควิชาภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พรณี ฉัตรพลรักษ์ และ ปรียา อิงคาภิรมย์. (2532). *เจ็ดศตวรรษแห่งการครองอำนาจของนักรบญี่ปุ่น*. งานวิจัยสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พิพาดา ยังเจริญ. (2539). *ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิมพ์พน ดิษยบุตร. (2548). *วิธีในการสร้างความชอบธรรมของพวกผู้นำนักรบสมัยคัมภีร์: การสำรวจองค์ความรู้และประเด็นศึกษา*. กรุงเทพฯ: สารนิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เพ็ชร สมิตร์. (2543). *ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น*. ปทุมธานี: โครงการญี่ปุ่นศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เพ็ญศรี กาญจนโนมัย. (2530). *อารยธรรมญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ: สมาคมนักเรียนเก่าญี่ปุ่นแห่งประเทศไทย.

ภิรมย์พุทธรัตน์ (แปลและรวบรวม). (2530). *ชามูไรนักรบชนชั้นของญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ: อี.ที. เซอร์วิส.

วีระชัย ไชยมุกดา. (2554). *ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ: ยิปซี.

สุทพร รัตนกุล. (2551). *อารยธรรมญี่ปุ่น*. นครปฐม: วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.

สำนักข่าวสารสนเทศญี่ปุ่นแห่งสถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นในประเทศไทย. (2503). *ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น*. พระนคร: สำนักข่าวสารสนเทศ.

ยศไกร ส.ตันสกุล. (2557). *ญี่ปุ่นยุคเซ็นโกกุ: JAPAN SENGOKU*. กรุงเทพฯ: ปราชญ์.

หนังสือและบทความในหนังสือภาษาญี่ปุ่น

- 安芸高田市吉田歴史民俗資料館『毛利元就と中世吉田』2005年
- 朝尾 直弘「4 毛利氏の公儀」『将軍権力の創出』1994年、岩波書店
- 朝尾 直弘・宇野 俊一・田中 琢『日本史辞典』1996年、角川書店
- 阿部猛（編）『戦国人名事典』1990年、新人物往来
- 池上 裕子（編）『クロニク戦国全史』1995年、講談社
- 池享『戦国期の地域社会と権力』2010年、吉川弘文館
- 池享『知将・毛利元就—国人領主から戦国大名へ—』2009年、新日本出版社
- 池享『日本中近世移行論』2010年、同成社
- 石川 和朋『毛利元就・ぶらり見て歩き 改訂版』2008年、石川 和朋
- 泉秀樹（監修）『47都道府県「戦国武将」辞典』2012年、PHP文庫
- 上島有『戦乱と一揆—新書日本史④』1976年、講談社現代新書
- 小和田哲男『戦国大名一〇六家：最強の系図』2009年、新人物往来者
- 小和田哲男『戦国武将』1993年、中央公論社
- 小和田哲男『ビジュアル戦国1000人』2012年、世界文化社
- 笠原一男、「動乱の世紀」『図説日本の歴史〈8〉戦国の世』藤木久志（編）、1975年、集英社
- 加藤益幹「Ⅱ大名領国の構造：三戦国大名毛利氏の奉行人制について」『戦国大名論集〈14〉毛利氏の研究』藤木久志（編）、1984年、吉川弘文館
- 河合正治「Ⅰ戦国大名論の形成：一戦国大名としての毛利氏の性格」『戦国大名論集〈14〉毛利氏の研究』藤木久志（編）、1984年、吉川弘文館
- 河合正治『安芸毛利一族』2014年、吉川弘文館
- 岸田裕之『毛利元就：武威天下無双』2014年、ミネルヴァ書房
- 岸田裕之（編）「毛利元就と地域社会」2007年、中国新聞社
- 黒田 基樹『百姓から見た戦国大名』2012年、筑摩書房
- 桑田忠親『人物日本の歴史9：戦国群雄』1975年、小学館
- 児玉幸多『ジュニア・ワイド版日本の歴史：第3巻内乱から統一へ』1990年、集英社
- 京大日本史辞典編纂会（編）『新編 日本史辞典』1990年、東京創元社
- 佐藤昭『学研の図鑑日本の歴史③近世の人びと』1981年、学習研究社
- 佐藤進一『日本の歴史9：南北朝の動乱』1971年、中央公論社
- 三卿伝編纂所編『毛利元就卿伝 上』1974年、六盟館
- 杉山博『日本の歴史11：戦国大名』1971年、中央公論社
- 武光誠『地図・年表・図解でみる日本の歴史〈上〉』2012年、小学館
- 長野栄夫『日本中世史入門』1989年、雄山閣出版
- 日本史広辞典編集委員会『日本史要覧』2000年、山川出版社
- 福尾猛市郎「下剋上の語義とその展開」『日本文化史論叢：柴田実先生古稀記念』1976年、柴田実先生古稀記念会
- 松浦義則「Ⅱ大名領国の構造：一戦国大名毛利氏の領国支配機構の進展」『戦国大名論集〈14〉毛利氏の研究』藤木久志（編）、1984年、吉川弘文館
- 村井良助『戦国大名権力構造の研究』2012年、思文閣
- 毛利元就展企画委員会、NHK『「毛利元就展」—その時代と至宝—』1997年、NHK
- 山田 邦明『戦国の活力』2008年、小学館

山本大（編）「毛利氏家臣団構成」『戦国大名家臣団辞典：西国編』1981年、新人物往来
 横井清「下剋上の文化」『講座日本史3—封建社会の史開』歴史学研究会・日本史研究会（編）、1970年、東京大学出版会
 渡邊大門『戦国誕生：中世日本が終焉するとき』2011年、講談社現代新書

บทความวารสารภาษาญี่ปุ่น

秋山伸隆「毛利元就家臣団の変遷」『歴史読本特集 戦国！最強の家臣団』2010年；12
 河合正治「戦国大名としての毛利氏の性格」『史学研究』1954年；54
 河野恵一「戦国大名毛利氏の喧嘩処理に関する一考察：「喧嘩両成敗法」の評価をめぐって」『法制史研究』2001年4月；50、87—116
 菊池浩幸「戦国期「家中」の歴史的な性格—毛利氏を事例に—」『歴史学研究』2001年；748
 清原伸一『週刊ビジュアル日本の歴史：戦乱の世9』第79号、2005年
 黒木賢一、「東洋における気思想」『大阪経大論集』第56巻第6号、2006年3月
 米田豊「文化の下剋上一室町時代の生活と文化を民俗学の視角から—」『社会科教育論叢』1995年；42、65—78
 福尾猛市郎「『下剋上』の論理」『日本歴史』1969年；248、174—175
 村田修三「戦国大名毛利氏の権力構造」『日本史研究』1964年；73
 矢田俊文「中世史部会 戦国期の社会諸階層と領主権力」『本史研究』1983年；246、90
 渡部武「下剋上における人間」『論理字年報』1958年；7、115—127

สื่ออิเล็กทรอนิกส์ภาษาญี่ปุ่น

金田一京助・金田一春彦、『明解古語辞典』三省堂 สืบค้นเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2556, จาก <http://www.albany.edu/eas/205/rank%20chart.htm>
 「戦国時代・安土桃山時代新旧地名対応表」 สืบค้นเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2556, จาก <http://www.sengokujidai.net/sengokumap.html>

หนังสือและบทความในหนังสือภาษาอังกฤษ

Arnesen, Peter J. (1979). *The Medieval Japanese Daimyo: The Ouchi Family's Rule of Suou and Nagato*. New Haven: Yale University Press.
 Asao, N., & Jansen, Marius B. (1981). "Shogun and Tennou". In Hall, J.W., Nagahara, K., & Kozo, Y. (Eds.), *Japan Before Tokugawa: Political Consolidation and Economic Growth, 1500 to 1650*. New Jersey: Princeton University Press.
 Berry, Mary E. (1982). *Hideyoshi*. London: Harvard University Press.

- Brinkley, Frank. & Kikuchi, Dairoku. (1915). *A History of the Japanese People: From the Earliest Times to the End of the Meiji Era*. Encyclopedia britannica Company.
- Jansen, Marius B. (1995). *Warrior Rule in Japan*. New York: Cambridge University Press.
- Hayashiya, Tatsusaburo. (1977). "Kyoto in the Muromachi Age". In Hall, John W., & Toyoda, Takeshi (Eds.), *Japan in Muromachi Age* (pp.15-36). California: University of Californai Press.
- Hall, John W. (1973). *Government and Local Power in Japan 500 to 1700: A Study Based on Bizen Province*. New Jersey: Princeton University Press.
- Hall, John W., & Toyoda, Takeshi (Eds.), *Japan in Muromachi Age*. California: University of Californai Press.
- Kawai, Masaharu. (1977). "Shogun and Shugo: The Provincial Aspects of Muromachi Politics". In Hall, John W., & Toyoda, Takeshi (Eds.), *Japan in Muromachi Age* (pp.65-85). California: University of Californai Press.
- Leonard, Jonathan N. (1979). *A History of the World's Cultures: Early Japan*. Amsterdam: Time-Life Books.
- Lu, David J. (1997). *Japan: A Documentary history*. Routledge
- Miyagawa, Mitsuru. (1977). "From Shoen to Chigyo: Proprietary Lordship and the Structure of Local Power". In Hall, John W.&Toyoda, Takeshi (Eds.), *Japan in Muromachi Age* (pp.89-105). California: University of Californai Press.
- Nagahara, Keiji. (1977). "Village Communities and Daimyo Power". In Hall, John W., & Toyoda, Takeshi (Eds.), *Japan in Muromachi Age* (pp.107-122). California: University of Californai Press.
- Sansom, George B. (1961). *A History of Japan 1334-1615*. London: The Cresset Press.
- Sato, Shinichi. (1977). "The Ashikaga Shogun and the Muromachi Bakufu Administration". In Hall, John W., & Toyoda, Takeshi (Eds.), *Japan in Muromachi Age* (pp.45-63). California: University of Californai Press.
- Shimizu, Yoshiaki. (1988). *JAPAN: The Shaping of Daimyo Culture 1185-1868*. Washington: National Gallery of Art.

Schirokauer, Conrad M. (1993). *A brief history of Japanese civilization*. Texax: Harcourt Brace Jovanovich College.

Turnbull, Stephen R. (1996). *Samurai Warfare*. London: Arms and Armour.

Varley, Paul H. (1967). *The Onin War: History Of Its Origins And Background With A Selective Translation Of The Chronicle Of Onin*. New York: Columbia University Press.

วิทยานิพนธ์ภาษาอังกฤษ

Bender, John E. (2008). *The Last Man Standing: Causes of Daimyo Survival in Sixteenth Century Japan*. (Master's thesis). University of Hawaii.

Kurashige, Jeffrey Y. (2011). *Serving Your Master: The Kashindan Retainer Corps and the Socio-Economic Transformation of Warring States Japan*. (Doctoral thesis). Harvard University.

Patrick, M. (1983). *Warring States: A Study Of The Go-Hojo Daimyo And Domain, 1491-1590 (JAPAN)*. (Doctoral thesis). Princeton University.

Streich, Philip A. (2010). *The Failure of the Balance of power: Warring States Japan, 1467-1590*. (Doctoral dissertation). Rutgers University

สื่ออิเล็กทรอนิกส์ภาษาอังกฤษ

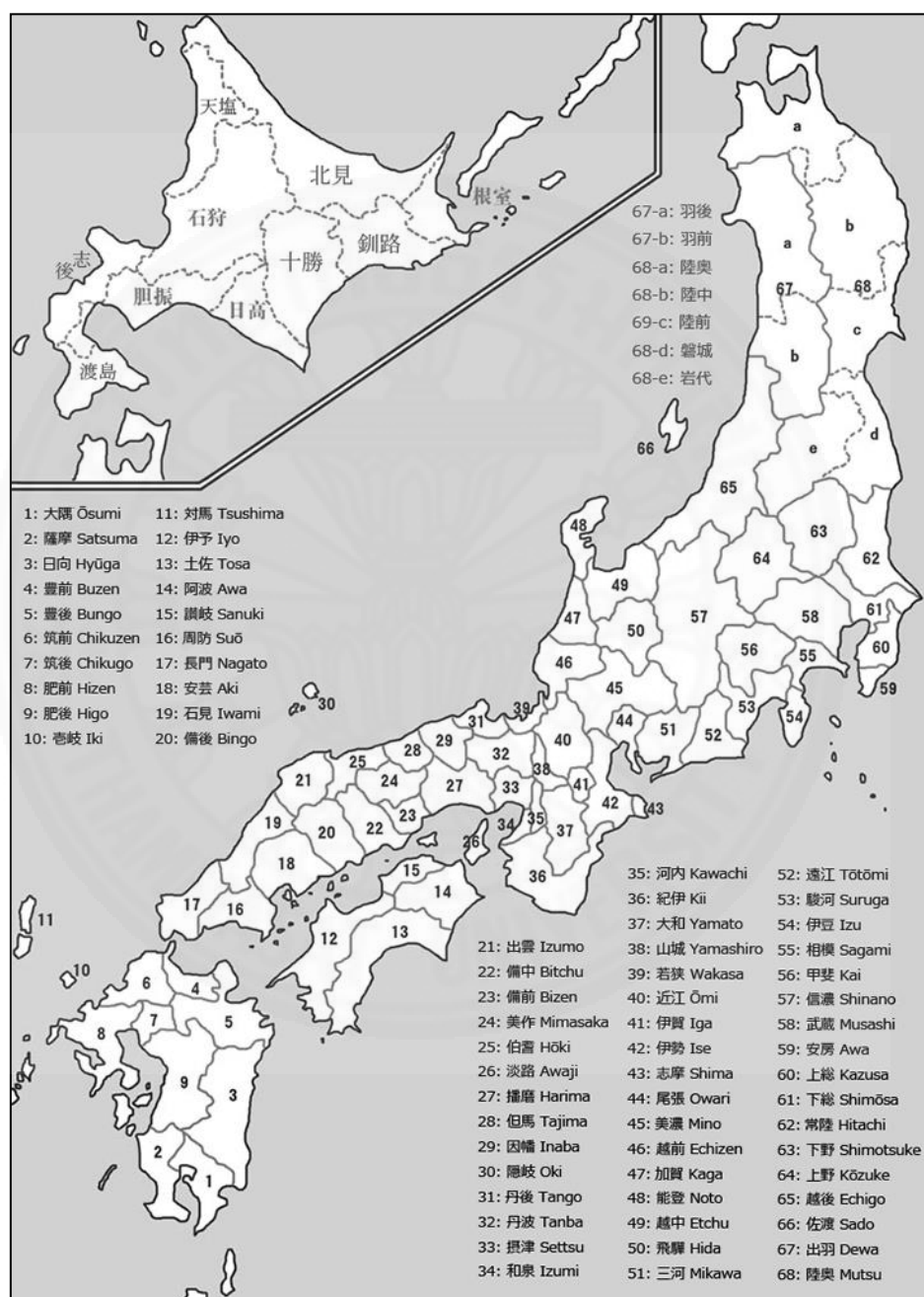
Hall, John W. (1961, May). "Foundations of the Modern Japanese Daimyo". *The Journal of Asian Studies*, 20(3), 317-329. Retrieved July 13, 2013, from <http://www.jstor.org/stable/2050818>

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แผนที่ในช่วงสมัยเซ็งโงะกุ

ที่มา: 「戦国時代・安土桃山時代新旧地名対応表」 สืบค้นเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2556,
จาก <http://www.sengokujidai.net/sengokumap.html>

รายชื่อแคว้นเทียบกับจังหวัดญี่ปุ่นในปัจจุบัน

หมายเลข ⁵⁴	แคว้น (国)	จังหวัด (県)
1	โอซุมิ (大隈)	คะงะชิมะ (鹿児島)
2	ซะทซุมะ (薩摩)	คะงะชิมะ (鹿児島)
3	ฮิวงะ (日向)	มิยะจิจิ (宮崎)
4	บุเสน (豊前)	โออิตะ (大分)
5	บุงโงะ (豊後)	โออิตะ (大分)
6	ชิกุเสน (筑前)	ฟูกูโอกะ (福岡)
7	ชิกุโงะ (筑後)	ฟูกูโอกะ (福岡)
8	ฮิเสน (肥前)	ซะงะ (佐賀)
9	ฮิโงะ (肥後)	คุมะโมะโตะ (熊本)
10	อิกิ (壱岐)	นะงะซะกิ (長崎)
11	ทซุชิมะ (対馬)	นะงะซะกิ (長崎)
12	อิโยะ (伊予)	เอะฮิเมะ (愛媛)
13	โทซะ (土佐)	โคจิ (高知)
14	อะวะ (阿波)	โทะกูชิมะ (徳島)
15	ซะนุกิ (讃岐)	คะงะวะ (香川)
16	ซุโอะ (周防)	ยะมะกุชิ (山口)
17	นะงะโตะ (長門)	ยะมะกุชิ (山口)
18	อะกิ (安芸)	ฮิโรชิม่า (広島)
19	อิวะมิ (石見)	ชิมะเนะ (島根)
20	บิงโงะ (備後)	ฮิโรชิม่า (広島)
21	อิสึโมะ (出雲)	ชิมะเนะ (島根)
22	บิชู (備中)	โอะกะยะมะ (岡山)

⁵⁴ หมายเลขที่ปรากฏในแผนที่

หมายเลข	แคว้น (国)	จังหวัด (県)
23	บิเสน (備前)	โอะกะยะมะ (岡山)
24	มีมะชะกะ (美作)	โอะกะยะมะ (岡山)
25	โฮกิ (伯耆)	ทตโตะริ (鳥取)
26	อะวะจิ (淡路)	เฮียวโงะ (兵庫)
27	อะริมะ (播磨)	เฮียวโงะ (兵庫)
28	ทะจิมะ (但馬)	เฮียวโงะ (兵庫)
29	อินะบะ (因幡)	ทตโตะริ (鳥取)
30	โอะกิ (隠岐)	ทตโตะริ (島根)
31	ทังโงะ (丹後)	เกียวโต (京都)
32	ทัมบะ (丹波)	เกียวโต (京都)
33	เซทซุ (摂津)	โอซาก้า (大阪)
34	อิสุมิ (和泉)	โอซาก้า (大阪)
35	คะวะชิ (河内)	โอซาก้า (大阪)
36	คิอิ (紀伊)	วะกะยะมะ (和歌山)
37	ยะมะโตะ (大和)	นารา (奈良)
38	ยะมะฉิโระ (山城)	เกียวโต (京都)
39	วะกะซะ (若狭)	ฟุกุอิ (福井)
40	โอมิ (近江)	ฉิงะ (滋賀)
41	อิงะ (伊賀)	มิเอะ (三重)
42	อิเซะ (伊勢)	มิเอะ (三重)
43	ฉิมะ (志摩)	มิเอะ (三重)
44	โอะวะริ (尾張)	ไอจิ (愛知)
45	มินะ (美濃)	กิฟุ (岐阜)
46	อะชิเสน (越前)	อิฉิกะวะ (石川)
47	คะงะ (加賀)	อิฉิกะวะตอนใต้ (石川南部)

หมายเลข	แคว้น (国)	จังหวัด (県)
48	โนะโตะ (能登)	อิชิกะวะ (石川)
49	เอทซุ (越中)	โทะยะมะ (富山)
50	ฮิดะ (飛騨)	กิฟุ (岐阜)
51	มิกะวะ (三河)	ไอจิ (愛知)
52	โทโตมิ (遠江)	ชิสุโอกะ (静岡)
53	ซุรุงะ (駿河)	ชิสุโอกะ (静岡)
54	อิสึ (伊豆)	ชิสุโอกะ (静岡)
55	ซังมะมิ (相模)	คานะงะวะ (神奈川)
56	คะอิ (甲斐)	ยะมะนะชิ (山梨)
57	มินะโนะ (信濃)	นะงะโนะ (長野)
58	มุซะมิ (武蔵)	โตเกียว ไชตามะ (東京 埼玉)
59	อะวะ (安房)	จิบะตอนใต้ (千葉南部)
60	คะสุซะ (上総)	จิบะตอนกลางและใต้ (千葉中南部)
61	มิโมซะ (下総)	จิบะตอนเหนือ (千葉北部)
62	ฮิดะชิ (常陸)	อิบะระกิ (茨城)
63	มิโมะทซุเกะ (下野)	โทะซึจิ (栃木)
64	โคสุเกะ (上野)	กุนมะ (群馬)
65	เอะซีโงะ (越後)	นีอิงะตะ (新潟)
66	ซะโดะ (佐渡)	นีอิงะตะ (新潟)
67	เดะวะ (出羽)	อะกิตะ ยะมะกะตะ (秋田 山形)
68	มัทซึ (陸奥)	อะโอะโมะริ ฟุกุชิมะ มิยะจิ อิวะเตะ (青森 福島 宮城 岩手)

ที่มา: ดัดแปลงจาก 「戦国時代・安土桃山時代新旧地名対応表」 สืบค้นเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2556, จาก <http://www.sengokujidai.net/sengokumap.html> และ 日本史広辞典編集委員会, 2000, 『日本史要覧』, pp.62-27

ภาคผนวก ข

เอกสารชั้นต้นฉบับเต็มที่ใช้อ้างอิงในเนื้อหาวิทยานิพนธ์

เอกสารชั้นต้นที่ปรากฏในเนื้อหาวิทยานิพนธ์ในบทที่ 3 และ 4 ผู้วิจัยจำเป็นต้องตัดแบ่งเป็นส่วนๆ เพื่อง่ายต่อการอ้างอิงและจัดวางในหน้ากระดาษ ส่วนฉบับเต็มของเอกสารชั้นต้นทั้งหมดนั้น ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมไว้ในภาคผนวกนี้ โดยเรียงตามลำดับที่ปรากฏในเนื้อหาตั้งแต่เอกสารที่ 1-10 แต่ละเอกสารมีลำดับการอ่านแบบญี่ปุ่นคือ อ่านจากขวาไปซ้าย

รายการเอกสารชั้นต้นทั้ง 10 ฉบับมีดังนี้

เอกสารที่ 1	<p>พันธสัญญาธรรมกลุ่มโคะกุจินที่ปรากฏชื่อตระกูลโมริให้คนร่วมลงนาม
東京大学史料編纂所「二四：応永十一年九月廿三日：安芸国諸城主連署契機状」『大日本古文書家わけ第八（毛利家文書之一）』1997年、東京大学出版会</p>
เอกสารที่ 2	<p>จดหมายเชิญจากลูกน้องที่สนับสนุนให้โมะโตะนะริขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูล
東京大学史料編纂所「二四八：（大永三年）七月廿五日：福原廣俊外十四名連書状」『大日本古文書家わけ第八（毛利家文書之一）』1997年、東京大学出版会</p>
เอกสารที่ 3	<p>พันธสัญญาที่กลุ่มลูกน้องร่วมลงนามยอมรับกฎ
東京大学史料編纂所「三九六：享祿五年七月十三日：福原廣俊以下家臣連署起請文」『大日本古文書家わけ第八（毛利家文書之二）』1997年、東京大学出版会</p>
เอกสารที่ 4	<p>จดหมายอนุญาตให้ตระกูลอิโนะอุเอะใช้ตราประจำตระกูลโมริ
山口県文書館『萩藩閥閥録第三卷、九十三、』1970年、山口県文書館</p>
เอกสารที่ 5	<p>จดหมายสาบานตนจากอิโนะอุเอะ โมะโตะกะนะ
東京大学史料編纂所「一六五：明応八年正月廿三日：井上元兼誓状」『大日本古文書家わけ第八（毛利家文書之一）』1997年、東京大学出版会</p>
เอกสารที่ 6	<p>บันทึกการเข้ารับตำแหน่งหัวหน้าตระกูลของโมริ โมะโตะนะริ
東京大学史料編纂所「二四六：大永三年月日：毛利元就郡山入城日記」『大日本古文書家わけ第八（毛利家文書之一）』1997年、東京大学出版会</p>
เอกสารที่ 7	<p>จดหมายที่โมริ โมะโตะนะริกล่าวถึงตระกูลอิโนะอุเอะแย้งจึงที่ดินไป
東京大学史料編纂所「四二〇：弘治四年八月 日：毛利元就書状写」『大日本古文書家わけ第八（毛利家文書之二）』1997年、東京大学出版会</p>

- เอกสารที่ 8 เอกสารประกาศความผิดของตระกูลอิโนะอุเอะ
東京大学史料編纂所「三九九：（年月日未詳）：井上衆罪状書」『大日本古文書家わけ第八（毛利家文書之二）』1997年、東京大学出版会
- เอกสารที่ 9 จัดหมายแจกแจงความผิดของตระกูลอิโนะอุเอะ
東京大学史料編纂所「三九八：（年未詳）八月四日：毛利元就井上衆罪状書」『大日本古文書家わけ第八（毛利家文書之二）』1997年、東京大学出版会
- เอกสารที่ 10 พันธสัญญาที่ลูกน้องลงนามยอมรับภูล้างล้มล้างตระกูลอิโนะอุเอะ
東京大学史料編纂所「四〇一：天文十九年七月廿日：福原貞俊以下家臣連署起請文」『大日本古文書家わけ第八（毛利家文書之二）』1997年、東京大学出版会

เอกสารที่ 1 พันธสัญญาารวมกลุ่มโคะกุจินที่ปรากฏชื่อตระกูลโมริให้คนร่วมลงนาม

二四 安藝國諸城主連署契狀

安藝國々人同心條々事^{次第}不同

- 一 無故至被召放本領者、一同可歎申事、
- 一 園役等事、依時宜可有談合事、
- 一 於是非弓矢一大事者、不廻時剋馳集、爲身々大事可致奔走事、
- 一 於此衆中、相論子細出來者、共令談合、就理非可有合力事、
- 一 京都様御事者、此人數相共可仰 上意申事、
- 一 若違背此條々者、

日本國中大小神祇、別者 嚴島大明神 御爵、各々可罷蒙候、仍連署之狀
如件、

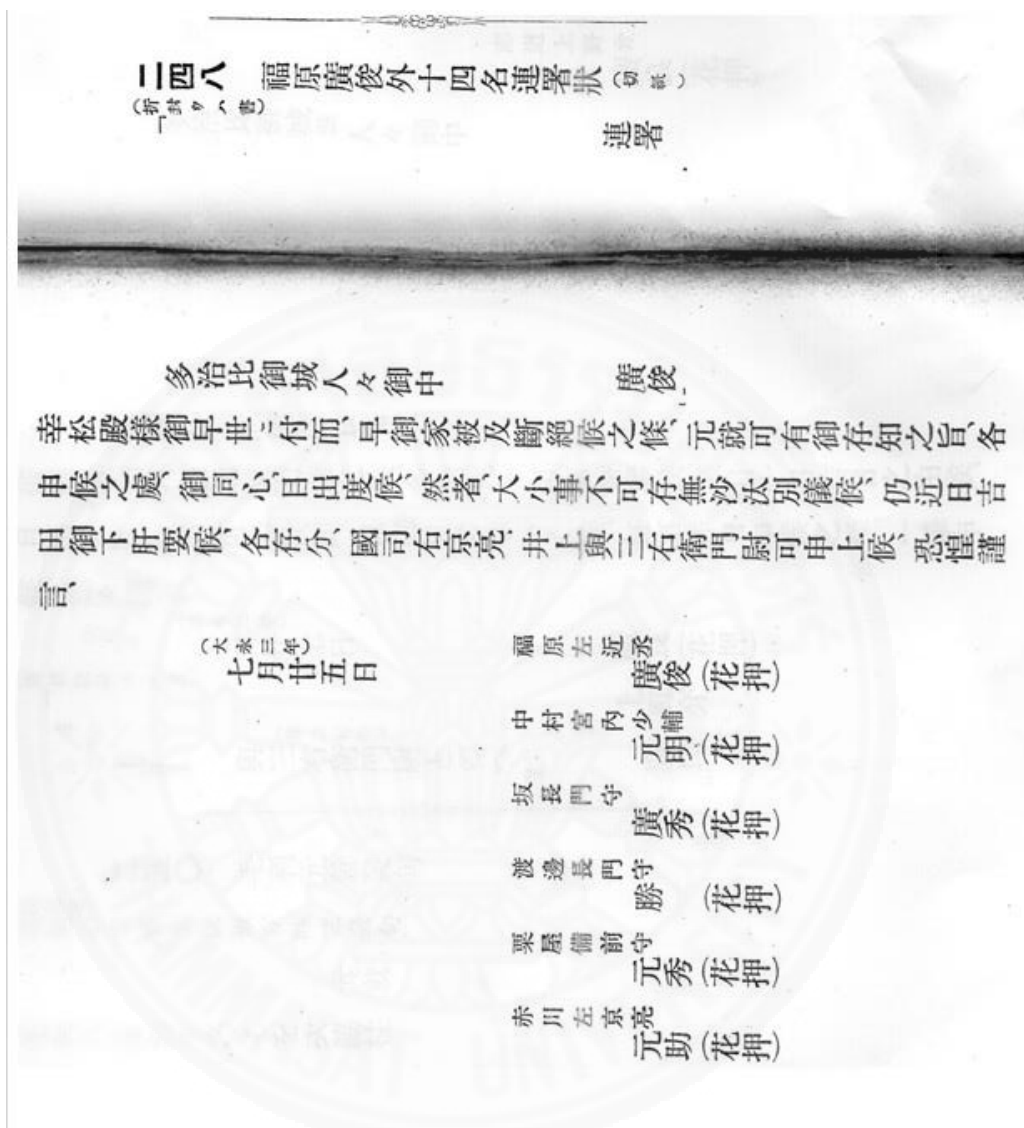
應永十一年九月廿三日

小阿内 沙 彌 妙 語 (花押)
郡原 修 理 亮 清 泰 (花押)
森角 左 近 藏 人 氏 則 (花押)
山 右 近 藏 人 高 實 (花押)
山縣 八 郎 左 衛 門 尉 親 正 (花押)
久 上 野 守 秀 清 (花押)
兒玉 豐 前 守 廣 家 (花押)

เอกสารที่ 1 พันธสัญญาารวมกลุ่มโคะกูจินที่ปรากฏชื่อตระกูลโมริให้คนร่วมลงนาม (ต่อ)

長江 丹後守景光
 肥後 次郎右衛門尉景貞(花押)
 遠藤 修理亮直俊(花押)
 横山 若狭守高經(花押)
 市河 左近將監信貞(花押)
 金子 勘解由左衛門信親(花押)
 穴戸 右京亮在家(花押)
 井原 美作守在教(花押)
 香取 修理亮之正(花押)
 三須 次郎兵衛尉忠清(花押)
 毛利 越後守元衡
 毛利 大江親秀(花押)
 毛利 沙彌宗護(花押)
 品河 近江守實久(花押)
 熊谷 沙彌直會(花押)
 淵科 出羽守親理(花押)
 天野 沙彌昌儀(花押)
 伴 兵部大夫經房(花押)
 毛利 大江廣身(花押)
 小山 山城守親行(花押)
 嚴島 安藝守親賴
 毛利 備中守之房(花押)
 平賀 沙彌妙章(花押)
 天野 式部大輔宗政
 能富 形部少輔重氏(花押)
 ちくせん (花押)

เอกสารที่ 2 จดหมายเชิญจากลูกน้องที่สนับสนุนให้โมะโตะนะริขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูล

เอกสารที่ 2 จดหมายเชิญจากลูกน้องที่สนับสนุนให้โมะโตะนะริขึ้นเป็นหัวหน้าตระกูล (ต่อ)

井上五郎三郎
就在(花押)

井上源三郎
元盛(花押)

赤川十郎左衛門尉
就秀(花押)

飯田次郎四郎
元親(花押)

井上七郎三郎
元貞(花押)

井上新左衛門尉
元吉(花押)

井上河内守
元兼(花押)

桂左衛門尉
元澄(花押)

志道上野介
廣良(花押)

多治比御城 人々御中

เอกสารที่ 3 พันธสัญญาที่กลุ่มลูกน้องร่วมลงนามยอมรับกฎ

三九六 福原廣俊以下家臣連署起請文

謹言上候、

- 一 御家來井手溝等、自然依洪水、年々在所々々相替事多々候、然時者、井手者見合候而、不論自他之分領、せうせらへき事可然候、溝者改掘候者、田畠費候へても不可叶候之條、又そ料をハ相當可立置事、
- 一 各召仕候者共、負物よ沈、傍輩間へ罷却候而居候へハ、其負物者もたなり果候間、不可然候、他家他門へ罷却候ハん事者、無是非候、於御家中如此候ハん儀をハ、そニ無御等閑申談候而、有様ニ可有沙汰事、
- 一 悴被官、小中間、下人ニ至而、其主人々々よ一とを相違候而、傍輩中へ

走入々々、構聊余候儀、口惜子細候間、如此企之時者、本之主人々々よ相届依其返事、取捨之兩篇、可有覺悟事、

右条々、自今已後、於違犯輩者、堅可被成御下知事、對各可忝候、若偽候者、

梵天、帝釋、四大天王、惣日本國中六拾餘州大小神祇、別而嚴嶋大明神、祇蘭牛頭天王、八幡大菩薩、天滿大自在天神部類眷屬神爵冥爵、於各身上可罷蒙也、仍起請如件、

享祿五年七月十三日

福原左近允

廣俊(花押)

志道上野介

廣良(花押)

桂左衛門尉

元澄(花押)

福原中務少輔

元勝(花押)

เอกสารที่ 3 พันธสัญญาที่กลุ่มลูกน้องร่วมลงนามยอมรับกฎ (ต่อ)

坂次郎三郎	廣昌(花押)
山中山城守	元孝
光永下總守	元隆(花押)
北式部少輔	就勝
井上左衛門尉	元吉(花押)
栗屋備前守	元秀(花押)
井上左馬助	就在(花押)
長屋龜殿允	吉親(花押)
井上中務丞	元盛(花押)
井上兵庫助	元貞(花押)
國司飛騨守	有相(花押)
井上豐後守	有景(花押)
井上木工助	元續(花押)
井上伯耆守	俊秀(花押)
井上宗左衛門尉	良在(花押)
井上肥後守	俊久(花押)
國司助三郎	就連(花押)
栗屋弥六	元親(花押)
栗屋掃部助	元國(花押)
赤川十郎左衛門尉	就秀(花押)
飯田下野守	廣親(花押)
赤川左京亮	元助(花押)
佐々部式部少輔	
南方越前守	親州(花押)
内藤中務丞	元廉(花押)
秋山信濃守	親吉(花押)
三田周防守	元實(花押)
井原常陸介	元師(花押)
栗屋孫次郎殿	

เอกสารที่ 4 จดหมายอนุญาตให้ตระกูลอิโนะอุเอะใช้ตราประจำตระกูลโมริ

4 前日御出本望之至候、然々當家之紋可有御用之由、則任
其旨候、恐惶謹言

六月十一日

「井上河内守殿

弘元 御判

弘元」

เอกสารที่ 5 จดหมายสาบานตนจากอิโนะอุเอะ โมะโตะกะเนะ

一六五 井上元兼誓狀
(折封ウハ書)

井上河内守

進上 國司助六殿
(有相)

元兼

畏而申上候、

抑行永名之事、御懇被思食、末代爲給所被下候、千秋万歳、目出度候、仍縁者同名にて候共、於被背御意輩者、最負許容仕間敷候、一身事、御近習并ニ可奉公申候、此旨僞候者、

當國一宮兩大明神 當所七社可罷蒙御罰候也、仍證文之狀如件、

明應八年

正月廿三日

井上河内守

元兼(花押)

進上 國司助六殿

เอกสารที่ 6 บันทึกการเข้ารับตำแหน่งหัวหน้าตระกูลของโมริ โมะโตะนะริ

二四六 毛利元就郡山入城日記
 大永三年
 日記
 一 七月十九日、渡邊長門守、井上河内守自身來候、志道(廣良)上野介方便國(有想)司右京亮、井上與三(有景)右衛門尉來候而、家督可存之樣、頻ニ申候、多治比之被官中原平佐右衛門大夫、宗右衛門、木工助、左衛門尉使として申候條、同心候、
 一 吉田へキと可罷越之由候而、七月廿五日六日家來宿老中の連署、井上與三右衛門尉隨身候て來候、
 一 八月十日郡山入城候、各被來候而、禮儀相調候、

เอกสารที่ 7 จดหมายที่โมริ โมะโตะนะริกกล่าวถึงตระกูลอิโนะอุเอะแย่งชิงที่ดินไป

四二〇 毛利元就書狀寫

○コノ文書ハ元就ヨリ隆元ニ興ヘタルモノナリ、原本ヲ檢スルニ、隆元ノ筆寫ニカ、タ、

(總書) 弘治四 八月 日 御書

雖事舊儀候、奉行衆おとも不能居、且ハ隙も候はん^識とと存候^条て、萬任筆候、

一 内々如申承候、當家之儀、前々之分際之分際よてさへ、^(豐元)月江代ニハ坂古

下總守^(原秋)悅^(弘元)更代ハ同子之下總守、弘元興元兩代うけ候、其後上野、興元幸松殿元就代うけ候て、執權仕來事候、然處、至當代、其器關候、誠せうしある事候、是ハ前々之家之分際よても、如此候いて不叶候、然處、唯今不思儀之事出來候て、當國ハ不及申、防長之儀此姿候、同備石事同前候、不淺儀、更言語之外候、此分ニ候時ハ、事を分別候はん者、五人も六人もまゝうと操候てさへ、更事足まゝき儀候處、誠一人とて本ノ分別之衆不見及候条、せうし此事迄候、

一 家中之者共、各大分限ニあり、錢米を取候事、よのつもあらず候ニ付而、誠小者小中間まで心太ニ成候て、中ノ不及申趣候く、

一 唯今之趣、うりそめニ被仰付被遣事も、あきかいを申候て見え候、内々愁訴者恣仕候て取候て、又於于時使おとニ被仰付候時ハ、ろきにあきかい使よて候、さいをよて候との申事、其上よも何のうのと申、あきかい多候、更不及分別候く、當時之おりよて候ハ、よて候く、於于時

เอกสารที่ 7 จดหมายที่โมริ โมะโตะนะริกกล่าวถึงตระกูลอิโนะอุเอะแย่งชิงที่ดินไป (ต่อ)

之事ハ、又事ニより候てハ、たいせいで候あとの儀ハ、さもこそ候すも、
其上三十日十五日之間之逗留も、代官を(イ)ハてハかど、さかく申候
事共ハ、あまりニく悉まゝの事よて候。

一 誠是ハ近見むるき申事、元就事も老仕候へハ、なま候ての存分よても
あるべく候へ共、雖然口ニまうせ候ての申事候、貴所之御事、あまり御
あめらいふり候て、家中者共、仁不肖共ニ、さのこく心まうせ候
て物を申候哉と存候(イ)ちハ先達も如申候、なまを御まを候てハ、更以成ましく

一 我等ハ五歳(イ)よて母ニとあま候、十歳(イ)よて父ニとあま候、十一歳之時、興元
京都へ被上候、誠無了簡とさし子ニ罷成、大(イ)うと殿あまり不便ニ、休を
御らんすてらまうさく候て、我等そとてらま候ためハ、若御身よて
候す共、御逗留候て、御そたて候、そと故、終ニ兩夫ニまみえらます、
貞女を被逐候、然間、大(イ)うと殿ニ取つき申候て、京都之留守三年を送
候、殊多治比を我々ニ弘元御ゆつり候へ共、井上中務丞渡候ハて、押領

候、然共、興元も十六七之御事候と申、第一在京都之儀候条、國本之儀、
おかせつけらます候て、處、中務丞不思儀ニ死去仕候間、其後井上肥
後守、伯耆守調法仕候て、多治比へより上、さ候て、興元之御事、元就十
五之時御下候、其間興元たのミ申候へハ、力もつよく候つる處、又幾程
かく、元就十九歳之時、興元早世候、如此以後ハ、勿論親よても、兄弟よ
ても、或伯父よて候期よて候あとの一人ももさす、た、くひとり身
よて候つ共、今日まで如此う、ハリ候事よて候。

一 是を存候時を御方あとの御事ハ、誠恐ういかうよてハ候へ共、我等如
此候、又元春隆景此分ニ候、中事も一里半道之間ニうやうよ被居候、日
之内、時之間よりけつを候て、委元へ來者よて候。

一 又家中ニ、井上之者あとのやうふ、二百人三百人面付もあり、人數之五
百千も持候者共候、ハや彼是以御心ま、たやすき様ニ仕成候て進之
置候、家事候程、そとくと被仰付候共、何条めつら敷事あるぬ、く

候く。

一 さのとくうつく、つくハ、りよて、今之分之からいなます候ハ、
それこそ返而無勿休事可成候へと存候く。

一 惣別國を治ハ、如御存知、賞罰之ニからてハよて候、物之物之れきて成
敗と申事候ハてハ、いうてれさまり可申候哉、此段者淵底御分別之あ
るべく候、不能申候。

一 かやうよ申候ても、事ニより時ニより候てのかんよんもあるべく候、河
本一途之間をハ、事ニより候て御堪忍もあるべく候、それもせつく
事、道理あり候ハ、事共、御とものなまかどハ候ハてハよて候、れ
こての事ハ御用拾もあるべく候や、はとニく我々元根短才候之上ニ、
結局なま候ての申事、多分すらめハあるぬ、く候へ共、更以別ニ諫之
臣下かく候間、談合ニ申計候、如申候、奉行衆あとも不居候程ニ御心つ
きもやと任事計候く、と。

เอกสารที่ 8 เอกสารประกาศความผิดของตระกูลอิโนะอุเอะ

三九九 井上衆罪狀書

河内守三十余ヶ年家中ニ仕付候習条々之事

一 談合其外用段ニ付而呼候時、不來候事、

付、正月其外相定出仕不仕候事、

一 押而稱隱居、所領をハ讓候ハテ、公儀計を不仕候事、

一 段錢、段別、於何事彥不仕候事、

付、無使事、

一 陣立供使以下不仕候事、

一 城誘其外諸普請不申付候事、

一 代官藏納所不調候而押領之事、

一 傍輩之所領押領之事、

一 佛神之田押領之事、

一 内之者ニ無理非道させ候而、うゝせてをき候事、

一 座敷之事、

一 喧嘩之時之事、

เอกสารที่ 9 จดหมายแจกแจงความผิดของตระกูลอิโนะอุเอะ

三九八 毛利元就井上衆罪狀書

(端裏書)

「(尾書)

おとこ

御つやま

もと就

元就兄候興元死去以來、卅余ヶ年之間、井上河内守悴家中ニ仕付候習之条々之事、

一 悴評定其外用段ニ付而呼候時、曾以不來候事、

一 正月其外相定出仕不仕候事、

一 元就儀を不相同、號隱居、陣立供使以下一圓不仕候事、剩給地をハ子孫ヨハ譲渡候ハて、悉皆申付、公儀計を稱隱居奉公不仕候事、

一 段錢段別於何事も、申付候事、兎角申あくり、一圓不調候事、

付、彼者共之所へハ、傍輩以下もおそき候而、催促等之使よも罷越候者無之候事、

一 城誘其外諸普請等申付候をも、一圓不仕候事、

一 元就領所爲代官職申付候而も、公領等不調、押妨之事、

一 傍輩所領押領之事、

一 佛神之田畠押領之事、

一 普座之儀、前々より上を仕候渡邊よりも上を可仕之由、近年申出、押而其分ニ仕候事、

一 内者も無理非道之喧嘩をさせ、不論理非、かゝせて置候事、

又近年之条々

一 同名光永四郎右衛門尉子彦七郎と申者の^(通)はらさ、井上與三右衛門尉子與四郎と申者打擲候、此時、さりとてハ、紋をも鬨候者の^(元)はらさ打擲之上者、與三右衛門尉父子腹を切ぜ、四郎右衛門尉父子をも、不雪耻辱候之間、是も腹切を候ハんと申事ニ候つき共、理も非を不入候、彼名字之者共一味同心之条、願悴家之破、今迄延引候、然間、此度光永四郎右衛門尉をも打果候事、

一 柏村三郎兵衛尉と申者、爲妻敵、井上新右衛門尉と申者を討候、同妻をも指紋候、然處、彼妻敵ハ非當座之儀、年きもこゝ候事候之間、返報候ハて叶間敷之由、對我賺候之条、不及力、柏村三郎兵衛尉逐電させ、悴家中

เอกสารที่ 9 จดหมายแจกแจงความผิดของตระกูลอิโนะอุเอะ (ต่อ)

靜候、既善左衛門尉と申候て三郎兵衛尉一子之母よて候を事候之處、
如此之非道不及是非事、

一井上源五郎内之商人、於市、他所之河原之者と喧嘩仕候而、生事候を候
處、隆元領所之河原之者(案)いのこ田と申候て、地下ニ久まき者候、彼者他所之
乞食と一味候候るとて、隆元ニ一言も不相届於城下數多之人數よて押
うけ、生事させ候、縦源五郎内之商人と隆元領所之河原之者と、直喧嘩
仕候而、源五郎商人生害候共、爲其返報、上之河原之者生事させ候はん
事ハ、隆元ニ一言相届候てこそ可申付之儀候へ、剩他所之乞食と源五郎
商人切相候て死候ニ、隆元領所之乞食他所之者と一味之姿ニ候候ると
て、上へ一言も不相届於城下押うけ誅伐之儀、雅意狼藉、不及是非事、

付前以口上處あり、

惣別之趣之条々

一彼者共近年之心持ハ、元就隆元事、井上之者共無別儀候て置候へハこ

そ、毛利よてハ候へ、原候はんも、崇間敷も、各心まゝ、さるべき様、彼名字
之者共、老若共ニ、心底ニ插、折節之言便、不及是非候、誠加様之申事者同
口よも申間敷事、且無勿鉢候へ共、山名殿御内垣屋、赤松殿御内浦上る
とのやうの心持、不及是非事、

一いふ鉢の民百姓、市町之商賣人迄も、彼者共ニ申合候ハぬハ、悴家中之
柄難仕趣之事、

一於悴家中、我等親類其外他名之者共も、井上之者ニ縁者縁邊よも申合
候をいとりそて候、さあき者をハ、寄事於左右、色々様々せりため候、
然間、ちとも分際之者之内ハ、彼衆ニ申合候ハぬハ、五人三人とハ有
間敷様ニ成下り候、左候条、未來一大事之事、口上處あり、

此等之条々爲根元、或對我等、或對親類被官共、無曲操、無念之儀、
不可勝計候、然間、(大内義隆)御屋形様以御扶助可申付之由、先年以弘中隆
兼奉伺候之處、平賀父子引分、頭崎御弓矢出來候条、打過候其後も

雖伺申候、打續雲州可凌強敵之難事を第一ニ仕候ニ付而、兎角相過
候、此題目、更非一朝一夕之儀候、此由興盛へ可被仰遣候也、(内應)

八月四日

เอกสารที่ 10 พันธสัญญาที่ลูกน้องลงนามยอมรับกฎหลังล้มล้างตระกูลอิโนะอุเอะ

四〇一 福原貞俊以下家臣連署起請文

○コノ起請文神文及ビ日付ハ熊野牛王寶印ノ裏ヲ反シテ書セリ、

言上条々

- 一 井上者共、連々輕 上意、大小事恣ニ振舞候ニ付、被遂誅伐候、尤ニ奉存候、依之、於各聊不可存表裏別心^之候事、
- 一 自今以後者、御家中之儀、有様之可爲御成敗之由、至各も本望ニ存候、然上者、諸事可被仰付趣、一切不可存無沙汰之事、
- 一 御傍輩中喧嘩之儀、殿様御下知御裁判不可違背申事、
- 付、閣本人、於合力仕之者者、從 殿様可被仰付候、左様之者、親類縁者最貢之者共、兎角不可申之事、
- 付、御家來之喧嘩ニ、具足よて見所より走集候儀、向後停止之事、
- 一 御弓矢ニ付而、弥如前々、各可抽忠節之事、
- 一 仁不肖共ニ傍輩をそ祕え、けんあらそいあるべき者ハ、
- 上様よりも、傍輩中よりも、是をいままめ候はん事、
- 一 於傍輩之間、當座々々何とる雖子細候、於 公儀者、參相、談合等、其外御客來以下之時、可調申之事、
- 一 喧嘩之儀、仕出候者、致注進其内ハ堪忍仕候而、可任御下知之事、
- 一 人沙汰之事、
- 男女共ニ、

เอกสารที่ 10 พันธสัญญาที่ลูกน้องลงนามยอมรับกฎหลังล้มล้างตระกูลอิโนะอุเอะ (ต่อ)

- 一 牛馬之儀、^(牛下馬) 作をくい候共、返し可申候、但三度共さる一候てくい候者、
其牛馬可取之事、
一 山之事、往古より入候山をい、其分ニ御いもあるべき事、
一 河の流より次第之事、
一 鹿の、里落いたをき次第、射候鹿の、追越候者可取之事、
一 井手溝道の、上様之也、
一 從上様弓矢ニ付而条々、
一 具足數之事、
一 付御動ニ具足不着もの、所領御沒收之事、
一 弓之事、
一 付感之事、
一 可有御褒美所を、上様ニ於無御感者、年寄中として可被申上之事、
一 内々御動之用意候て、被仰懸候者、則可罷出之事、

一 御使之時同前之事、

以上

右条々、自今以後、於違犯輩者、堅可被成御下知事、對各可忝候、若此旨
僞候者、

梵天、帝釋、四大天王、惣日本國中六十餘州大小神祇、別而嚴嶋兩大明
神、祇園牛頭天王、八幡大菩薩、天滿大自在天神部類眷屬神罰冥罰、於各
身上可罷蒙也、仍

起請如件、

天文十九年七月廿日

福原左近丞

貞俊(花押)

志道大郎三郎

元保(花押)

坂式部太輔

เอกสารที่ 10 พันธสัญญาที่ลูกน้องลงนามยอมรับกฎหลังล้มล้างตระกูลอิโนะอุเอะ (ต่อ)

廣昌(花押)	
門田三河守	元久(花押)
秋廣式部少輔	就正
和智兵部丞	元俊(花押)
福原内藏助	就房(花押)
桂左衛門大夫	元忠(花押)
桂源右衛門尉	就延(花押)
兼重弥三郎	元宣(花押)
渡邊小三郎	長(花押)
赤河筑前守	
就秀(花押)	
國司右京亮	元相(花押)
栗屋孫次郎	元眞(花押)
栗屋右京亮	元親
栗屋弥三郎	元秀(花押)
赤川又五郎	元秀(花押)
飯田余三郎	元泰(花押)
栗屋備前守	元宗(花押)
井上右衛門大夫	元在(花押)
赤川左京亮	

เอกสารที่ 10 พันธสัญญาที่ลูกน้องลงนามยอมรับกฎหลังล้มล้างตระกูลอิโนะอุเอะ (ต่อ)

元保(花押)

光永新四郎

元方(花押)

長屋千太郎(花押)

福原善五郎

元正(花押)

志道新五郎

元親(花押)

桂兵部丞

元親(花押)

坂新五左衛門尉

保良

志道次郎四郎

元信(花押)

志道刑部太輔

通良(花押)

桂能登守

元澄(花押)

敷名少輔四郎

元範(花押)

南方式部丞

元次(花押)

内藤少輔九郎

元種(花押)

秋山掃部助

元繼(花押)

三田少輔七郎

元親(花押)

井原中務少輔

元造(花押)

田門右衛門尉(花押)

田門不之法師

田門新兵衛尉(花押)

เอกสารที่ 10 พันธสัญญาที่ลูกน้องลงนามยอมรับกฎหลังล้มล้างตระกูลอิโนะอุเอะ (ต่อ)

久 芳 次 郎 三 郎 (花押)

八 幡 原 六 郎 右 衛 門 尉 (花押)

八 幡 原 五 郎 兵 衛 尉 (花押)

八 幡 原 十 郎 兵 衛 尉 (花押)

井 上 十 郎 左 衛 門 尉 (花押)

渡 邊 與 三 次 郎 (花押)

財 満 孫 右 衛 門 尉 (花押)

財 満 源 右 衛 門 尉

財 満 孫 六

河 村 藤 五 左 衛 門 尉

長 沼 十 郎 左 衛 門 尉 (花押)

西 谷 内 藏 助

羽 仁 藤 兵 衛 尉 (花押)

佐 武 三 郎 右 衛 門 尉 (花押)

山 田 源 六 (花押)

内 藤 小 五 郎 (花押)

井 上 式 部 丞

坪 井 將 監 (花押)

浅 原 與 二 郎 (花押)

山 縣 平 右 衛 門 尉 (花押)

渡 邊 四 郎 兵 衛 尉 (花押)

渡 邊 與 三 郎 (花押)

柏 村 左 京 進 (花押)

井 上 左 京 進 (花押)

小 林 三 郎 兵 衛 尉 (花押)

信 常 太 郎 兵 衛 尉 (花押)

เอกสารที่ 10 พันธสัญญาที่ลูกน้องลงนามยอมรับกฎหลังล้มล้างตระกูลอิโนะอุเอะ (ต่อ)

渡邊四郎右衛門尉(花押)

弘左衛門三郎(花押)

福原壹岐守

福原松若

岩脇七郎五郎(花押)

佐々木小四郎(花押)

三宅五郎三郎(花押)

三宅新右衛門尉(花押)

栗原豊前守(花押)

岡宗左衛門尉(花押)

完戸左馬助(花押)

完戸余五郎(花押)

佐藤彦三郎(花押)

栗屋與十郎(花押)

栗屋弥五郎(花押)

羽仁五郎三郎(花押)

羽仁中務丞(花押)

佐々井部木工丞(花押)

兒玉彈正左衛門尉(花押)

福原神右衛門尉

福原神四郎(花押)

坪井五郎右衛門尉

兒玉三郎右衛門尉(花押)

兒玉與次郎(花押)

兒玉弥十郎(花押)

兒玉小三郎(花押)

เอกสารที่ 10 พันธสัญญาที่ลูกน้องลงนามยอมรับกฎหลังล้มล้างตระกูลอิโนะอุเอะ (ต่อ)

栗屋助五郎(花押)

内藤因幡守(花押)

山東新兵衛尉(花押)

國重源四郎(花押)

兒玉藤右衛門尉(花押)

渡邊四郎左衛門尉

羽仁次郎右衛門尉(花押)

完戸弥五郎(花押)

福原宗左衛門尉(花押)

福原左京進(花押)

渡邊修理進(花押)

渡邊三郎五郎(花押)

栗屋助五郎(花押)

石原源五郎(花押)

高四郎左衛門尉(花押)

渡邊九郎右衛門尉

渡邊源三郎(花押)

福原弥七(花押)

福原弥次郎(花押)

渡邊四郎三郎(花押)

兒玉内藏丞(花押)

新見與一左衛門尉(花押)

高左京進

末國左馬助(花押)

末國六郎左衛門尉(花押)

井上豊前守

เอกสารที่ 10 พันธสัญญาที่ลูกน้องลงนามยอมรับกฎหลังล้มล้างตระกูลอิโนะอุเอะ (ต่อ)

飯田四郎左衛門尉(花押)

井上三郎右衛門尉(花押)

布施四郎右衛門尉(花押)

波多野源兵衛(花押)

兒玉源三郎(花押)

井上五郎三郎(花押)

兒玉四郎兵衛尉(花押)

國司雅樂允(花押)

兒玉木工允(花押)

渡邊新右衛門尉(花押)

中村四郎左衛門尉(花押)

中村弥次郎(花押)

兒玉孫四郎(花押)

井上右衛門尉(花押)

中村新右衛門尉(花押)

中村内藏丞(花押)

赤川又右衛門尉(花押)

赤川源左衛門尉(花押)

赤川七郎左衛門尉(花押)

飯田五郎右衛門尉(花押)

飯田與一左衛門尉(花押)

三戸小三郎(花押)

三戸六郎右衛門尉(花押)

飯田新五郎(花押)

弘左衛門四郎(花押)

渡邊宗兵衛尉(花押)

เอกสารที่ 10 พันธสัญญาที่ลูกน้องลงนามยอมรับกฎหลังล้มล้างตระกูลอิโนะอุเอะ (ต่อ)

河野與一左衛門尉(花押)

村上鶴太(花押)

大中兵衛尉(花押)

井上三郎左衛門尉(花押)

井上彈正左衛門尉

中村内藏大夫

栗屋次郎右衛門尉(花押)

栗屋助四郎(花押)

坪井宗右衛門尉(花押)

長沼宮内丞(花押)

光永新三郎

木村孫三郎(花押)

渡邊小左衛門尉(花押)

庄原木工助(花押)

三戸三郎右衛門尉(花押)

佐伯六郎兵衛尉(花押)

佐伯六郎左衛門尉(花押)

内藤六郎右衛門尉

綿貫孫三郎(花押)

坪井新四郎(花押)

坪井助五郎(花押)

内藤源次郎(花押)

栗屋三郎右衛門尉(花押)

栗屋次郎四郎(花押)

栗屋彌十郎(花押)

櫻井又次郎(花押)

เอกสารที่ 10 พันธสัญญาที่ลูกน้องลงนามยอมรับกฎหลังล้มล้างตระกูลอิโนะอุเอะ (ต่อ)

布施助右衛門尉(花押)

栗屋與三郎(花押)

渡邊次郎三郎(花押)

長和弥四郎(花押)

中村源兵衛尉(花押)

木原左馬助(花押)

渡邊新五郎(花押)

山縣筑前守(花押)

山縣助五郎(花押)

櫻井三郎四郎(花押)

椿九郎右衛門尉(略押)

坂源三(花押)

板屋才若

兄五才松

佐武弥五郎(花押)

佐々木彦四郎(花押)

三戸與三左衛門尉(花押)

栗屋刑部左衛門尉(花押)

栗屋四郎三郎(花押)

弘九郎左衛門尉

中丸修理亮

平佐源七郎

櫻井與次郎

坪井次郎四郎

渡邊十郎五郎(花押)

木原四郎右衛門尉(花押)

เอกสารที่ 10 พันธสัญญาที่ลูกน้องลงนามยอมรับกฎหลังล้มล้างตระกูลอิโนะอุเอะ (ต่อ)

別 作 小 三 郎(花押)

中 村 弥 三 郎(花押)

佐 藤 彦 十 郎(花押)

南 方 才 壽(花押)

佐 伯 源 左 衛 門 尉(花押)

佐 伯 帶 刀 左 衛 門 尉(花押)

弘 新 右 衛 門 尉(花押)

藤 井 三 郎 兵 衛 尉(花押)

福 羽 四 郎 左 衛 門 尉(花押)

佐 伯 源 三 左 衛 門 尉(花押)

山 東 小 三 郎(略押)

恒 富 又 三 郎(花押)

赤 川 又 七 郎(花押)

赤 川 又 次 郎(花押)

栗 屋 弥 六 郎(花押)

坪 井 助 三 郎(花押)

新 藤 左 衛 門 五 郎(花押)

福 原 弥 七 郎(花押)

平 佐 助 三 郎(花押)

坪 井 五 郎 三 郎(花押)

坪 井 助 七 郎(花押)

渡 邊 次 郎 三 郎

兒 玉 源 六(花押)

南 方 内 藏 助(花押)

生 田 周 防 守(花押)

生 田 新 五 左 衛 門 尉(花押)

เอกสารที่ 10 พันธสัญญาที่ลูกน้องลงนามยอมรับกฎหลังล้มล้างตระกูลอิโนะอุเอะ (ต่อ)

河内神兵衛(花押)

兄玉彦四郎(花押)

内藤彦九郎(花押)

湯浅又三郎(花押)

兄玉孫七郎(花押)

井上助十郎(花押)

二宮民部丞(花押)

三戸源四郎(花押)

長日向守

中川七郎左衛門尉(花押)

中川宗右衛門尉

中川七郎次郎(花押)

三戸八郎五郎(花押)

波邊源五郎(花押)

大中源十郎(花押)

三宅新兵衛尉(花押)

坪井左京亮(花押)

上山左馬助(花押)

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นางสาวปฐมภรณ์ วรศิริ
วันเดือนปีเกิด	3 กรกฎาคม 2529
วุฒิการศึกษา	2552: อักษรศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ทุนการศึกษา	2556: ทุนสนับสนุนการเดินทางไปเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย ณ ประเทศญี่ปุ่น โดยเจแปนฟาวนด์ชัน (JAPAN FOUNDATION) 2558: ทุนเพื่อการศึกษาในประเทศญี่ปุ่นสำหรับนักเรียน โครงการแลกเปลี่ยนระหว่างสถาบัน โดยองค์การ สนับสนุนนักศึกษาแห่งประเทศไทย (JASSO)
ประสบการณ์ทำงาน	2552-2554: นักภาษาศาสตร์ภาษาญี่ปุ่น บริษัทเอเชีย ออนไลน์ พอร์ทัล (ประเทศไทย) จำกัด 2554-2555: บรรณาธิการหนังสือแปล สมาคมส่งเสริม เทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น 2559: อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย